

ORAȘ REGAL

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul VI ■ Nr. 10 (59) ■ Octombrie 2015

Biserica Rotunda-Corbeni

Din sumar:

Revista apare cu sprijinul Primăriei Municipiului Curtea de Argeș și al Asociației Culturale „Curtea de Argeș”

Chișinăul, la vremea caniculei de toamnă...

Gheorghe PĂUN

Chișinăul era cel real, canicula bântuia din plin, reală deci și ea, toamna era doar bănuită. Împreună – un vers sau un mesaj mai grav, așa cum voi încerca să sugerez mai jos.

Am petrecut o săptămână și o zi în Basarabia, la sfârșit de august, când codurile portocalii de temperatură exagerat de înaltă stăpâneau Moldova cea veche pe ambele maluri ale firavului râu cu însărcinare de graniță nefirească. Mai întâi, am fost la Vadul lui Vodă, pentru o conferință de informatică. Hoteluri, terenuri de tenis, bazine de înot, gazon bine udat, ba chiar și steagul UE însoțind tricolorul cu stema Republicii Moldova. Capitalism de enclavă, sfidând pădurile neîngrijite din jur și șoselele „obosite” care duceau spre „stațiune”. La doi pași, Nistrul, păzit de soldați adăpostiți de prelate de camuflaj, plase cu frunze sintetice, maro, prinse în ele. Ultimele două zile le-am petrecut la Chișinău, pentru a fi de față la Ziua Limbii Române, sărbătorită, sentimental-militant, sub semnul titlului unui poem de Grigore Vieru, „Limba noastră cea română”. Am locuit chiar pe strada 31 August 1989, data la care s-a adoptat legislația privitoare la limbă și alfabet și care este acum sărbătoare națională. Un colocviu („Limba română ca entitate culturală în școală și societate”) organizat de revista *Limba Română* (apare, eroic și eficient putem spune, de 25 de ani), în Casa Limbii Române „Nichita Stănescu” din Chișinău, cu participare româno-română înaltă, de la ministrul Educației de la Chișinău la academicianul Solomon Marcus, care a pus degetul pe multe răni ale educației, în special privind limba română în școală, cu exemplificări din manuale din ambele țări. Pe 31 august, o ședință solemnă a Academiei de Științe a Moldovei, cu participarea prim-ministrului abia instalat și cu o splendidă (în fond și formă deopotrivă) cuvântare a poetului și politicianului Ion Hadârcă, apoi un târg bogat de carte la Biblioteca Națională a Moldovei.

Am întâlnit un mare număr de cunoscuți locali, am întâlnit mulți oameni despre care numai auzisem până atunci, inclusiv din România. Pentru prima dată, am avut răgaz să hoinăresc de unul singur, la pas, pe străzile și prin parcurile din centrul orașului.

Presupun că multe impresii chiar asta sunt, impresii. Subiective. De pildă, că era toamnă la Chișinău. S-a întâmplat că, de cele mai multe ori, am vizitat Chișinăul toamna, când frunzele aleargă pe străzile cu nume românești din cartierul din jurul Sfatului Țării, s-a întâmplat să umblu mai ales pe acele străzi, cu case vechi, multe istorice, cu castani care-și împing la vedere, noduroase, chinuite, rădăcinile de sub asfalt. Am asociat probabil Chișinăul cu toamna.

Nostalgia de acasă, frunzele și rădăcinile de pe trotuare au îngroșat pasta unui tablou pe care mi-e greu să-l mai schimb. Se spune că poeții sunt cei mai sensibili cetățeni, senzorii de alarmă ai unei societăți. La fel sunt castanii, sensibili la vreme și anotimpuri. La sfârșit de august, castanii Chișinăului își aruncau frunzele pe trotuarele îmbătrânite, la sfârșit de august, poeții Chișinăului, oamenii de cultură în general, vibrau, lăcrimau, chemau. La braț cu limba română.

Poeții Chișinăului simt ceva, alerta lor anunță ceva...

Constat că la televizor sunt mai multe posturi în limba rusă decât în limba română, dar că pe stradă se vorbește mai mult românește. Mai mult în sine și mai mult ca dățile trecute când am mai fost la Chișinău. La Muzeul Național de Istorie, ghida, tânără, se scuză că nu prea știe limba rusă. Întreb, iar prietenii locali îmi confirmă: aceasta este tendința. Rușii pun bani în propagandă, TV și ziare, lumea, tinerii în special, învață mai degrabă engleza. Îmi confirmă localnicii și că Chișinăul arată din ce în ce mai neîngrijit, inclusiv în centru, de-a lungul bulevardului Ștefan cel Mare și Sfânt, unde castanii, teii sau ce-or mai fi ei, au răvășit pavajul trotuarelor. Se speră în obținerea unui proiect cu finanțare europeană. Îmi vorbesc localnicii despre inflație, sărăcia în creștere, corupție – schimb subiectul, adâncind subiectul: le spun că am o impresie-presimțire (nici castan, nici poet, și una și alta dacă e să dau greutate vorbelor...), anume că pentru Basarabia istoria nu mai are răbdare, Basarabia va trebui curând să aleagă. La fel ca acum o sută și ceva de ani.

Acum o sută și ceva de ani, Ion Inculeț (președinte al Sfatului Țării, prim-ministru al Moldovei, din 1918 și membru al Academiei Române) a mers la Iași, pentru a se sfătui cu ambasadorul Franței. „Domnul ambasador mi-a spus că, dacă n-am face Unirea, tot una ne va înghiți cineva și, pe urmă, noi suntem moldoveni, adică români și, deci, tot cu România ne-ar fi mai bine.” (Citat din *Albumul Basarabiei...*, care va fi prezentat cu câteva pagini mai departe.)

Constatarea ambasadorului francez, din martie 1918, trebuie recitită ori de câte ori este caniculă și toamnă la Chișinău... Iar acum o săptămână, când mă aflam eu acolo, tocmai așa era... Caniculă și toamnă...

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi și nouă toate...

Electivitatea magistraturii! Dar mai este ea cu putință în vremea noastră, în împrejurările de azi, în starea în care ne aflăm?

Popoarele își au vârstele lor deosebite, și ceea ce se potrivește într-o vârstă nu le mai prinde într-alta. Electivitatea judecătorilor datează dintr-un timp în care morală și lege erau unul și același lucru, în care legea religioasă și civilă era una și aceeași. Până azi se zice „lege creștină”, căci ceea ce prescriau dogmele era totodată lege civilă și penală. Din amestecul de reguli morale și de obiceiuri ale pământului, cunoscute de toți, necontestate de nimeni, admise fără a fi fost vreodată sancționate de cineva și neavând altă sancțiune decât aceea a deprinderii seculare, răsare apoi acel drept viu al poporului pe care oricine era în stare a-l aplica și numai în cazuri unde se contesta, nu dreptul, ci exactitatea faptelor, părțile se supuneau hotărârii egalilor lor. Mai este dreptul în starea aceasta? Din contra, el și-a aruncat coaja lui morală de altădată, lăsând-o cu totul religiei și creșterii; el este o *știință* care reguleaza raporturile ce, din punct de vedere moral, nu sunt nici bune, nici rele, care sunt moralmente indiferente. Dreptul nu mai e cunoscut, nu mai poate fi cunoscut de toată lumea. Raporturile juridice sunt astăzi atât de multiple, atât de deosebite de simplitatea de odinioară a tranzacțiunilor între populațiuni primitive, încât cel ce aplică principiile lui trebuie să fie un om învățat, trebuie să se fi ros prin școli înalte, să fi învățat mai multă carte decât onor. Costinescu bunăoară. Negustorie de principii se poate fără carte, căci nu e greu a citi zilnic câte o gazetă și a învăța din ea panglicăria politică; dar a fi judecător e cu totul altceva. Acolo gazetele n-ajută nimic. Acolo Gajus și Justinian, *Institute* și *Pandecte* cată să-ți ia albeața de pe ochi, ca să știi a distinge raporturile în adevăr juridice de restul infinit de alte raporturi ce mai există în lume.

Din momentul ce un drept se *codifică* a încetat epoca naivă a electivității judecătorilor; căci codificarea e un semn cum că cunoștința obiceiurilor pământului și statornicia aplicării lor au dispărut din conștiința poporului, că părțile au început a contesta însăși esența juridică a datinilor. Când încep a se naște „câte bordeie atâtea obiceie” trebuie să existe o normă obiectivă, neschimbată, pentru regularea raporturilor dintre oameni, ș-aceasta-i colecția de legi scrise, imutabile, care nu se pot modifica decât prin o anume manifestare a voinței naționale.

Dar noi, la care nu mai e vorba nici de obiceiul pământului, ba nici măcar de codificarea lui? La noi, unde d. Boerescu cu mai mulți elevi de la drept care nu știau nici bine franțuzește ne-a croit codul pe de-ntregul din cel francez, spre a fi cât se poate de neînțeles pentru popor și cât se poate de lucrativ pentru advocați?

Dreptul așa cum se prezintă la noi nu numai că e o știință, dar, mai mult încă, e o știință *străină,* care trebuie învățată de la străini. Îmbătrâniți *ex officio* și pe cale artificială, nici un pas îndărăt nu ne mai poate reda tinerețea etnologică, tinerețea ca popor. Cu vremea, peste o sută–două de ani, am fi ajuns în adevăr, propășind ca tot ce e organic, încet, la o civilizație a noastră proprie, tot atât de înaltă ca și aceea a altor popoare. Dar ne-am scontat tinerețea, am voit să fim civilizați, adică bătrâni, înainte de vreme. Și timpul sconteaza, în adevăr, dar cel mai cămătar dintre toți scontatorii e tocmai timpul. El poate da unui copil plăcerile bărbatului, dar cu ce preț? Cu acela de a-l nimici la jumătatea vieții ce trebuia s-o trăiască, cu scurtare de zile.

În starea în care ne aflăm, numirea judecătorilor după o anume lege, care să coprinză în ea garanții de știință și de probitate, e singurul mijloc pentru a pune interesele justițiabililor la adăpost de pericolele ce le amenință din partea unei plebe de cârciocari, a unui proletariat al condeiului, mai numeros la noi și mai înrăutățit decât oriunde în lume. Electivitatea judecătorilor într-un popor în care se plimbă cu mâinile în șolduri Mihăleștì, Costineștì și Caradale e o absurditate.

(*Timpul,* 26 februarie 1881)

Clubul revistei

O ediție de colecție

Titlul anterior reproduce, parțial, titlul cronicii publicate în *Argeș Expres* (11 septembrie) de profesorul Daniel Dejanu, sintetizând inspirat subiectele și protagoniștii întâlnirii de miercuri 9 septembrie, de la Centrul de Cultură și Arte „George Topîrceanu” din Curtea de Argeș. Pe afiș, expoziția de pictură a artistului plastic Eugen Măcinic, din Sebeș (prezentat în numărul din luna iulie de colaboratorul constant al revistei, diplomatul Ion Pătrașcu), și Marcello Bataglia, președintele Clubului Rotary din Pitești, om de afaceri și animator cultural de anvergură... italiano-română (plecat din Sicilia, a trecut prin peste 50 de țări, până „și-a găsit locul”, în Pitești, unde organizează de la școli și competiții de muzică, dans, pictură, sport pentru copii la acțiuni filantropice, având inclusiv inițiative spectaculoase, cum ar fi aducerea în România a unor cópii ale unor statui de daci din Roma). De notat că Marcello are cetățenie română și își iubește firesc-sincer-documentat patria de adopție – răspunsurile sale la multe dintre întrebările sălii au fost răsplătite cu aplauze admirative.

Printre surprize (anunțate de afiș), s-au numărat meșterii populari Ion Rodoș, din Nucșoara, și Alexandru Ilinca, originar din Vâlcea, dar cu un picior în Argeș. Dacă meșterul Rodoș era cunoscut membrilor Clubului (de data aceasta, a venit nu numai cu deja faimoasa sa colecție de linguri de lemn, ci și cu la fel de impresionanta colecție de furci de tors, vreo 26 la acest moment, fiecare în parte o veritabilă performanță a sculpturii în lemn), Alexandru Ilinca, opincar, a fost o revelație, prin opincile de colecție pe care le-a adus cu dumnealui și, mai ales, prin poveștile, spumoase și cu talent spuse, cu care a însoțit prezentarea. La surprize depline se înscrie prezența poetei și pianistei Maria Calleya, care, ca de fiecare dată, a încântat asistența cu muzica sa (la un moment dat, cedând pianina lui Marcello Bataglia, un veritabil virtuoz el însuși, crescut cu pianul alături încă de mic).

La succesul întâlnirii au contribuit mulți dintre participanți; îi amintim doar pe câțiva dintre ei: Mihai Golescu, directorul ziarului *Argeșul,* din Pitești, bun prieten al lui Marcello Bataglia, dna Paula Fulga, fără ikebana de data aceasta, dar cu două haiku-uri bine potrivite momentului, omul „cu totul deosebit, adânc implicat în promovarea culturii naționale” (D. Dejanu, in articolul menționat la început), George Rotaru, artiștii plastici Ion Aurel Gîrjoabă și Nicolae Cucu Ureche, bunii prieteni ai Clubului Maria Mona Vâlceanu și Firiță Carp și alții – iertare celor mulți nenumiți.

CURTEA DE LA ARGEȘ

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeș Expres” (B-dul Basarabilor 35A, tel./fax: 0248-722368) și a Centrului de Cultură și Arte „George Topîrceanu” (B-dul Basarabilor 59, tel./fax: 0248-728342) din Curtea de Argeș

Redactor-șef: Gheorghe Păun

Redacție: Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu

Colegiu redacțional: Svetlana Cojocaru – director al Institutului de Matematică și Informatică al Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău, **Florian Copcea** – scriitor, membru al USR și USM, Drobeta-Turnu Severin, **Ioan Crăciun** – director al Editurii Ars Docendi, București, **Spiridon Cristocea** – conferențiar la Universitatea Pitești, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeș, **Sorin Mazilescu** – director al Centrului Județean Argeș pentru Promovarea Culturii, Pitești, **Marian Nencescu** – cercetător asociat la Institutul de Filosofie al Academiei Române, **Filofteia Pally** – director al Muzeului Viticulturii și Pomiculturii din România, Golești, Argeș, **Octavian Sachelarie** – director al Bibliotecii Județene „Dinicu Golescu”, Pitești, **Adrian Sămărescu** – director editorial al Editurii Tiparg, Pitești, **Ion C. Ștefan** – profesor, membru al USR, București.

Corectură: Radu Gîrjoabă
Machetă: Elena Baicu

ISSN: 2068-9489

Întreaga răspundere științifică, juridică și morală pentru conținutul articolelor revine autorilor.

Reproducerea oricărui articol se face numai cu acordul autorului și precizarea sursei.

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face la sediul redacției – Trustul de Presă „Argeș Expres” (25 lei/6 luni și 50 lei/12 luni); banii trebuie trimiși în contul Asociației Culturale Curtea de Argeș, deschis la Volksbank Curtea de Argeș,
IBAN: RO82 VBBU 2587 AG15 1679 2701

Tiparul: SC TIPARG SA, Pitești.

Revista poate fi sponsorizată prin intermediul Asociației Culturale Curtea de Argeș, CIF 29520540, cont Volksbank, IBAN RO82 VBBU 2587 AG15 1679 2701.

Homo sapiens

Sfatul bătrânilor

Horia BĂDESCU

Mă uit în jur şi îmi amintesc. E reflexul vârstei la care lumea pare a-şi spori marginile cu acel gol istoric bacovian în care făptura ta, tot mai micşorată, caută în pustiurile acestuia reperele care vorbesc despre trecerea şi petrecerea ei prin lume.

Mă uit în jur şi îmi amintesc *Sfatul bătrânilor,* monumentalul ansamblu al lui Vida Geza. Cele cinci făpturi de piatră aşezate în semicerc, „ceata oamenilor bătrâni şi buni", cum li se spunea mai demult, încovoiaţi de ani şi de povara vieţii, dar şi de adevărurile, multe şi cele mai multe dureroase, pe care le aflaseră şi le strânseseră nu doar pe umeri, ci şi în memoria lor de oameni bătrâni şi buni şi cărora, în virtutea acelei vaste experienţe, care adună nu doar faptele, ci, mai ales, sensul lor, obştile acelei lumi, alungată acum în trecut de o modernitate năucă şi fudulă de ea însăşi, le încredinţau, spre judecată şi aflarea soluţiei celei mai potrivite, încurcatele fapte iscate în curgerea cotidiană a existenţei lor. Ei erau nu numai memoria istorică, ci şi memoria morală, memoria legii nescrise a acelor colectivităţi.

Cum scriam cândva tot aici, suntem ceea ce suntem doar ca fiinţe de memorie, ca fiinţe ale memoriei noastre. Fără memorie n-am şti cine şi dacă suntem. Nici noi înşine, nici colectivităţile, cum se numesc acum vechile obşti, căci istoria acestora şi viaţa lor nu este în primul rând sau nu doar memoria faptelor, ci mai ales a paradigmelor, a exemplelor, a sensurilor pe care le păstrează memoria colectivă. Fiindcă nu vom putea niciodată să bănuim încotro mergem, dacă nu ştim cine suntem şi de unde venim. Chiar în epoca preafericitei, dar, mai ales, nefericitei globalizări.

În ultimele decenii, însă, în România, „ceata oamenilor bătrâni şi buni" nu numai că n-a mai fost ascultată, întrebată, folosită în dezlegarea încurcatelor drumuri ale tranziţiei, ci marginalizată, ofensată, dispreţuită. Milioane de pensionari, care prin munca lor creaseră o economie din care s-au înfruptat cu neruşinare, ruinând-o, noii îmbogăţiţi, cărora li s-au deturnat, spoliat, furat sume imense din fondurile casei de pensii, au fost sortiţi sărăciei, bolii, deznădejdii, au fost numiţi cu dispreţ asistaţi, povară a populaţiei active. S-a creat cu bună ştiinţă psihoza inutilităţii sociale a celor vârstnici, pe umerii cărora a fost aruncată toată povara incompetenţei succesivelor guvernări. O psihoză extrem de periculoasă, pe care o poţi citi în comportamentul generaţiilor tinere, cu repercusiuni incalculabile. Iar această realitate e nu numai creatoare de nostalgiile justificate pe care le poţi avea dinaintea operei lui Vida Geza, ci şi de profunde meditaţii născute de amintirea pilduitoarei poveşti publicate, acum mai bine de un secol, de V.A. Urechia, cunoscut cărturar în epocă.

Povestea V.A. Urechia cum într-o ţară dintr-un îndepărtat tărâm, cei tineri, sătui de corvoada respectului şi repede doritori de ranguri şi măriri, s-au hotărât să-i ucidă pe cei bătrâni. Ceea ce s-a şi întâmplat într-o noapte de sânge şi pomină, ca atâtea altele din istoria omenească. S-a aflat însă printre ei şi un fiu iubitor, care, necutezând o asemenea îngrozitoare faptă, şi-a ascuns tatăl într-o peşteră de negăsit. Iar domnul şi stăpânul acelei ţări s-a trezit dintr-odată înconjurat numai de sfetnici tineri şi viguroşi.

Bucurie mare, numai că un neam hain, care pândea demult la hotarele împărăţiei să pună mâna pe bogăţiile acesteia, a văzut că sosise ceasul prielnic s-o facă: „Şi-au ucis bătrânii! E vremea să le ocupăm ţara!"

Şi ca să poată începe gâlceva şi ca nu cumva cineva să-i poată acuza de agresiune, fiindcă până şi atunci, nu doar în ziua de azi, să faci război doar de ochi albaştri era un lucru de bătut obrazul, au cerut, cu vicleană şi izmenită ipocrizie, să le fie înapoiată funia pe care strămoşii lor o împrumutaseră, nu se ştie când, strămoşilor acelor tineri. Funia făcută, vezi bine, din fire de nisip! Iar dacă funia cu pricina nu va fi restituită în trei zile, apoi ţara lor avea să fie luată amanet şi amanet avea să rămână.

„Să le dăm funia şi să fie pace!" au hotărât tinerii înţelepţi din sfatul ţării. Numai că niciunul dintre ei n-avea habar unde s-ar fi putut afla funia cu pricina. „Ei, ce mare brânză, s-au luminat ei cu entuziasm, vom face alta!"

De îndată au fost chemaţi cei mai iscusiţi meşteri odgonari şi ceaprazari din împărăţie, cărora li s-a dat poruncă, sub primejdia pierderii capului, să împletească un stânjen de funie de nisip în trei zile. Şi au purces meşterii să umezească şi să întindă nisipul şi iar să-l întindă şi să-l umezească, numai că de împletit... mai va.

A trecut termenul şi duşmanul cel viclean a pornit războiul. Zadarnic a ţinut sfat din nou principele cu tinerii săi sfetnici, căci nimeni nu ştia ce e de făcut. „Suntem pierduţi!", au început a se văita cu toţii şi jalea s-a întins peste ţară. Numai că, printre tinerii sfetnici se afla şi acel fiu iubitor, care-şi salvase tatăl şi care i-a povestit acestuia despre necazul abătut asupră-le. „Doar ăsta e baiul, fiule?, s-a mirat bătrânul. Mergeţi de spuneţi duşmanilor că, atunci când au primit funia, strămoşii voştri le-au zis strămoşilor lor să păstreze drept model un capăt din aceasta. Să vă dea acel capăt, ca s-o puteţi afla sau să faceţi după el alta."

Când a primit răspunsul, vicleanul dar mult mai mintosul vrăjmaş a zis: „Mai au un bătrân care să-i sfătuiască, să-i lăsăm în pace!" Şi a oprit războiul.

De atunci a rămas înţeleapta vorbă: „Cine n-are bătrâni să-şi cumpere!" Şi cine are urechi de-auzit, să audă!

Farah Diba

Johan GLATUNG

Maiestatea Sa a auzit de cuvântarea ţinută de dumneavoastră la conferinţă. Vă invită mâine la ora 4 după-amiază, la ceai, în Palatul Regal. Maşina Maiestăţii Sale vă va aştepta la aeroport, mi-a comunicat un ins.

Era îmbrăcat în negru. Îl mai văzusem înainte, mereu cu mâna dreaptă în buzunarul drept, bombat de la pistol. Era vara lui 1974, la Persepolis, în sudul Iranului, unde se ţinea o conferinţă mare pe teme de dezvoltare. Erau prezenţi 100 de profesori americani, majoritatea de la Universitatea Princeton; 100 de foşti studenţi ambiţioşi şi dornici să implementeze învăţăturile Vestului despre modernizare (mai precis, despre occidentalizare) şi creştere economică (mai exact: mai multă sărăcie şi moarte la nivelurile inferioare ale societăţii şi mai mulţi bogaţi la vârf, care să mascheze mizeria de dedesubt).

Şi eu. Pe mine mă invitaseră ca să aibă un pic de variaţie. Mi-au dat cam o treime din timpul alocat unui discurs, ca să existe un oarecare echilibru, după cum ziceau unii.

M-am pus pe treabă, investind o considerabilă energie. Eram în avantaj faţă de masa omogenă a profesorilor americani: Fumi şi cu mine veniserăm cu maşina de la Oslo, împreună cu drăguţii şi inteligenţii noştri copii, Harald şi Fredrik, traversând România şi Turcia. Pe drum, apăruserăm într-o emisiune la televiziunea română, într-o dezbatere cu Nicolae Ceauşescu, cunoscutul *conducător*. La momentul respectiv era dictator, dar ca om părea relativ normal. Un tip scund, aşezat pe o pernă de mătase cu franjuri, ca să pară mai înalt. Pentru mine reprezenta ultimul *porte*, rămăşiţă rătăcită în era noastră a Imperiului Otoman – a unui regim bazat pe nepotism şi *divide et impera*. Am vorbit despre economii mixte, roşii-albastre-verzi. În ziua următoare, pe drum spre Bulgaria, insul care m-a servit la benzinărie a luat poziţie de drepţi, salutându-mă respectuos când m-a recunoscut.

Am condus spre Turcia şi am trecut prin intense experienţe prin bisericile ascunse din Göreme. Apoi am intrat în Iran, trecând prin sate foarte sărace, cu un procentaj de 92% de musulmani şiiţi. Mai exista şi o reţea de oraşe moderne, cu economie „înfloritoare" şi cu şosele modernizate, cu maşini, cărţi de credit, spălătorii auto, pentru restul de cel mult 10% din populaţie. În acest fel am luat contact cu religia lor, care era o combinaţie de Princeton şi Zarathustra (2% din populaţie având asemenea înclinaţii) şi cu tronul păunului şi cu cea mai veche monarhie din lume. După cum se ştia foarte bine, o dictatură organizată de CIA.

Cu alte cuvinte, un regim pe cale de declin şi cădere, iar acestea au fost mai mult sau mai puţin şi cuvintele pe care le-am spus la conferinţă, adăugând teorii şi propuneri de strategii alternative. Americanii s-au înfuriat, ca de obicei când aud ceva nou. De când cu epurarea politică de după 1968, cu instituţiile lor de învăţământ puternic omogenizate, bazate pe notarea strictă a profesorilor şi a studenţilor, acest lucru nu li se întâmplă prea des.

La un deceniu după aceea, în timpul unei petreceri din Honolulu, aveam să aflu mai multe despre acest aspect mai special. În faţa mea era un cuplu: ea, şefa unui institut de cercetare a păcii, el, soţul, cu un pahar în mână. Eu mă prezint şi-l întreb cu ce se ocupă. Nu vrei să ştii asta, îmi răspunde. M-a făcut curios. Până la urmă tot am aflat: Sunt omul FBI-ului în campusul universitar. După 1968 s-a distribuit câte unul pe fiecare universitate, ca să aibă grijă să nu se repete experienţa de atunci.

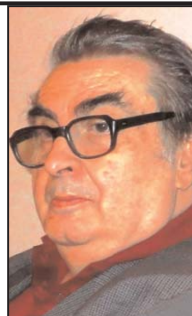
Nişte studenţi prost plătiţi îi observau pe unii dintre profesori, adunând o parte dintre notiţele lor. Unui prieten de-al meu, căruia i s-a permis să arunce o privire peste propriul său dosar, FBI-ul i-a spus că aveau aşa de mult despre el încât i-au cerut să plătească în avans o sumă considerabilă pentru fotocopii. Dar apoi a primit o colecţie mai bună a propriilor sale documente şi notiţe de curs şi de seminar decât cea pe care o avea el în arhiva personală. Din câte ştiu eu, sistemul poartă numele de „libertate academică", „civilizaţie vestică" sau ceva în genul ăsta – nu sunt chiar sigur care e formularea oficială. În orice caz, sigur nu e o bază viabilă pentru a încuraja apariţia de noi idei creative. E nevoie de multă putere interioară pentru a ignora aceste instrumente de control.

Am făcut doar o mică paranteză. Episodul din Iran s-a soldat, aşadar, cu o invitaţie pentru mine în audienţă la regină. Americanii s-au înciudat şi mai tare; pentru ei monarhia a fost şi este mereu un motiv de nelinişte. Sora şahului, o amatoare de whisky, nu le era de ajuns.

Omul de cultură şi istoria de lângă noi

Adnotări şi amintiri

Dragoş VAIDA

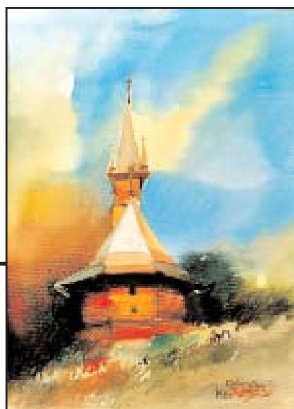
1. Istoria şi filosofia culturii în dezvoltarea socială

Am dori ca în acest articol şi în cele câteva care sperăm să îi urmeze să vedem dacă *retragerea din istorie* sau *spaţiul mioritic*, tratate (puţin prea) *fascinant* de Lucian Blaga, trebuie să ne rămână ca trăsături definitorii ale culturii şi istoriei noastre, cele două văzute împreună. Fără a interveni cu un studiu vrednic de acest nume, după puteri, ne mărginim la câteva note personale şi amintiri cu caracter de *impresii* care nu se justifică dincolo de propria experienţă – de unde şi absenţa unei sistematizări.

Omului de cultură (putem spune tot atât de bine intelectualului sau cercetătorului, *studiosului* cum parcă se exprima Tudor Vianu) îi este inevitabil hărăzit un rol în societate şi în istorie, nu rareori chiar în afara propriei profesiuni/specialităţi. Acest rol suntem tentaţi frecvent să-l subevaluăm, cu cei în cauză inclusiv. Ieşind din laborator sau părăsindu-şi biroul la care citeşte şi scrie, cercetătorul nu îşi încheie însă misiunea. Este nenatural ca el să-şi uite responsabilităţile intim legate de vocaţia sa, de pildă, nu poate să tacă dacă domeniului căruia i s-a consacrat sau societăţii în ansamblu nu le merge bine.

Există o parte de istorie contemporană pe care el trebuie să o scrie sau să se hotărască să absenteze din ea, în ambele cazuri însă nu pe furiş şi nu fără consecinţe. Atitudinile „călduţe", neutralitatea, „seriozitatea" şi, încă mai rău, indiferenţa sunt nu numai neproductive, mediocre, plictisitoare şi în fond irelevante, ci chiar *imorale,* fiindcă tind să acopere adevăruri necesare. Mai cu seamă în *ţări în dezvoltare,* cum este şi România, din multe puncte de vedere, creatorul de cultură trebuie să participe la istorie, la progresul social, renunţând deliberat la o politeţe comodă, universal corectă, la o toleranţă fără discernământ, la „echidistanţa" care prea des este prefăcătorie sau oportunism. Acest model de intelectual, reprezentat la noi şi în continuare de trebuinţă, a fost identificat de Tudor Vianu în cultura noastră în termenii următori: „tipul omului de cultură care nu cultivă numai o specialitate ştiinţifică, ci care reflectează la destinul global al culturii noastre şi care se simte răspunzător de întreaga orientare a civilizaţiei ţării" (*Filosofia culturii,* 1945 [4]).

Omul de cultură la noi nu se poate mărgini la rezolvarea problemelor strict profesionale, aşa cum o poate face, de cele mai multe ori, colegul său din ţările avansate, care beneficiază de tradiţii cosolidate, de proceduri de comunicare şi publicare bine stabilite, de un grad mai mare de înţelegere şi absorbţie socială. La noi intelectualul devine, pe cale naturală, într-o oarecare măsură, coautor la cursul istoriei care avansează odată cu el. Acest intelectual nu poate evita răspunsul la întrebarea „de partea cui a fost". În aceste ţări în dezvoltare, intelectualul veritabil trebuie *să se lupte zilnic,* material, moral, fizic şi nervos, pentru a nu fi cotropit de încâlceala iraţională a problemelor cotidiene, de presiunile materiale asupra sa, de aluviunile problemelor prost puse, de derizoriul din mediul social şi, nu în ultimul rând, de calitatea deplorabilă a lumii politice de la noi, vizibil *pregătită deliberat* să elimine competenţele, oamenii de calitate, valorile. Astfel, fără intelectuali, fără valori, funcţionarea partidelor este din ce în ce mai puţin democratică, mai puţin transparentă, mai neinteligibilă, mai paradoxală, în final, mai puţin reprezentativă. Alexandru Paleologu mi-a relatat cum au venit la el fruntaşi liberali şi l-au invitat să candideze din partea lor. În câte cazuri mai întâlnim azi un exemplu analog?

Nu se conturează ideologii coerente şi nici politici de cadre, în afară de cumetrii, care să promoveze valoarea socială, de unde şi inconsistenţa programelor şi a dezbaterilor. „Cea mai mare suferinţă a României la 25 de ani de la Revoluţie este blocarea accesului competenţelor către vârfurile societăţii, economiei şi administraţiei de către reţelele şi dinastiile moştenite de dinainte de 1990" (Sorin Pâslaru, redactorul-sef al *ZF*, *Cotidianul,* 24 dec. 2014). Acuta nefericire a noastră de astăzi şi permanenta instabilitate îşi au originea în cele descrise mai sus.

2. Filonul de critică socială la Eminescu, Maiorescu şi Haret

În tradiţia culturii româneşti avem un curent strălucit reprezentat de *critica socială* şi de *activismul social.* De-a lungul istoriei noastre moderne, s-au făcut analize sociale critice, oamenii de ştiinţă şi de cultură de la noi au luat poziţie faţă de realităţile care nu îi mulţumeau, nu şi-au exprimat dezaprobarea numai în surdină. Nu este adică adevărat că noi am avut numai supuşi ai condeiului. Nu s-au înjosit Lucian Blaga, Mircea Vulcănescu, Dinu Pillat, Constantin Noica, Nicolae Steinhardt şi nici Vasile Voiculescu. Iluştrii matematicieni români, în frunte cu profesori precum Gheorghe Vrănceanu, Simion Stoilow sau Mihai Neculce, au cerut într-o scrisoare schimbarea politicii prin trecerea de partea aliaţilor, gest pe care MS Regele Mihai l-a şi făcut.

Avem ca ilustră pildă pentru asumarea istoriei critica vehementă a lui Mihai Eminescu, un model de intelectual care s-a exprimat cu putere despre istoria pe care o trăia. Descoperiţi această asumare a istoriei în articolele politice ale poetului. Le-am citit în cartea lui Dumitru Murăraşu (1896-1984, pensionat în 1957!) *Eminescu – Scrieri politice* (Craiova, 1931) (Murăraşu a fost profesor la Liceul „Titu Maiorescu", ulterior „I.L. Caragiale").

(Continuare la pag. 15)

M-am dus la Palat cu microbuzul nostru Volkswagen, pentru ca familia mea să poată vizita Teheranul. Multe coridoare, perdele de mătase incredibil de lungi şi la final o încăpere cu o masă, două scaune şi veselă pentru ceai. Dintr-o dată a intrat o doamnă, care arăta ca o profesoară drăguţă de şcoală şi mi-a întins mâna elegantă: Eu sunt regina. Am făcut o reverenţă, dar nu foarte adâncă. Ca mai toţi norvegienii, „în principiu" sunt republican.

Apoi a început. Era la distanţă de doi ani-lumină faţă de profesorii de la Princeton când a venit vorba despre problemele dezvoltării. Îmi punea întrebări, îşi exprima opinia, săpa în adâncime. Şi mi-a spus:

– Pe aici trec o mulţime de americani. Ei vorbesc încontinuu despre „decolare". Ne tratează de parcă am fi un avion Boeing 747: suntem pregătiţi să ne luăm zborul? Mai lipseşte una-alta, dar ei se oferă să ne furnizeze toate astea, la un preţ mare, din păcate. Se gândesc întruna doar la avion, niciodată la pasageri, ca să nu mai vorbim de cei care n-au bani să plătească biletul. Iar eu, mi-a mai zis, mă îmbrac în haine simple, mă-nfăşor într-un şal şi fac incursiuni prin cartierele sărace, la ore târzii din noapte. Ştiu foarte bine cât de rău se prezintă situaţia.

Am vorbit despre tehnologii alternative, ecologie, femei, nevoile esenţiale, autonomie în federaţii de sate, cum se construieşte pe baza religiei proprii, pe solidaritatea islamică *zakat.* Şi-a luat un şerveţel şi a început să-şi ia notiţe (palatele de acest gen sunt slab dotate la capitolul table de scris, prea mult spaţiu se iroseşte pentru perdele de mătase). Încă un şerveţel. Mi-am luat şi eu unul, pe care am început să fac desene, în timp ce vorbeam. Unchiul Johan dând lecţii în Clasa Regală, cu o singură elevă, dar una promiţătoare.

Se profila un deficit de şerveţele în cameră, simbolizând ilustrativ criza generală a resurselor din întreaga ţară, cea despre care tocmai vorbeam. Un zgomot delicat s-a desprins din clopoţelul pe care regina-l luase în mânuţa ei delicată. Servitorul care a luat comanda de şerveţele avea buzele cam strânse.

M-am uitat la ea. Era frumoasă până la absolut. Iar eu, îndrăgostit la nebunie.

Atunci mi-a spus brusc: Soţul meu nu înţelege nimic din toate acestea. A devenit un monument al lui însuşi, lipsit de emoţii umane!

S-a mişcat ceva în spatele cortinei de mătase sau poate a fost doar o boare de vânt? „Ai grijă acum, Johan, mi-am spus în sinea mea. Treaba asta cu *soţul meu nu mă înţelege* face parte deja din repertoriul lui Adam şi Eva."

Ne-am concentrat atenţia pe teancul de şerveţele nefolosite. La terminarea orei dispunea deja de un număr suficient de şerveţele pentru mai multe cursuri, în schimbul câtorva ceşti de ceai şi al unei strângeri de mână. Un caz de pură exploatare.

Afară mă aştepta o femeie şi mai frumoasă: Fumiko. A râs şi mi-a dat trei zile scutire la spălat pe mâini, ca să mi se aşeze acele strângeri de mână regale.

Apoi ne-am deplasat binedispuşi spre o altă conferinţă – în Anglia, cu Baronul Rothschild, despre creşterea economică. Teheran-Zürich în 72 de ore, zi şi noapte, cu opriri numai pentru mers la toaletă, de pus benzină şi de mâncat ceva.

Bănuiam şi am primit mai târziu şi confirmarea a ceea ce se întâmplase de fapt. Iranul era divizat între şah şi Farah Diba în două jumătăţi, fiecare dintre ei fiind liderul unei facţiuni; un fel de versiune iraniană a competiţiei dintre conservatori şi liberali. Am înţeles că am fost folosit de aripa secundă împotriva celei dintâi, lucru care nu mă deranja deloc. (Ar fi fost o problemă dacă şahul ar fi fost liberal şi pe mine m-ar fi folosit împotriva reginei.)

Daţi-mi voie să mai adaug aici că nu am avut o asemenea problemă în România. „Regina" Elena şi conducătorul Nicolae şi-au sincronizat nebunia până când întreaga poveste s-a sfârşit cu un dezastru, sentinţa morţii lor fiind semnată şi de bunul meu prieten Silviu Brucan. Dar am în minte o scenă de dinainte de anii optzeci. Regimul era pe drumul declinului şi căderii. Fusesem invitat de către şcoala de partid din Bucureşti să vorbesc despre democraţie în faţa a 2.000 de cadre, într-o sală de dimensiuni gigantice. Am început să expun avantajele democraţiei şi la un moment dat am spus că în democraţii lumea devine expertă în statistici, în timp ce, în dictaturi, „popoarele" (era felul meu de a spune pe ocolite „voi") devin experte în boli, calculând în special probabilitatea de deces a liderului Numărul Unu. Mi-am îndreptat degetul în sus, spre cer, ştiind prea bine că îmi puteam permite asta, fiind practic invulnerabil graţie titlului de Doctor Honoris Causa conferit în România, acordat mulţumită intervenţiei prietenului Mircea Maliţa, care fusese în trecut consilierul lui Ceauşescu pe probleme de politică externă.

Reacţia a fost incredibilă. Cititorul ştie ce e un chicotit, eventual ascuns în spatele mâinii ţinute la gură, ca să-i amortizeze efectul. Dar, dragi cititori, nu aveţi idee cum se aude asta de la 2.000 de oameni, cel puţin eu nu ştiam până atunci! Mai târziu am înţeles mai bine ce s-a întâmplat. Undeva sus, în acea încăpere era atârnat un tablou imens, portretul marelui *conducător.* Degetul meu întins spre cer se îndreptase într-acolo. Poate n-ar strica să aruncăm o privire în jur, înainte de a începe să gesticulăm într-o încăpere în care ne aflăm pentru întâia oară. Sau poate e mai bine să facem contrariul, să nu ne orientăm deloc la faţa locului. Indiferent ce facem, eu unul sunt bucuros că n-am mai fost invitat pe acolo înainte ca toată povestea să se termine cu vărsare de sânge.

Aşa a fost în România, aşa a fost în Iran. Eliberarea de dogmatismul socialist şi capitalist, reprezentate de Securitate în România, respectiv de CIA şi de clienţii ei în Iran, a fost una sângeroasă. Calea alternativă era slabă. Dezbaterea noastră de la televiziune n-a prea dat roade. Nici şerveţelele.

(Traducere de Gabriela Căluţiu Sonnenberg din autobiografia lui Johan Galtung, apărută de curând la Editura Tiparg, Piteşti, sub titlul *Johan fără ţară. Străbătând lumea pe drumul păcii.*)

Homo sapiens

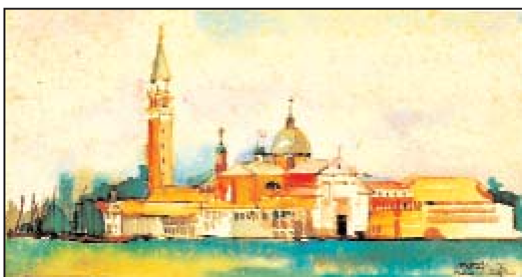
Reflecții despre Evanghelia după Luca
Pescuitul miraculos (I)

Cristian BĂDILIȚĂ

(Luca 5,1-11) 5,1 *A fost așa: când mulțimea se îmbulzea pe lângă El, ca să asculte cuvântul lui Dumnezeu, iar El stătea pe malul (Lacului) Ghenezaret,* 2 *a văzut două bărci trase la mal. Pescarii coborâseră din ele și își spălau năvoadele.* 3 *Suindu-Se într-una din bărci, care era a lui Simon, l-a rugat pe acesta să o ducă puțin mai departe de pământ. Apoi, așezându-Se, a început să învețe din barcă mulțimile.* 4 *După ce a încetat să vorbească, a zis către Simon: „Du (barca) spre (loc) adânc și coborâți năvoadele pentru pescuit."* 5 *Atunci Simon, răspunzând, a zis: „Stăpâne, toată noaptea ne-am trudit și n-am prins nimic; dar la cuvântul Tău voi coborî năvoadele."* 6 *Și, făcând aceasta, au prins atâta mulțime de pești, încât li se rupeau năvoadele.* 7 *Atunci le-a făcut semn tovarășilor din cealaltă barcă, să le dea o mână de ajutor. Aceștia au venit și au umplut amândouă bărcile, de erau gata să se scufunde.* 8 *Văzând, Simon Petru a căzut la picioarele lui Isus și a zis: „Pleacă de la mine, căci sunt om păcătos, Doamne!"* 9 *Căci îl cuprinsese uluirea, pe el și pe toți cei care erau împreună cu el, datorită (mulțimii) peștilor pe care-i prinseseră;* 10 *de asemenea, pe Iacob și pe Ioan, fiii lui Zebedeu, care erau împreună cu Simon. Și a zis Isus către Petru: „Nu te teme! De acum vei prinde oameni, să-i faci vii.* 11 *Iar ei, trăgând bărcile pe pământ, au lăsat toate și L-au urmat.*

Între versetele 5,1 și 6,16, Luca prezintă recrutarea ucenicilor în vederea misiunii universale de evanghelizare. Episodul de față îl are ca protagonist pe Simon, devenit ulterior Petru. Simon apăruse în capitolul 4, ca „ginere" al unei femei vindecate de Isus. Așadar, viitorul apostol asistase deja la un miracol. De asemenea, presupunem că asistase și la predicile pe care Isus le-a ținut în Cafarnaum, precum și pe țărmul Lacului Ghenezaret. Prin urmare, există elementele prevestitoare ale unei convertiri: contactul cu Isus; contactul cu mesajul evanghelic; șocul în fața miracolului. Acest scenariu logic există numai în varianta oferită de Luca. La Marcu, scena convertirii lui Petru și a fratelui său, Andrei, surprinde prin caracterul brusc, aproape neverosimil. Isus îi cheamă, ei Îl urmează, fără niciun semn preliminar. Aici lucrurile stau invers. Apostolii nu se bulucesc orbește după Isus, ei sunt convertiți prin discursuri și fapte miraculoase. Publicul lucanian apreciază logica și verosimilul.

Evanghelistul este influențat de Marcu 1,16-20: „Și mergând pe țărmul Mării Galileii, i-a văzut pe Simon și pe Andrei, fratele lui Simon, aruncând năvodul în mare; căci erau pescari. Și le-a zis Isus: Haideți după Mine și vă voi face pescari de oameni! Și îndată, lăsându-și plasele, L-au urmat. Și mergând puțin mai departe i-a văzut pe Iacob al lui Zebedeu și pe Ioan, fratele său; ei [stăteau] în barcă, aranjându-și plasele; și îndată i-a chemat. Și lăsându-l pe tatăl lor Zebedeu în barcă împreună cu simbriașii, au plecat după El." Cum spuneam, însă, Luca introduce elementul logic și temporal în convertirea apostolilor. Pe de altă parte, în locul formulei, devenită celebră, „vă voi face pescari de oameni", Luca optează pentru altceva: „De acum vei face ființe vii" (sic!). Voi reveni asupra verbului și asupra semnificației sale în comentariul detaliat. Pe de altă parte, scena trimite la capitolul 21,1-11 din *Evanghelia după Ioan*, faimoasa apariție a lui Isus după Înviere. Ucenicii, redeveniți pescari, se trudesc să prindă ceva o noapte întreagă, dar nu reușesc. Isus îi așteaptă, în zori, pe țărm. El le strigă unde să arunce năvoadele, iar prada se dovedește enormă: „o sută cincizeci și trei de pești mari". Apoi are loc scena reconfirmării lui Petru în fruntea grupului de apostoli. Scena din Ioan a fost adăugată evangheliei inițiale, probabil cu scopul de a echilibra „raportul de forțe" între „Ucenicul cel iubit" și Petru. Reconfirmat de Isus, după trădările rușinoase din noaptea arestării, Petru își reia locul în fruntea comunității apostolice. Episodul din Luca îl are ca protagonist tot pe apostolul Petru, dar în momentul convertirii. Am văzut că el asistase deja la miracolul vindecării soacrei sale; apoi, ascultase „buna vestire"; acum, asistă la al doilea miracol, înfăptuit *anume pentru el.* Spre deosebire de scena din Ioan, pescuitul miraculos din Luca are loc *în plină zi.* Simon și tovarășii săi aruncaseră năvoadele întreaga noapte fără să prindă nimic. După ce predică mulțimii așezat în barca viitorului apostol (amănunt semnificativ), Isus îi poruncește acestuia să „meargă la adânc" și să coboare plasele. Deși frânt de oboseală, Petru Îi dă ascultare (convins de miracolul precedent și de învățătura la care, de voie de nevoie, asistase?). Miracolul nu întârzie să se producă. Două bărci sunt umplute cu pește, iar Petru se declară nevrednic de o asemenea generozitate:

el, „păcătosul", nu are dreptul să stea lângă un taumaturg precum Isus. Luca subliniază smerenia viitorului apostol, ca semn de bună-credință, dar și ca omagiu adus puterii dumnezeiești a lui Isus. În sfârșit, trebuie remarcată *absența lui Andrei,* fratele lui Simon, din grupul personajelor enumerate la finalul episodului. Ciudată omisiune, mai ales că Ioan pretinde, în *Evanghelia* sa, că Andrei, fost ucenic al Botezătorului, L-ar fi cunoscut pe Isus înaintea lui Simon și că el s-ar afla la originea convertirii acestuia din urmă.

5,1 „A fost așa": capitolul se deschide cu acel *egeneto* preluat de Luca din *Septuaginta* și care a devenit un *marker* stilistic. Este urmat de două infinitive. Al doilea are valoare finală, „ca să asculte".

„Cuvântul lui Dumnezeu": cuvânt bazat pe revelație divină. Expresia apare o singură dată la Marcu (7,13) și o singură dată la Ioan (10,35); de patru ori în *Evanghelia după Luca* și de paisprezece ori în *Fapte*, semn că Luca îi conferă o importanță specială. Cuvântul lui Dumnezeu are putere și autoritate, săvârșește miracole, convertește, mântuiește. Așa cum notează Fitzmyer, trebuie înțeles ca un genitiv subiectiv (originea cuvântului este Dumnezeu), nu ca un genitiv obiectiv (cuvântul care vorbește despre Dumnezeu).

„Pe malul (Lacului) Ghenezaret": în Noul Testament este numit și Marea Galileii și Marea Tiberiadei. Lac din estul Galileii, cu o lungime de 21 km, lat de 12 km și situat la 211 metri sub nivelul mării. Luca numește această mare „Lacul Ghenezaret". Ioan îi spune „Marea Tiberiadei". Numele modern este *Yam Kineret.* Denumirea apare în Numeri 34,11: „Marea Chineret". Iordanul curge prin Marea Galileii de la nord la sud. Spre deosebire de Marea Moartă, Marea Galileii, cu ape dulci, e bogată în pește, favorizând dezvoltarea economică a regiunii. Pe țărmul mării se află orașe importante, precum Cafarnaum sau Betsaida. Scena descrisă de Luca se petrece în partea de nord a Mării Galileii, unde apa era caldă și avea mult pește.

5,2 „Două bărci": unele manuscrise au numai „bărci", omițând „două"; altele au „două bărcuțe", ca în *Evanghelia după Ioan* (cap. 21). E vorba de bărci private, lungi de cca 10-15 metri, care puteau fi conduse de o singură persoană. Încăpeau ușor mai multe persoane, așa cum se va vedea în text. Deși sunt două bărci, Luca nu-l pomenește decât pe Simon. El s-a inspirat din relatarea lui Marcu, unde cele două bărci erau ale lui Simon și Andrei, dar, excluzându-l pe Andrei, una din bărci rămâne fără stăpân.

„Spălau năvoadele": abia se întorseseră de la pescuit. Noaptea se pescuia mult mai bine. La Marcu, pescarii își repară năvoadele; aici, ei și le spală.

5,3 „A lui Simon": gestul lui Isus nu este gratuit. El alege barca lui Simon, nu pe cealaltă, luându-l pe Simon drept vâslaș. Nu trebuie pierdut din vedere faptul că, în timp ce predică, *Simon se află în barcă,* alături de Isus. Mai puțin speculată de exegeți este paralela cu Matei 13,1. Aici Isus predică *așezat într-o barcă* mulțimii adunate pe țărmul Mării Galileii. El rostește faimoasele parabole despre Împărăție. Luca va fi combinat așadar trei momente ale tradiției: predica din Matei; chemarea ucenicilor din Marcu și învestirea lui Petru din Ioan.

„Așezându-se", gr. *kathisas*. De obicei, Isus este reprezentat ca un profet predicând în picioare, cu părul în vânt și brațele ridicate spre cer. Imaginea oferită de Luca e la polul opus. Avem de-a face cu un învățător care-și prezintă învățătura calm, barca lui Simon Petru jucând rolul catedrei, a postamentului de pe care filosofii ori dascălii își expuneau „cursul". Portretul lui Isus în versiunea lucaniană se caracterizează prin echilibru, temperanță, coerență și luciditate filosofică.

5,4 „După ce a încetat să vorbească": Simon a asistat la predică. După cuvânt, urmează fapta, miracolul. Cuvântul are acoperire concretă în viața de zi cu zi. Vorbele lui Isus nu sunt simple discursuri filosofice, teorii frumoase. Ele au impact direct asupra vieții și sunt confirmate prin acțiuni revelatorii. Isus vorbește mulțimii, dar protagoniștii episodului sunt viitorii apostoli, care se află în rândul mulțimii, și mai ales Simon, care a ascultat învățătura stând alături de Isus, în barcă. Așadar, cateheza s-a încheiat, urmează miracolul.

„Du (barca) spre (loc) adânc și coborâți": prima poruncă este adresată doar lui Petru; a doua, pescarilor care se aflau împreună cu Petru și care „trudiseră toată noaptea" fără să prindă niciun pește.

5,5 „Stăpâne, toată noaptea ne-am trudit și n-am prins nimic; dar la cuvântul Tău voi coborî năvoadele": termenul *epistates*, tradus aici prin „stăpâne" e specific evanghelistului Luca. Doar ucenicii i se adresează cu *epistates*, ceilalți folosind termenul *didaskalos* („învățător"). Așadar, pentru ucenici Isus reprezintă nu doar o autoritate spirituală și intelectuală, ci autoritatea pur și simplu, cel care le dictează întregul comportament și-i ghidează în viața de fiecare zi. În contextul de față, așa cum arată și Bovon, *epistates* înseamnă „șef", cu sensul profan. Cu simplitatea sa directă, neprefăcută, Simon îi amintește lui Isus că s-au chinuit toată noaptea și n-au prins nimic. Sunt epuizați de efort, nedormiți, flămânzi. Cu toate acestea, au rămas pe țărm să asculte învățătura lui Isus și acum se declară gata să continue pescuitul, numai „datorită cuvântului Său". Luca folosește gr. *rhema*, care înseamnă și „cuvânt" și „lucru". Simon se referă la predică ori la poruncă? A doua soluție mi se pare preferabilă, dar dacă Simon n-ar fi ascultat (cu atenție) învățătura anterioară, el nu s-ar fi decis atât de repede să asculte porunca. De asemenea, trebuie remarcată *asumarea* acestei decizii: voi coborî năvoadele. El singur își asumă hotărârea de a se reîntoarce în larg, mai precis, „la adânc", ascultând astfel porunca lui Isus. Ceilalți îl vor urma cu fidelitate. Deși Luca nu scrie nimic în acest sens, presupunem că Isus a rămas pe țărm, nu a plecat în larg cu Simon și echipajul său.

Albumul Basarabiei în jurul marelui eveniment al Unirii

Este vorba, într-adevăr, despre un album, realizat de căpitanul Gheorghe V. Andronachi, tipărit în 1933, de „M.O. şi Imprimeriile Statului. Imprimeria Chişinău". Am primit o copie din partea dlui Ion Vlas, primarul cumunei Bieşti, raionul Orhei, cu ocazia Zilei Revistei (8 august 2015) şi a înfrăţirii Bieştiului cu comuna Cicăneşti-Argeş. Pe pagina din urmă, cu numărul 256, scrie că „Ediţia de faţă s-a tipărit în 1.200 exemplare", fiecare purtând semnătura autorului. Titlurile capitolelor (care urmează după suveranii României, Napoleon I şi Alexandru I) descriu sugestiv conţinutul: „Marii bărbaţi ai neamului din Basarabia care au dus lupta pe terenul naţional, cultural şi religios de la 1812 – 1917, data izbucnirii Marii Revoluţiei Ruse", „Evenimentele din Rusia la 2 martie 1917", „Unele din personalităţile de seamă care au activat în mişcările naţionale din cuprinsul Provinciei Basarabene în anii 1917-1918", „Organizatorii comitetelor naţionale ostăşeşti din Iaşi, Chişinău, Odessa, Sevastopol, Chiev, Ecaterinoslav etc., de la care a pornit organizarea Sfatului Ţării, a armatei moldoveneşti şi proclamarea autonomiei", „Primii paşi în organizarea armatei naţionale moldoveneşti", „Foştii miniştri de război ai Republicii Moldoveneşti, cu locţiitorii şi subsecretarii de stat ai departamentului respectiv", „Organizatorii şi comandanţii primelor unităţi naţionale moldoveneşti" (căpitanul Andronachi fiind unul dintre aceştia), „Desfăşurarea evenimentelor după 21 noiembrie 1917 şi până la Marele Act al Unirii", „Intrarea trupelor române în Basarabia", „Unirea", „Jertfe de mare preţ", „În memoria celui mai strălucit şi glorios domn moldovean" (Ştefan cel Mare), „Rusia şi Basarabia în frământările revoluţiei". Fotografii, documente, scurte prezentări ale personalităţilor, poeme – un tezaur fotografic remarcabil şi o bogată sursă de informaţie. Într-o versiune puţin prescurtată (internetul vorbeşte despre o carte de numai 239 de pagini), albumul a fost reeditat la noi, în anul 2000, dar nu se mai găseşte în librării – sperăm să se publice din nou, în formă completă.

Reluăm mai jos două texte ale autorului, de la începutul cărţii, autoprezentarea acestuia, precum şi prezentarea episcopului Dionisie Erhan, cel care a mai fost prezent în revistă, în numerele de la începutul anului în curs (episcopul Erhan a păstorit şi la Curtea de Argeş, din iulie 1940 până în iulie 1941), iar în numerele viitoare vom mai relua din această valoroasă lucrare. (Gh.P.)

Dedicaţie

Fraţilor şi camarazilor mei Moldoveni şi tuturor luptătorilor basarabeni pentru Românism, cu arma sau cu condeiul, cu cari împreună, în timpurile grele, premergătoare actului scump al Unirii, am dus lupta pentru cauza naţională în Basarabia, în răstimpul anilor 1917 – 1918, şi cu cari am înjghebat primele unităţi militare din Republica Moldovenească,

În semn de scumpă amintire şi de neţărmurită şi vesnică recunoştinţă,

Dedic aceasta lucrare. Autorul

Cuvânt înainte

Cu prilejul comemorării a 15 ani de la data Unirii, 27 Martie, st. v. 1918, precum şi a 16 ani – 2 Martie 1917 – de la data din care s-a început lupta pe terenul naţional românesc de către ostaşii moldoveni, împrăştiaţi prin numeroasele garnizoane şi tranşee de pe diferite fronturi ale imensului teritoriu rusesc, mânat şi însufleţit de frumoasele pilde ale vijeliosului nostru trecut, mi-am luat osteneala şi îndrăzneala de a da la lumina tiparului marile figuri ale părtaşilor evenimentelor premergătoare actului sfintei Uniri a Basarabiei cu Patria-Mamă, precum şi a evenimentelor şi momentelor mai de seamă din acel timp (1917 – 1918).

Clişeele adunate în acest album nu sunt orânduite în ordine strict cronologică, ci aşa cum am crezut mai nimerit din punct de vedere al tehnicei grafice.

Lucrarea are scopul de a reîmprospăta preţioasele amintiri despre marii bărbaţi ai Neamului românesc, care au servit drept pilde şi călăuze pentru generaţia tânără în vremurile de ocârmuire străină.

Ea va aminti şi lupta acelora care au regenerat sufletul masei moldoveneşti. Graţie acestei regenerări, tineretul moldovean basarabean şi-a manifestat spiritul de expansiune naţională română la primul prilej favorabil ce s-a ivit: revoluţia popoarelor din imperiul rus în anul 1917.

Astfel că, după un veac şi mai bine de iobăgie sufletească şi politică a Românilor dintre Prut şi Nistru, la 27 Martie, st. v., 1918, printr-un act spontan şi plin de o netăgăduită conştiinţă românească, prin voinţa unanimă a norodului basarabean şi prin votul reprezentanţilor săi legali din Sfatul Ţării, Moldova dintre Prut şi Nistru revine la sânul Patriei daco-romane, de la care mai înainte fusese silnic dezlipită. Autorul

P.S. Dionisie Tighineanu, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Chişinăului

S-a născut în anul 1868, în comuna Bardăr, judeţul Lăpuşna.

Este un eminent prototip al omului bisericii, al smereniei monahale şi al Românismului în Basarabia.

La vârsta de 15 ani (1883) a intrat ca frate în Mănăstirea Suruceni; la 1899 a fost tuns în monahism; la 1900 hirotonisit ierodiacon, iar peste un an ieromonah. La 1915 este hirotonisit ca igumen şi în luna mai 1918 a fost ridicat la rangul de arhimandrit în aceeaşi mănăstire.

Sf. Sinod al Bisericii autocefale ortodoxe române l-a ales arhiereu al Ismailului, sfinţindu-l în catedrala Mitropoliei din Iaşi la 22 iulie 1918. După înfiinţarea Episcopiei Cetăţii-Albe-Ismail (1923) primeşte titlul de „Tighineanu".

Ca vicar al Arhiepiscopiei Chişinăului şi Hotinului a fost ales prin vot de către Congresul general al eparhiei la 21 februarie 1920. (Anuarul Arhiepiscopiei Chişinăului, 1930, redactat de d-l Profesor universitar Constantin N. Tomescu.)

Deşi n-a luat parte făţişă în luptele politice pentru libertate ale fraţilor basarabeni, dânsul a desfăşurat o intensă activitate, discretă şi prudentă, în această luptă, prin focul glasului său, prin scrisul său şi prin banii săi proprii.

Este un apărător de seamă al Moldovenilor, al tradiţiei şi obiceiurilor lor, a scris şi scrie la *Cuvânt Moldovenesc,* la *Luminătorul* şi alte publicaţiuni.

Este înzestrat cu un dar deosebit al cuvântului şi cu o strălucită memorie, fiind un ierarh adânc venerat de masa tuturor dreptcredincioşilor din eparhia Chişinăului şi chiar din întreaga Basarabie, indiferent de poziţia socială a fiecăruia. Chiar aderenţii altor culte îl stimează şi îi recunosc alesele sale calităţi spirituale şi sociale, pe care adesea le-a dovedit în cei 65 de ani de viaţă neprihănită în slujba lui Dumnezeu şi a Neamului.

Pentru a se vedea dragostea de Neam şi dorinţa fierbinte pentru Unirea tuturor Românilor, pe care de mic copil P.S. Dionisie Tighineanu (Erhan) le nutrea, povestesc următoarea întâmplare:

În ziua de 7 ianuarie 1918, a doua zi după regretabilul atentat din gara Chişinău, Sfatul

directorilor, care formau guvernul Republicii democratice moldoveneşti, a hotărât într-o şedinţă secretă, ţinută la locuinţa d-lui N. Codreanu, să se ceară sprijinul armatei române pentru reintroducerea ordinei în Basarabia. În acest scop, o delegaţie aleasă din sânul lui, în persoana d-lor I. Pelivan, I. Buzdugan, V. Gafenco (şi d. M. Suruceanu, care s-a oferit să-i însoţească până la Mănăstirea Suruceni), a plecat seara spre Iaşi în direcţia satului Suruceni, unde e mănăstirea cu acelaşi nume, al cărei stareţ era prea cuviosul igumen Dionisie, calitate pe care o deţine şi azi ca episcop.

Delegaţia ajunsă la mănăstire a fost primită frăţeşte de P.S. Dionisie şi, istorisindu-i-se scopul delegaţiei, P.S. Sa i-a pus la dispoziţie o trăsură pentru a o transporta până la Leova, de unde urma să meargă până la Iaşi. La ieşirea din mănăstire trăsura s-a răsturnat, d. Suruceanu scrântindu-şi mâna stângă, din care cauză a fost nevoit să rămână la Suruceni, iar ceilalţi trei şi-au urmat drumul până la Leova, apoi mai departe la Iaşi.

În ziua de 6 ianuarie, chiar după atentatul din gară, a plecat tainic la Iaşi şi d. A. Crihan, care fusese arestat de bolşevici şi dus în curtea şcoalei spirituale, de unde, graţie unei oarecare santinele, a scăpat, sărind peste un zid şi luând direcţia tot spre Mănăstirea Suruceni, unde a fost înzestrat cu un revolver şi deghizat în haine schimbate şi astfel a plecat mai departe pe jos până la Iaşi.

În noaptea de 6 spre 7 Ianuarie au mai plecat spre Iaşi şi alţi luptători. Acei cari au plecat la Iaşi s-au reîntors la Chişinău odată cu venirea trupelor române în Basarabia, fericiţi că demersurile lor pe lângă guvernul român au fost încununate de succes şi că, în fine, şi-au văzut visul cu ochii, prin sosirea fraţilor mult aşteptaţi în Basarabia.

Când a luat fiinţă întâiul regiment moldovenesc în Chişinău, P.S. Dionisie a oficiat un Te-Deum în curtea acelui regiment, sfinţind cazarma, cu care ocazie P.S. Sa a închinat regimentului o icoană cu coroană de argint, donând şi suma de 5.000 ruble numerar, pentru nevoile regimentului.

Căpitan Gh. V. Andronachi

Autorul lucrării de faţă.

Născut în anul 1893, în com. Chiperceni, jud. Orhei.

Absolvent al şcolii militare din Odessa.

A fost organizatorul şi Comandantul primului Detaşament moldovenesc de Gardă călăreaţă, de pe lângă Sfatul Ţării, fiind în acelaşi timp şi Prefect de miliţie al judeţului Chişinău, din august 1917 până la martie 1918. În armata Republicii Moldoveneşti a avut gradul de Lt.-Colonel (M. Of. pe Armata Republicii Moldoveneşti. Anex. Nr. 78 din 22 martie 1918). În prezent contează în Regimentul 7 Vânători, fiind detaşat la Ministerul Basarabiei.

Cavaler al ordinului de război „Sfântul Gheorghe".

Detaşamentul comandat de mine a fost înfiinţat la începutul lunii noiembrie 1917, încadrându-se cu ofiţeri moldoveni şi ruşi basarabeni, iar gradele inferioare fiind recrutate din voluntari (tineri cu termen redus) şi soldaţi moldoveni.

Armamentul, muniţiunile, echipamentul, caii cu harnaşamentul lor, furajul şi diferite alte materiale şi furnituri s-au completat prin strângerea lor de pe drumuri şi câmpuri, căci se aflau în abundenţă la tot pasul, părăsite sau aruncate de unităţile ruse, ce se retrăgeau în debandadă de pe frontul român.

Cel mai mare număr de cai şi cel mai mult harnaşament şi armament s-a obţinut dela Regimentul 3 Zaamuri (cavalerie) şi Regimentul 21 cavalerie, care, din cauza lipsei de furaj şi a dezertărilor de oameni cu o parte din efectivul cailor, erau dezorganizate complet.

Concomitent cu înfiinţarea Regimentului 1 de Infanterie moldovenesc şi al Detaşamentului de Gardă în Chişinău se începuse şi organizarea unei Divizii de cavalerie, de către d. Lt.-Colonel Cricopulo. Misiunea acelei divizii era de a menţine ordinea în întreaga Basarabie, dar nu a putut lua fiinţă din cauza lipsei de fonduri.

Detaşamentul a fost alcătuit din 4 escadroane (cu 2 divizioane), având un efectiv de 24 ofiţeri, 32 reangajaţi, 480 soldaţi, 540 cai de serviciu şi 24 cai pentru comanda mitralierelor şi trăsuri. (...)

Podul de reviste

Despre căpitanul Gheorghe V. Andronache

Ion VLAS

În vara anului 1997, pregătind o vizită a copiilor la mănăstirile din zona Orhei, am fost pentru prima dată la Mănăstirea Țigănești. Revenind acasă la Biești, am discutat despre cele văzute și cu vecina noastră, mătușa Olimpiada Andronachi (25.07.1908 – 18.02.1998). La pronunțarea numelui Țigănești am simțit o reacție deosebită din partea ei. Am întrebat-o dacă cunoaște Mănăstirea Țigănești. Răspunsul a fost afirmativ.

După decesul mamei sale, Natalia Andronachi (până la căsătorie, Vârlan), înmormântată în cimitirul din Biești (informația despre decesul tatălui, Vasile, este și mai săracă), mătușa Olimpiada, rămasă orfană la o vârstă fragedă, a trăit la „bădița Gheorghe", la Chișinău. Deseori mergea în vizită la Mănăstirea Țigănești, unde fratele mamei, protosinghelul Dosoftei Vârlan, era stareț. (*Albumul Basarabiei*, pag. 64, notă)

Despre bădița Gheorghe, Gheorghe Vasile Andronache (08.04.1893 – 14.03.1970), mătușa Olimpiada ne povestea că a fost ofițer. Scria o carte. Mai mult o scria noaptea, ziua era la serviciu. În anul 1940, împreună cu familia, a plecat peste Prut. Din informații de peste ani se vorbea că ar fi trăit în orașul Bârlad. Aici firul amintirilor s-a întrerupt.

Căutările pe care le-am întreprins de unul singur nu au prea adus rezultate. Nu era pe puterile noastre nici de a găsi cartea lui Gheorghe Andronache, *Albumul Basarabiei.*

În toamna anului 2014, la Biești a venit însă cercetătoarea Maria Vieru-Ișaev, istoric. Pornind pe urmele membrilor Sfatului Țării care au votat Unirea la 27 martie 1918, s-a interesat și de soarta lui Gh. Andronache. Informația pe care i-am dat-o a dus-o pe doamna Maria Vieru-Ișaev în municipiul Bârlad, unde a găsit mormântul lui Gheorghe Andronache. (La mormânt este indicat greșit 1895, corect este 1893.)

Împreună cu istoricul Maria Vieru-Ișaev am reușit să aflăm mai multe și să organizăm câteva acțiuni:

La 13 martie 2015, la Biblioteca Academiei de Științe am găsit și am citit *Albumul Basarabiei în jurul marelui eveniment al Unirii,* care a văzut lumina tiparului la 8 aprilie 1933, la cincisprezece ani de la Unire.

La 14 martie 2015, la Biserica din Biești s-a ținut un parastas de pomenire, la 45 ani de la moartea lui Gheorghe Andronache. O copie a *Albumului Basarabiei...* a fost pentru prima dată adusă în localitatea de baștină a autorului. Au participat rudele – nepoții fratelui Petru.

La 27 martie 2015, în municipiul Bârlad a avut loc un parastas de pomenire la mormântul căpitanului Gheorghe V. Andronache. Numele lui a fost scos din anonimat pentru cetățenii și autoritățile din Bârlad. La mormânt s-au întâlnit pentru prima dată rudele de pe cele două maluri ale Prutului. (Imagini la https://www.youtube.com/watch?v=0iiHIGXbCq0, etc.)

La 8 aprilie 2015, la Liceul Teoretic Biești s-a ținut o lecție de patriotism, „Gh. Andronache – 122 ani de la naștere", cu participarea reprezentanților Muzeului Militar al Ministerului Apărării.

Valoarea lucrării *Albumul Basarabiei în jurul marelui eveniment al Unirii,* după cum spun specialiștii, este mare. Pe lângă textul scris și documentele colectate, o importanță deosebită au imaginile, care sunt greu de găsit în altă parte. Este o lucrare care încă trebuie citită, de cât mai multi și cu înțelegerea cuvenită.

Dedicația și *Cuvântul de început* sunt semnate scurt Autorul. Cuvântul de încheiere e datat 8 aprilie 1933. Pe lângă faptul că se împlineau 15 ani de la Unire, această dată era și ziua în care autorul împlinea 40 de ani. Este o lucrare care trezește o mândrie deosebită pentru înaintașii neamului, oameni școliți, patrioți și luptători pentru limbă, țarină și neam.

Pe urmele marilor bărbați ai neamului. Destinul tragic al celor care au votat Unirea cu Patria-mamă la 1918

Maria Vieru-Ișaev, istoric cercetător din Republica Moldova, a pornit în 2013 în căutarea mormintelor din România ale membrilor Sfatului Țării din Basarabia din preajma evenimentelor de la 1918. Căutările prin bibliotecile și arhivele din țară i-au îndrumat pașii spre Bârlad, unde a descoperit mormântul unui membru marcant al Unirii de la 1918.

Mormântul căpitanului Gheorghe V. Andronachi a fost identificat la Cimitirul „Eternitatea" din Bârlad, după ce alte opt morminte ale unioniștilor, membri ai Sfatului Țării din Basarabia de la 1918, au fost identificate în cimitirele din București. Descoperirea a fost întâmplătoare, deoarece nu s-a mai știut absolut nimic despre el după 1944, când alături de mii de basarabeni s-a refugiat în România. „Important e că am pornit pe acest drum. Editura Enciclopedică din cadrul Academiei de Științe din Republica Moldova vrea să publice în 2018, la împlinirea a 100 de ani de la Unire, un dicționar, o enciclopedie a membrilor Sfatului Țării care au votat Unirea pe 27 martie 1918. Mormintele acestora se află, în mare parte, în România. Altele sunt în Rusia ori Moldova. Nu se știe cu exactitate câte sunt, apreciem că în România ar fi vreo 50. Patru dintre ele se află la Iași și câte unul la Câmpulung Muscel, Botoșani, Timișoara. Cel al căpitanului Andronachi a fost descoperit întâmplător, despre el nemaiștiindu-se nimic după 1944", a explicat, pentru *Adevărul,* Maria Vieru-Ișaev. Destinul lui Andronachi (1893-1970) a fost tragic. Din 1944, după ce s-a stabilit în România, a fost vânat încontinuu de Securitate. Inițial s-a stabilit în Craiova, apoi, pentru a i se pierde urma, s-a mutat la Bârlad. A locuit într-o casă pe strada Zorilor și, timp de doi ani, nu a avut niciun venit. Pensia militară i-a fost suspendată o perioadă și a fost nevoit să facă munci simple: fostul demnitar cântărea legume într-o gară. Gheorghe Andronachi este autorul unei lucrări publicate în 1933, *Albumul Basarabiei.* După ce s-a refugiat în România, a scris memoriile evenimentelor din Basarabia în perioada premergătoare Unirii (1917-1918). Se pare că din această cauză a fost urmărit de Securitate până la moarte. „Din discuțiile purtate cu o nepoată a lui Andronachi, din București, în ziua decesului, la prima oră, a fost chemat la Securitate. Era în putere. Familia a început să se îngrijoreze pe la prânz, pentru că nu mai venea la masă. Spre seară au fost chemați la spital, unde l-au găsit mort", a relatat Maria Vieru-Ișaev. La mormântul căpitanului Andronachi a fost organizată astăzi, 22 octombrie, o slujbă de pomenire, la fel ca în cazul tuturor mormintelor unioniștilor descoperite de istoricul Maria Vieru-Ișaev. Organizarea evenimentului de la Bârlad a fost sprijinită de Gheorghe Pricop, directorul Liceului Teoretic „Mihai Eminescu" Bârlad și de muzeograful Alina Butnaru, de la Muzeul „Vasile Pârvan". Câțiva elevi din Republica Moldova, care urmează cursurile liceale la Bârlad, au venit să-i aprindă o lumânare marelui erou unionist.

Maria Vieru-Ișaev

(Sabina Gheorghe, 22 octombrie 2014, http://adevarul.ro/locale/vaslui/foto-urmele-marilor-barbati-neamului-destinul-tragic--celor-votat-unirea-patria-mama-1918-1_5447cafc0d133766a82601ad/index.html)

Din învățături...

Vedeți, iubiții mei, câtă supărare și întristare va fi când se va despărți robul de fața stăpânului său cel dulce! Și iarăși, dacă socotim noi câtă supărare și întristare vom avea de la fața satanei cea necurată, iarăși să ne îmbrăcăm în dulceața Domnului nostru și să îndrăgim fața cea prea luminată a Domnului nostru și neîncetat să lucrăm Domnului nostru. Căci lacrimile noastre aici sunt de folos, cât suntem încă între cei vii, iar după moarte noi nu putem să mai lucrăm nimic lui Dumnezeu, căci cei morți nu cred, cei morți nu mărturisesc, cei morți nu lucrează, celor morți nu li se descoperă nicio taină, cei morți nu au înțelepciune, cei morți nu pot dobândi răsplată. Mortul nebotezat este osândit, chiar înainte de judecată. Căci cel viu și cel sănătos va lăuda pe Domnul.

De aceea, iubiții mei, să ne grăbim să lucrăm Domnului până suntem vii, ca să nu se apropie vremea și să ne afle că încă n-am lucrat lui Dumnezeu, pentru că dacă ne va găsi vremea fără nicio îndreptare, ce răspuns vom răspunde atunci Domnului nostru? Au doar vom zice că n-am avut biserici sau n-am avut proroci, sau n-am avut mucenici, sau oare n-am avut Sfintele Scripturi? Sau că nu e faptă sufletească? De ce oare stăm aici toată ziua în zadar? „Au nu vedeți soarele mergând pe crugul său? Au nu vedeți luna slujind celui ce-a făcut-o? Au nu vedeți făptura lucrând ziditorului? Au nu vedeți fiecare stihie făptuind lucrurile pentru care a fost făcută? Pentru ce voi singuri supărați firea stând în zadar? Pentru ce vă asemuiți idolilor celor morți? Au nu aveți ochi, să vedeți frumusețea făpturii și să cântați pe ziditorul făpturii? Au nu aveți limbă și gură, ca să vă deșteptați spre cuvântul cel de laudă? Au nu aveți mâini, să le întindeți spre această milostenie? Picioare n-aveți, ca să alergați către cărările facerii de bine? Ce stați aici toată ziua în zadar? Până când vă veți feri de stăpânirea mea?"

Emil Panaitescu și Columna lui Traian

Claudia VOICULESCU

În iunie 1967, elevă de liceu fiind, am văzut expuse la Muzeul Partidului (fost Muzeul Țăranului Român, înființat la 1906 de Al. Tzigara-Samurcaș) din București, mulajele de pe frizele Coloanei lui Traian. Nu știam nimic despre Emil Panaitescu, cel care fusese inima și făptuitorul gestului care-i punea pe români în fața istoriei lor din anii războaielor romano-dacice (din preajma anului 100 al erei noastre) înscrisă pe faimoasa Columnă, opera lui Apolodor din Damasc, inaugurată în Cetatea Eternă la 12 mai 113. Nu știam atunci nici despre Giuseppe Lugli, care a avut un rol important și considerabil la transportul basoreliefurilor la București în mai 1967.

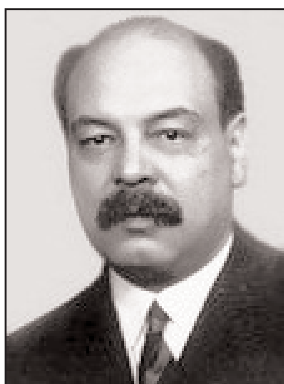
Destinul a făcut ca mai apoi să văd Roma și să descopăr acolo mormântul lui Emil Panaitescu din Cimitirul Acatolic Testaccio. Asta m-a făcut să vreau să știu mai multe despre acest român. El, Emil Panaitescu, este cel căruia îi datorăm azi gratitudinea noastră pentru copia Coloanei. Fiindcă el, ca director al Școlii Române din Roma (desemnat în această demnitate de Ministerul Instrucțiunii, la propunerea Academiei Române, prin ordinul de numire nr. 132019/1929, pentru 2 ani, cu începere de la 15 oct. 1929, dar rămânând în această demnitate până în noiembrie 1940), adresând numeroase memorii către Academia Română, către Ministerul Educației Publice, către Ministerul Finanțelor, cât și către Parlamentul Român, cerea finanțarea proiectului de copiere a Columnei (aceasta fusese demantelată de pe fusul său și dusă, bucată cu bucată, în pivnițele Vaticanului, pentru a fi ferită de stricăciunile Războiului II Mondial). El a fost preocupat de executarea reproducerilor după Columnă, semnând în nume propriu, în calitate de responsabil al proiectului, toată documentația aferentă, atât cu Vaticanul, cât și cu Municipalitatea Romei. Acest lucru s-a putut pune în aplicare și datorită adresei directorului general al Muzeelor și Galeriilor Pontificale, Bartolomeo Nogara (1868-1954; arheolog și filolog, membru de onoare străin, din 1943, al Academiei Române) către Pietro Ercole, directorul Muzeelor Lateranului. Mulajele au fost executate de către meșteri de la Vatican, sub stricta supraveghere a lui Francesco Mercatelli. Copierea celor 125 de basoreliefuri ale frizei a început în 1939 și a durat până în mai 1940. Reproducerea bazei Columnei, decorată cu trofee, a fost executată în premieră pentru România în 1943, sub directa urmărire a lui Emil Panaitescu. Cheltuielile pentru acest demers s-au ridicat la suma de 769.000 lire și au fost onorate de către statul român.

Calitatea mulajelor a fost verificată de o comisie formată de Guido Galli, directorul tehnic al muzeelor pontificale, Italo Gismondi, arhitect, Giuseppe Lugli, arheolog și specialist în topografie antică (membru corespondent străin al Academiei Române din 1926, reconfirmat în 1965 ca membru de onoare; el va susține la Academia Română, în 19 mai 1943, comunicarea „Întreitul aspect topografic, istoric și funerar al Columnei lui Traian", apărută și în *Memoriile Secțiunii Istorice ale Academiei Române* din 1943) și Virgil Vătășianu, istoric de artă. Mulajele după reliefurile Columnei au ajuns în țară târziu, din cauza războiului și a Cortinei de fier, ele fiind adăpostite la Roma, în subsolurile Muzeului Lateran și în depozitele Palatului Expozițiilor.

Dar cine a fost Emil Panaitescu? A fost istoric al antichității și arheolog, perfecționat în anii 1910-1913 la München, Leipzig și Bonn în istorie antică, arheologie, filologie clasică, economie, drept roman. Între 1922-1924 a fost bursier al Școlii Române de la Roma. Doctorat la Universitatea din Cluj, în 1925, cu lucrarea *Fidenae. Studio storico-topografico* (publicată în *Ephemeris Dacoromana*, 1924, 2, pp. 416-459). Profesor de istorie antică la Universitatea din Cluj. A fost membru corespondent, din 1931, al societății academice *Pontificia Accademia Romana di Archeologia.*

El a fost cel care a încheiat lucrările și a inaugurat (la 10 ianuarie 1933) noul edificiu al *Școlii române* din Valle Giulia, Roma, ridicat după planurile arhitectului Petre Antonescu pe terenul donat de Municipalitatea Romei (1922) și de Guvernatorul Romei (1927) în folosință perpetuă. Piatra de temelie a edificiului a fost pusă la 27 ianuarie 1928, când ministrul României la Roma era diplomatul Alexandru Emmanuel Lahovary (fiica sa și a Annei Kretulescu, Maria-Sofia Lahovary-Kretulescu, a fost soția lui Emil Panaitescu). Banca Națională a României a avut și ea aportul său.

Pe peretele din holul Școlii, numită *Accademia di Romania in Roma,* este scris:

„Donatori:
Benito Mussolini,
Academia Română – București, Vasile Pârvan
În zilele regilor Ferdinad și Carol al II-lea, Banca Națională a României a înălțat acest edificiu pentru progresul științei și al artei românești la lumina eternă a latinității și ca simbol al legăturilor de sânge și de cultură dintre Italia și România. Anno MCMXXXII.
Această clădire a fost ridicată dupe planurile și sub direcția arhitectului Petre A. Antonescu 1873-1965."

Emil Panaitescu a fost și s-a remarcat ca un foarte bun organizator al activității științifice și administrative a acestui for al culturii române în capitala Italiei.

Voi enumera, în ordinea anilor, pe cei care au fost bursieri ai Accademia di Romania in Roma: Al. Marcu (1922-1924); Ștefan Bezdechi (1923-1924); Al. Busuioceanu (1923-1925); Claudiu Isopescu (1923-1925); Radu Vulpe (1924-1926); G. Călinescu (1924-1926); Constantin Daicoviciu (1925-1927); Horia Teodoru (1925-1927); Vl. Dumitrescu (1927-1928); Ștefan Balș (1928-1930); Virgil Vătășianu (1930-1931); Grigore Ionescu (1930-1931); Mihai Berza (1931-1933); D.M. Pippidi (1931-1933); Dumitru Tudor (1933-1935); Ion I. Rusu (1933-1935); Francisc Pall (1934-1936); Dinu Adameșteanu (1938-1942); Ion Barnea (1941-1942); Alex. Țipoia (1946-1947); Marian Papahagi (1969-1972).

Spre cunoașterea lui Emil Panaitescu, voi da mai jos, în traducerea mea din limba franceză și italiană, panegiricul rostit de prof. univ. Sever Pop (27 iulie 1901, Poiana Ilvei, Bistrița-Năsăud – 17 febr. 1961, Louvain, Belgia, director adjunct la Accademia di Romania in Roma, fondatorul *Le Centre international de Dialectologie génerale de la Louvain*, cu buletinul său, revista *Orbis*) la moartea lui Emil Panaitescu și publicat în *Orbis – Buletin Internațional de Documentație Lingvistică* – Tom VII, nr. 2, 1958, Louvain – Centrul Internațional de Dialectologie generală.

Emil Panaitescu (11.02.1885 – 20.02.1958)

Moartea savantului arheolog român Emil Panaitescu constituie, pentru poporul român și pentru viața intelectuală a Romei – unde defunctul a desfășurat o importantă activitate științifică – o pierdere ireparabilă; ea pricinuiește numeroșilor prieteni și elevi un mare regret și lasă cea mai afectuoasă amintire.

Emil Panaitescu s-a născut la 11 febr. 1885 la Cudalbi, departamentul Covurlui (România). După ce a urmat cursurile de istorie de la Facultatea de Litere a Universității din București sub direcția istoricului român Dimitrie Onciul, Panaitescu a continuat studiile sale asupra istoriei antichității grecești și romane în Germania, mai ales la Bonn, unde a avut ca maeștri pe istoricul Ulrich Wilcken, fondator al revistei *Archiv f. Papzrusforschung* (t. I, 1900) și pe arheologul Georges Loeschcke.

În septembrie 1909, a intrat în învățământul secundar din țara sa și puțin mai târziu în învățământul superior, la Universitatea din Iași, în calitate de profesor supleant la catedra de arheologie (1919).

Încă din 1920, el devine titularul catedrei de istorie antică a Facultății de Litere de la Universitatea din Cluj, directorul seminarului de istorie antică și al Institutului de Studii clasice din Cluj (1929-1932).

Să-mi fie permis să amintesc că eu am avut onoarea și plăcerea de a urma la Cluj, în 1920, cursurile sale remarcabile de istorie a antichității greci și romane.

În 1922, el devine membru al Comisiei Muzeului etnografic din Cluj, al Asociației de cultură Astra din Sibiu și al Comisiei monumentelor istorice, secțiunea Transilvania (1928).

După ce a întreprins o serie de remarcabile cercetări arheologice în România și Italia, Academia Română i-a încredințat, în anul 1929, direcția Academiei Române din Roma (Școala Română din Roma). El a condus strălucit această instituție până în 1940 (vezi mai jos).

Panaitescu a fost ales în Parlamentul Român în anii 1920-1922, 1927-1928.

Alte distincții: Membru ordinar (*Socius ordinarius*) al Institutului german de Arheologie din Berlin (1929), membru ordinar al Institutului de Arheologie din Viena (*Ordentliches Mitglied des oesterreichisches Archäologisches Instituts Wien*); membru corespondent al *Pontificia Accademia Romana di Archeologia* (1931); membru al *Associazione internazionale degli Studi Mediterranei* (Roma, 1930); membru de onoare al *Societății de Numismatică din București*; membru al *Societa Romana di Storia Patria* (Roma); membru al *Accademia dei Virtuosi.*

Academia Română a încununat descoperirile sale arheologice cu Premiul „Vasile Pârvan".

Decorații: Răsplata muncii pentru învățământ, clasa I; Meritul cultural, clasa I, Grand officier de la Couronne d'Italie.

Panaitescu a întreprins călătorii științifice în următoarele țări: Italia, Franța, Germania, Ungaria, Grecia, Africa de Nord, Asia Mică.

El a luat parte la congresele de istorie din Oslo, Zürich, Berlin și Roma.

A ținut conferințe în străinătate: Germania (Berlin); Italia (în numeroase centre universitare), Elveția (Berna, Geneva, Laussane, Zürich).

Activitate literară și artistică: Panaitescu a publicat în celebra revistă românească *Convorbiri literare* multe articole semnate sub pseudonimele E. Dragoș și E.D.

A avut marele merit de-a fi realizat un mulaj total al Coloanei lui Traian, completat de un studiu foarte important (în manuscris).

Printre aceste numeroase studii, semnalăm următoarele: *La chronique de Radu Popescu* (în română); *Histories des règnes dans les Pays roumains* (în română); *Le limes dacique: Nouvelles fouilles et nouveaux résultats* (1929); *Il ritratto di Decebalo* (în *Ephemeris Dacoromana*, t. I, 1923, pp. 387-413); *Fidenae, Studio storico topografico* (în *Ephem. Dac.*, t. II, 1924, pp. 416-459); *Il limes romano nella Romania* (conferință la l'Istituto di Studi Romani, Roma); *V. Pârvan,* Bucarest, 1930 (opuscolo publicato in occasione dell'inaugurazione del busto di V. Pârvan a Roma, alla Scuola Romena di Roma), 24 p.; *Momenti della civiltà romana nella Mesia* (în *Gli Studi romani nel Mondo*, vol. II, Bologne, 1935, pp. 225-252); *Le grandi strade romane in Romania*, con 4 tavole fuori testo, Roma, Istituto di Studi Romani, 1938, 23 p.; *La chiesa principesca di Curtea de Argeș in Romania* (conferință la Ravenna în ciclul de Études byzantines, 1935, și la Accademia di Romania, Roma, 1937, cf. *Ephemeris Dacoromana*, t. VII, 1937, p. IX); *I Daci sulla Colonna Traiana* (conferință la École roumaine de Rome, 1939); *Pe țărmul Pontului Euxin* (în *Îndreptar*, t. III, nr. 4-5, 1953).

Istoria de lângă noi

Activitatea desfășurată de Panaitescu la Academia Română din Roma constituie un titlu de glorie pentru România; ea merită a fi amintită, mai ales că, datorită spiritului de abnegație și de clarviziune a acestui savant, poporul român a putut forma o falangă de istorici, de arheologi, de filologi și de artiști a căror valoare este recunoscută de asemeni de conducătorii actuali ai țării.

Academia Română din Roma (Școala Română din Roma), a fost fondată în 1920, printr-o lege, votată în Parlamentul român, urmare a unei propuneri făcute de savantul istoric Nicolae Iorga.

La 12 ianuarie 1922, fu semnat, de ministrul român Alexandru Emmanuel Lahovary și de Municipalitatea din Roma, contractul care acordă poporului român 5.000 mp în Valle Giulia „con lo scopo di fabbricarvisi un edificio destinato all'Accademia Romena di Storia, Archeologia e Belle-Arti" (*Ephem. Dac.*, t. V, 1932, p. IX).

În 1924, Direcția Băncii Naționale Române a luat nobila decizie de a construi pe cheltuiala sa Academia. Aceasta este amintită pentru posteritate prin următoarea inscripție: „În numele regelui Ferdinand I și Carol al II-lea, Banca Națională a României a ridicat acest edificiu pentru progresul științei și artelor românești în lumina dăinuitoare a latinității, ca un simbol al legăturilor de sânge și de cultură între Italia și România" (ib.).

Primul director al Academiei a fost istoricul Vasile Pârvan (1922-1927), urmat de G.G. Mateescu (1928).

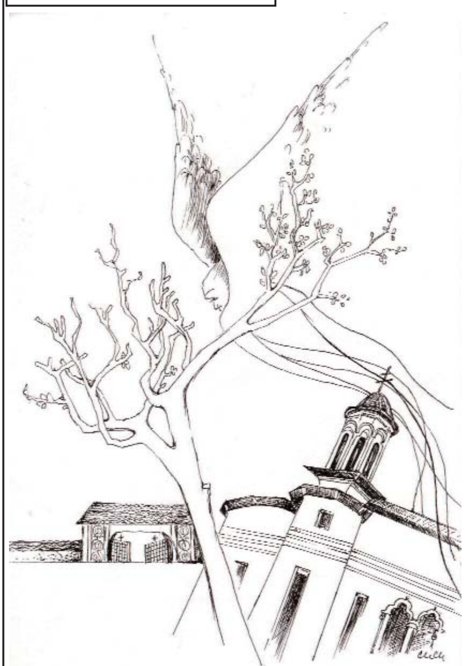
Reluarea, în 1929, a lucrărilor de construcție a Academiei și a terminării lor a fost determinată de munca remarcabilă și asiduă a savantului Panaitescu.

La 1 ianuarie 1932, Academia Română din Roma a fost mutată în noul locaș care are pe frontispiciu inscripția următoare: „Populus Daco-romanus hanc Sedem in Urbe Aeterna Litteris et Artibus faciendam curavit".

Școala oferea tinerilor cercetători, deja licențiați, care obținuseră, prin concurs, o bursă de studii de 2 ani: 12 camere, destinate membrilor secțiunilor științifice; două studiouri pentru pictori; două studiouri pentru arhitecți; două ateliere pentru sculptori; o bogată bibliotecă cu mai bine de 15.000 de volume; o sală de conferințe; o sală amenajată pentru arhive-le de fotografii; o sală muzeu (pentru mai multe detalii a se vedea *Ephem. Dacorom.*, t. V, 1932, pp. IX-X).

Panaitescu a organizat la Academie un mare număr de conferințe și o serie de expoziții pentru operele de artă ale Secției artistice (a se vedea, cu titlu de exemplu, *Ephemeris Dacorom.*, t. VI, 1935, pp. X-XI; t. VII, 1937, pp. IX-X).

Desen de Nicolae (Cucu) Ureche

Periodicele Academiei. Academia a publicat următoarele două periodice:

Ephemeris Dacoromana, Annuario della Scuola Romena di Roma (t. I, 1923), având ca țel publicarea lucrărilor membrilor Secției de arheologie și de istorie a artei, referitoare mai cu seamă la probleme ale antichității clasice, de istoria artei și de arhitectură.

Diplomatarium Italicum, Documenti raccolti negli Archivi italiani (t. I, 1925), având ca țel să publice, cu comentarii și note, culegerile de documente din arhivele romane.

Panaitescu definea cercetările întreprinse de membrii Academiei în următorii termeni:

„Punctul de plecare al cercetărilor întreprinse în această direcție de colegii arhiviști de la Școala Română din Roma este acela al românității reprezentată în orientul european prin Poporul Român. În lupta seculară împotriva păgânilor, Roma papilor a avut un respect pentru acest popor de origine latină și o permanentă preocupare politică, în virtutea speranței de a-l converti într-o bună zi la propria credință. De aici numeroasele și interesantele relații față de Țările românești, datorate misionarilor catolici locuind acolo și care se referă nu numai la chestiunile ecleziastice confesionale, ci și la cele politice, sociale și culturale pentru care, mai ales, aduc date de primă importanță...

În afară de documentația care se referă la Evul Mediu și la epoca modernă a cercetărilor, trebuie căutat și în arhivele din Italia în care se conservă documente din epoca Renașterii naționalităților. Acțiunea de eliberare și independență națională a poporului român s-a dezvoltat nu numai în același timp cu aceea promovată cu acțiunea unității italiene, ci încă cu sprijinul și exemplul celor mai ilustri dintre reprezentanții Renașterii italiene. Investigații asemănătoare urmărite de tinerii studioși români vor contribui, fără îndoială, și la o evaluare justă a acelei perioade de prietenie entuziastă între Italia lui Cavour și Principatele Danubiene." (*Diplom. ital.* T. II, 1930, p. VIII)

Lucrări conduse de Panaitescu. În afara unui mare număr de vizite și excursii științifice în Italia, Panaitescu a condus lucrările membrilor, publicate sub direcția sa în cele două periodice citate mai sus:

I. În *Ephemeris Dacoromana*, tom V, 1932, XI, 411 p.: Al. Busuioceanu, *Daniele da Voltera e la storia di un motivo pittorico*; Horia Teodoru, *Èglise cruciformes dans l'Italie Méridionale* (San Pietro d'Otranto); Ștefan M. Balș, *Sant'Angelo al Monte Raparo* (Basilicata); C. Daicovici, *Gli Italici nella Provincia Dalmatia*; G. Ștefan, *Armi protostoriche sulla monete greche*; Hortensia Dumitrescu, *L'età del bronzo nel Piceno*; Ștefan Pasca, *Le denominazioni personali sardo-logudoresi dei sec. XI-XIII.*

II. În *Ephemeris Dacoromana*, t. VI, 1935, XII, 452 p.: Virgil Vătășianu, *La „Domitio Virginis"*; Grigore Ionescu, *Le chiese pugliesi a tre cupole*; Gr. Avakian, *Rilievi inediti di monumenti etruschi e romani*; I. Doboși, *Bovillae*; Nicolae Laslo, *Riflessi d'arte figurata nelle Metamorfosi di Ovidio*; Leon Diculescu, *Frammenti di estetica e di litteratura.*

III. În *Ephemeris Dacoromana*, t. VII, 1937, XI, 356 p.: R. Bordenache, *La SS. Trinità di Venosa*; Mihail Macrea, *Un disegno inedito del Rinascimento relativo alla Colonna Traiana*; N. Lupu, *La Villa di Sette Bassi sulla Via Latina*; D. Tudor, *I Cavalieri Danubiani.*

IV. În *Ephemeris Dacoromana*, t. VIII, 1938, IX, 449 p.: Nicolae Cucu, *La casa medioevale nel Viterbese*; Ion I. Rusu, *Macedonica*; D.P. Pippidi, *Tacite et Tibère*; H. Mihăescu, *La version latina di Dioscoride*; M. Beza, *Amalfi preducale*; D. Tudor, *Nuove rappresentazioni dei Cavalieri Danubiani*;

V. În *Ephemers Dacoromana*, t. IX, 1940, XI, 445 p.: E. Condurachi, *Monumenti cristiani nell'Illirico*; Leon Țopa, *La relazione tra la forma di governo e l'organizzazione militare romana dai Gracchi ad Augusto*; D. Ciurea, *Le scritture latine nei Paesi Romeni*; Petru Iroaie, *Il canto popolare istroromeno*; T. Onciulescu, *G. Vegezzi-Ruscala e i Romeni.*

VI. În *Diplomatarium Italicum*, t. II, 1930, IX, 514 p.: Virginia Vasiliu, *Il Principato moldav e la Curia Papale fra il 1605-1620*; Nicolae Buta, *I Paesi Romeni in una serie di „Avvisi" della fine del Cinquecento*; G. Călinescu, *Altre notizie sui missionari cattolici nei Paesi Romeni.*

VII. În *Diplomatarium Italicum,* t. III, 1934, XI, 421 p.: Constantin Radu, *Vita Despothi Principis Moldaviae*; Ion Moga, *La contesa tra Gabriele Bathori e Radu Serban vista dalla Corte di Vienna*; Anton Mesrobeanu, *Nuovi contributi sul Vaivoda Gaspare Graziani e la guerra turco-polacca del 1621*; D. Găzdaru, *Une relazione manoscritta italiana sulla rivoluzione di Tudor Vladimirescu*; M. Berza, *Indices.*

VIII. În *Diplomatarium Italicum,* t. IV, 1939, IX, 413 p.: Aurel Decei, *„Avvisi" riguardanti i Paesi Romeni negli anni 1596-1598*; Gh. Vinulescu, *Pietro Diodato e la sua relazione sulla Moldavia (1641)*; Francisc Pall, *Le controverse tra i Minori conventuali e i Gesuiti nelle missioni di Moldavia (Romania).*

Sub conducerea lui Panaitescu au fost publicate 9 volume de *Ephemerides Dacoromana* și 2 volume de *Diplomatarium Italicum*.

La sfârșitul anului 1941, direcția Academiei a fost încredințată de către Academia Română din București lui Scarlat Lambrino (director) și lui Sever Pop (director adjunct), profesor la Universitatea din București. În decembrie 1947, instituția a trebuit să înceteze complet activitatea sa științifică în urma evenimentelor politice survenite în România (proclamarea republicii); după mai mult de zece ani, activitatea n-a fost încă reluată.

Presentimentul unei morți în exil și încrederea sa de nezdruncinat în viitorul poporului român, îndrăgostit de libertate, reies clar din sfârșitul articolului său intitulat *La țărmul Pontului Euxin* (*Au bord du Pont Euxin*):

„În zilele din exilul penibil, gândul meu a fost constant fixat spre țara mea pe care eu nu o voi mai vedea. Corabia României a devenit, de mai bine de un sfert de secol, prada valurilor și a vânturilor. Uneori este izbită de piedici amenințătoare care o sfarmă. Alteori, cum e în prezent, valurile vor s-o înghită. Acest gând mă face să mă cutremur...

Eu trăiesc în lumea de altădată și mă simt obligat de-a o face cunoscută. Suflă vânturi barbare, valuri furioase se ridică. Forțe demonice, însetate de ură, de crimă și de sânge, par să domine pământul României.

Dar, va veni ziua în care demonii vor fi încătușați și aruncați în prăpastia și în fundul tenebrelor.

Dumnezeul eternității și al libertății va străluci din nou pe cer și va reda voioșia pe câmpurile României. Oamenii își vor întoarce liberi privirile lor spre cer, făcând liberi semnul crucii; ei vor îngenunchea și se vor ruga înaintea altarelor. Ei vor simți din nou chemarea muncii creatoare, energia binefăcătoare și miracolul eternității...

Atunci vor putea să înalțe din nou România pe altarele credinței și ale culturii" (Articol publicat în 1953; a se vedea bibliografia).

Opinia istoricului Vasile Pârvan asupra destinului marilor oameni se potrivește pe drept marelui realizator și director al Academiei Române în Roma:

„Popoarele nu-și iubesc marii oameni decât după ce-i pierd; din această cauză, aniversarea unui mort reprezintă aniversarea unei nașteri."

Poporul român liber nu va uita niciodată activitatea servitorului său credincios.

Requiescat in pace!

Doamna Elena Cuza

Gheorghe VLAD

Fără îndoială, Elena Cuza a fost una dintre cele mai iubite și respectate femei din secolul al XIX-lea, datorită calităților sale deosebite, fiind apreciată nu doar pentru frumusețea fizică, ci și pentru sufletul său delicat, pentru modestia sa, pentru generozitatea, spiritul de sacrificiu și dărnicia ei.

Câte dintre doamnele din ziua de azi ar putea face ceea ce a făcut Elena Cuza, care, învingându-se pe sine, a crescut cu o dragoste de adevărată mamă copiii pe care soțul său, Alexandru, i-a avut cu Maria Obrenovici, considerată, în acel timp, cea mai frumoasă femeie din întinsul Imperiu Otoman? În mai 1909, când a murit, Elena Cuza, deși era una dintre cele mai bogate doamne din țară, a fost îmbrăcată cu o rochie modestă, singura pe care o avea, pentru că uriașa sa avere o împărțise celor săraci, care, cu lacrimi în ochi și cu sufletele îndurerate, o conduceau pe ultimul drum pe cea pe care cu duioșie o numeau „Sfânta".

Se poate spune că întâlnirea cu viitorul său soț, Alexandru Ioan Cuza, a fost o adevărată revelație, a fost ceea ce se numește o dragoste reciprocă la prima vedere. În acel an, 1843, Al.I. Cuza se întorsese de la Paris, de la studii, și era privit în societatea ieșeană ca un tânăr rebel și aventuros, curtenitor și distractiv, primit în cercurile înalte ale societății. Cuza era cu adevărat un bărbat frumos, cu trăsături plăcute, ochi albaștri strălucitori, păr castaniu ondulat, lăsând pe oriunde trecea o impresie puternică.

Tânăra Elena, o copilă pe atunci, a fost fermecată de acest bărbat atât de seducător și s-a îndrăgostit fulgerător de el. La rândul său, spiridușul dragostei l-a atins și pe strălucitorul Alexandru, care vedea în fiica marelui boier moldovean Rosetti o doamnă adevărată, o femeie de excepție, sinceră, iubitoare, înțeleaptă, străină de orice interese, era exact tipul de femeie pe care o dorea de soție.

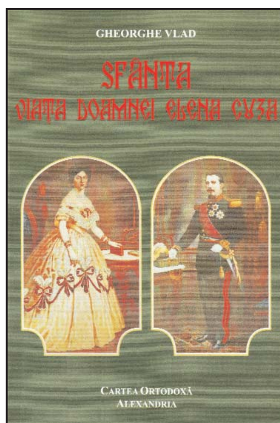
Alexandru Cuza nu a ezitat nicio clipă, i-a cerut mâna, iar Elena a acceptat fără șovăire. Fericită, Elena a anunțat-o pe mama ei, Catinca Rosetti, renumită pentru severitatea cu care își crescuse și educase copii, că alesul ei era Al. Cuza, care avea o reputație nu tocmai favorabilă, dar, spre surprinderea ei, mama a acceptat cu bucurie alegerea: „Ia-l, maică! Am auzit despre el că e om cu temere de Dumnezeu", sărutând-o apoi cu duioșie pe frunte.

La 30 aprilie 1844, Elena și Alexandru s-au căsătorit în Biserica de la Solești, acolo unde se aflau moșia și conacul boierului Rosetti. După nuntă, cei doi tineri se mută la Galați, unde Cuza a fost numit judecător. La început, relațiile dintre cei doi sunt excelente, dar nu după mult timp apar și primele neînțelegeri, la care a contribuit și Catinca, mama Elenei, care, pentru o vreme, a locuit cu ei. Au apărut deosebirile de temperament și educație. În timp ce Alexandru o copleșește cu dragostea sa, era deosebit de curtenitor și posesiv, dorind să-și petreacă tot timpul cu tânăra sa soție, Elena, care primise o educație rigidă, era mult mai reținută, excesiv de pudică, ceea ce va duce treptat la răcirea sentimentelor dintre cei doi tineri soți. Cu vremea, Alexandru Ioan Cuza începe să evite căminul conjugal, se dedă petrecerilor și aventurilor ocazionale. Elena rămâne tot mai mult singură, iluziile ei despre o căsătorie fericită încep să dispară.

În 1848, în aceeași zi, au murit atât tatăl ei, cât și bunica, fiind înmormântați la Solești, provocându-i Elenei o mare durere, căci își venera tatăl. Anul 1848 aduce noi încercări tinerei familii. La Iași se manifestă un curent de înnoire și schimbare la care este părtaș și Al.I. Cuza. Speriat, domnitorul Mihail Sturdza îi arestează pe liderii tinerilor revoluționari, printre care și pe Cuza. Cei doisprezece arestați sunt maltratați, transportați spre Măcin, unde urmau a fi îmbarcați și transportați la Istanbul. Informată că soțul său a fost arestat și grav rănit la picior, Elena se transformă brusc dintr-o femeie timidă într-o luptătoare devotată, pentru a-și salva soțul. Ea intervine pe lângă consulul englez de la Galați, Cumingham, prin intermediul căruia puteau fi salvați exilații. Trebuiau mituiți marinarii greci care îi transferau la Măcin, dar aceștia cereau o sumă exorbitantă, pe care Elena nu o avea. Hotărâtă, își amanetează bijuteriile pe care le primise în dar de la familia sa și, cu banii rezultați, reușește să-i elibereze pe cei doisprezece arestați, atrăgându-și prin gestul acesta respectul, admirația și aprecierea lui Vasile Alecsandri, M. Kogălniceanu, Costache Negri, care au fost alături de ea în toate momentele dificile ale vieții sale. Familia Cuza s-a refugiat în Bucovina, la Cernăuți, unde vor fi găzduiți în casa vestitului boier patriot Eudoxiu Hurmuzachi.

În 1849, după înlocuirea domnului Mihail Sturdza cu Grigore Ghica, familia Cuza se întoarce la Iași, Alexandru primind funcții importante în aparatul judecătoresc-administrativ, reluându-și viața de petreceri.

Elena rămâne tot mai mult singură și se refugiază adesea la țară, unde se simțea în elementul său. Cea mai mare durere a ei era aceea că nu putea să aibă copii, ceea ce a contribuit și mai mult la răcirea relațiilor dintre ea și soț. Sora ei mai mică, Zoe, căsătorită cu Iordache Lambrino, moare la nașterea celui de-al treilea copil și atunci Elena se dedică trup și suflet creșterii și îngrijirii nepoților, așa cum îi făgăduise surorii ei: „Eu nu am de ce trăi, viața îmi este o adevărată povară".

În ianuarie 1859, Al.I. Cuza a fost ales domnul Moldovei, ocazie cu care soția sa îl încurajează și îi spune că îi va fi sprijin devotat. Elena se comportă admirabil, caută să-și învingă timiditatea și să devină o companie plăcută celor din aparatul domnesc și îl sprijină cu tot ce poate în greaua sa misiune pe augustul său soț.

În viața ei intervine însă o nouă problemă, care îi va provoca multă durere, odată cu apariția la Iași a principesei Maria Obrenovici, o femeie seducătoare, inteligentă, care își propune și reușește să-l seducă pe Cuza. Deși a fost grav lovită sufletește, în mândria ei de femeie, de doamnă și soție, Elena, conștientă de pericolele la care l-ar expune pe Cuza în cazul în care ar divorța, acceptă rușinea pe care i-o provoacă soțul ei și rămâne, în continuare, alături de el.

În 1860, având sănătatea subrezită de agitația și starea de neliniște și nesiguranță în care trăia și pentru a se îngriji de educația nepoților, pleacă la Paris, lucru care este interpretat de mama sa ca o cedare în fața Mariei Obrenovici. Elena era extrem de iubită de către români, care doreau revenirea la normal a relațiilor dintre cei doi soți, iar o eventuală despărțire a lor ar fi putut periclita unirea.

La Paris, împăratul Napoleon al III-lea o invită la curte și o primește cu multă prietenie și curtoazie, stabilindu-se legături sufletești apropiate, mai ales între cele două înalte doamne. În țară, apropiații familiei domnitoare își intensifică presiunile și solicită revenirea cât mai grabnică a soției domnitorului.

La Paris, au sosit frații Vasile și Iancu Alecsandri, care au asigurat-o pe Elena Cuza că însuși domnitorul resimțea lipsa ei și că „pentru binele țării, trebuie să-și calce pe suflet și să uite ceea ce îndurera pe toți bunii români". După revenirea în țară, la palat s-a dat o mare recepție, la care participă lumea bună a Capitalei, care rămâne uimită când, în locul femeii rănite și resemnate, se trezește în fața unei doamne splendide, îmbrăcată într-o rochie superbă, după ultima modă pariziană, cu un buchet de camelii albe la centură, cu o pieptănătură minunată. Însuși domnitorul Cuza a fost plăcut impresionat de transformarea arătată de soție. În 1862, cu sprijinul doctorului Carol Davila, Elena Doamna a pus bazele unui așezământ pentru îngrijirea copiilor orfani. Impresionat de activitatea principesei, Costache Negri îi adresează o scrisoare lui Iancu Alecsandri, în care îl informa: „...Principesa face minuni, face vizite, primește pe toată lumea, merge să vază toate așezămintele publice, îndeplinind toate acestea cu modestia și delicatetea care o fac iubită de toți". Toată lumea este încântată de principesa Elena, care îl apără pe soțul său și îi acoperă slăbiciunile. Dar, deși impresionat de tot ceea ce făcea soția sa pentru el și pentru țară, Al.I. Cuza își continuă relația cu Maria Obrenovici, care naște un băiat ce este botezat cu numele tatălui său. Doamna află vestea, lucru care o îndurerează. Atunci, pentru prima dată, acceptă gândul divorțului și se retrage la Ruginoasa, unde se ocupă cu amenajarea și mobilarea castelului, precum și de îngrijirea parcului. Aici, în septembrie 1864, se petrece un fapt care îi va hotărî viața sa ulterioară.

Într-o dimineață, la castelul de la Ruginoasa au venit mai mulți țărani clăcași să-i mulțumească lui Al.I. Cuza că-i eliberase de clăcășie și îi împroprietărise cu pământ. Printre ei se afla și bătrânul Ion Roată, care s-a adresat domnitorului cu cuvinte înțelepte, izvorâte din inimă: „Prea Înălțate Doamne! Mare ești tu, Doamne! Bunule părinte al plugarului român! Tu ne dai lumina, tu ne dai viața și tu ești puternicul stăpânitor, unicul Domnitor care ai fost numit de Dumnezeu sfântul să fii mântuitorul nostru. Așa, Prea Înălțate, ne-ai făcut dreptate. Să trăiască Alexandru, suveranul românilor, dimpreună cu Măria Sa Doamna, mulți ani fericiți!" Doamna Elena a văzut ceea ce s-a petrecut, a avut o adevărată revelație și a înțeles, atunci, curajul și eforturile făcute de Cuza, care, învingând greutăți imense, a făcut fericiți peste trei milioane de români și cât de neînsemnate erau nemulțumirile ei. Atunci s-a decis să se împace cu soțul său, să rămână alături de el până la moarte și să accepte copilul pe care acesta îl avea cu rivala ei, Maria Obrenovici. Ba, mai mult, a acceptat să-l înfieze și pe cel de-al doilea fiu al lui Cuza, Dimitrie.

Ce s-a petrecut mai departe, se cunoaște. Deși a promis soției sale că se va despărți de Maria Obrenovici, Al.I. Cuza nu s-a ținut de cuvânt, cei doi și-au continuat relația până la moartea sa, în 1873. După moartea lui Al.I. Cuza, la numai 53 de ani, la Heidelberg, în Germania, în urma unei boli de inimă complicate cu un astm bronșic, Maria Obrenovici a devenit dama de companie a împărătesei Germaniei și a murit, la numai 41 de ani, în urma unui cancer genital. Cei doi fii ai lui Cuza cu Maria Obrenovici au fost crescuți și educați de Elena Cuza, aceștia moștenind și defectele tatălui lor, dar și bolile de care acesta suferise. Fiul cel mic, Dimitrie, s-a sinucis într-o cameră a palatului de la Ruginoasa, pentru că mama sa adoptivă nu a acceptat ca el să se căsătorească cu o femeie nedemnă de el. Alexandru, fiul cel mare, căsătorit fără voia mamei sale (căci era bolnav de inimă și nu avea voie să se căsătorească) cu Elena Moruzzi, a murit în urma unui atac de cord, în Spania, când se afla în luna de miere. Cei doi băieți au fost înmormântați în Biserica de la Ruginoasa, de-o parte și de alta a tatălui lor.

Doamna Elena continuă să facă fapte bune, să-i ajute pe cei săraci, orfani, văduve, dăruiește tinerelor de pe pământurile sale fie o bucată de pământ, fie o vacă cu lapte, cu condiția ca atunci când se căsătoresc să fie fecioare.

A trăit până în 1909, când s-a sărbătorit, cu mare fast, 50 de ani de la Unirea din 1859, moment în care Al.I. Cuza a fost reabilitat. Avea 84 de ani, era suferindă, dar a fost fericită să participe la ceremonia de la Ruginoasa, când în fața a mii de oameni veniți din toată țara a spălat cu mâinile ei tremurânde osemintele iubitului său soț, care au fost puse într-o raclă de argint. Atunci, a fost auzită spunând: „Alexandre, eu pot să mor, căci mi-am făcut ultima datorie față de tine".

A mai trăit câteva zile. A lăsat un testament prin care a cerut să nu i se organizeze funeralii naționale, să fie condusă pe ultimul drum numai de țăranii în mijlocul cărora a trăit, într-un car tras de boi. A fost înhumată în grădina conacului părintesc de la Solești, unde își petrecuse copilăria, loc pe care l-a iubit toată viața. Din păcate, astăzi, clădirea conacului de la Solești se află într-o stare jalnică, o adevărată ruină.

Să lăsăm să cadă o lacrimă în memoria acestei Doamne a românilor, unică în felul ei!

Istoria de lângă noi

Simboluri identitare la sărbătorirea Centenarului Unirii

Marian NENCESCU

Recent, pe 29 mai 2015, dl. Radu Boroianu, președintele I.C.R., analiza „cu atenție și înțelegere” Programul național (guvernamental), manifestările preconizate a se organiza cu prilejul Centenarului Primului Război Mondial, propunând, în context, „o conexare obligatorie cu domeniul cultural”, în condițiile în care, în opinia domniei sale, la 1 ianuarie 2019, România își va „căpăta locul meritat în Europa”, prin preluarea (co)președinției U.E. Cum problema aniversării, în acest cadru, a Centenarului Unirii este cu totul ambiguu și incidental menționată, fiind expediată într-o frază finală („Principiul propunerii noastre rămâne neschimbat: România este aceeași după Marea Unire ca și după încheierea Marelui Război.”), fără legătură aparentă cu contextul declarației pretențios numită „Provocări istorice și proiecte strategice pentru imaginea României în perioada 2016-2019”, nu ne rămâne decât să subscriem la propunerile domnului Boroianu, care vizează, potrivit specificului instituției pe care o reprezintă, organizarea unor expoziții istorico-documentare, turnee muzicale și evenimente teatrale.

Dintre acestea, singura activitate care trimite explicit la momentul istoric 1 Decembrie 1918 rămâne expoziția „Marea Unire”, proiectată „în spiritul gândirii regretatului academician Florin Constantiniu”. Celelalte manifestări, cuprinse în același context, sunt, ca să spunem așa, comune și tipice pentru astfel de momente, respectiv, expoziții precum „Aurul dacilor”, „Valoarea tezaurului etno-folcloric de pe teritoriul istoric și actual al României”, „Brâncoveanu” și expoziția de pictură „România secolului XX – o viziune a modernității” etc. În acest cadru, aproape că nu mai surprinde o expoziție, mai degrabă iconoclastă, avându-l drept curator pe criticul de artă Adrian-Silvan Ionescu, pe tema „Paradoxul Marelui Război – Prietenia dintre combatanți și civili”.

Cum autoritățile par și sub acest aspect mai degrabă reținute în a spune lucrurilor pe nume, evitând, de pildă, pe cât posibil, sintagma Marea Unire, în favoarea alteia mai puțin angajante, precum Centenarul Marelui Război, sarcina pregătirii Centenarului Unirii a căzut pe umerii societății civile, care, în anumite segmente ale ei, și-a luat rolul în serios. Astfel, Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni (președinte, prof. Victor Crăciun), în cadrul Congresului Spiritualității Românești desfășurat la Alba Iulia – Zlatna, 2-4 decembrie 2014, a lansat primul și, deocamdată, cel mai cuprinzător Proiect de Program privind pregătirea Centenarului Marii Uniri.

Scopul declarat al acestui Program este ca, la Centenar, România „să cunoască adevărata renaștere, care, din păcate, nu s-a înfăptuit în sfertul de veac trecut de la descătușarea țării de sub totalitarismul comunist”. În acest scop, organizatorii fac în primul rând apel la autorități („Rugăm insistent ca sistemul statal-administrativ al țării să-și însușească acest program”), dar și la cei 13 milioane de români care „muncesc, trăiesc, creează și își păstrează dorul de țară în afara hotarelor României de azi”.

În esență, în viziunea congresiștilor de la Alba Iulia, Centenarul Marii Uniri ar trebui să constituie „o încununare istorică și o poartă spre noi dimensiuni ale ființei naționale”. În acest scop, sunt avansate o serie de propuneri, unele cu caracter politic, cu adevărat *vizionare,* cum ar fi înființarea unei Comisii tripartite (România – R. Moldova – Ucraina) care să „stabilească pârghiile necesare pentru ca românii din Basarabia, Transnistria, Bucovina de Nord, Herța, Hotin, Transcarpatia, Buceag, ca și cei din zona Odesei să beneficieze de aceeași limbă, credință și instrucție ca și frații din țară”. La fel, se propune crearea unei „structuri federative” între cele trei state menționate, un organism de tip interstatal care să recunoască existența aceleiași spiritualități comune românești și să promoveze o serie de legi care să permită funcționarea, inclusiv de „așezăminte, instituții ori forme economice și administrative comune”.

Cum aceste propuneri, oricât de generoase ar părea, au și o nuanță utopică, congresiștii propun și câteva obiective *mai fezabile,* cum ar fi inaugurarea, la 1 decembrie 2018, a Autostrăzii Unirii, care să lege Bucureștiul de Cluj-Napoca, cu trecere prin Alba Iulia, cu acces spre celelalte orașe-simbol ale provinciilor istorice românești, Cernăuți și Chișinău. În final, se mai propune restaurarea și reamplasarea pe vechile locuri a unor monumente de for public dedicate Unirii, demolate în diferite etape ale istoriei recente, construcția unor monumente noi, inclusiv a Monumentului Poporului Român, care ar urma să fie amplasat pe platoul Bucegilor, în apropierea Sfinxului, și care ar însemna „o recunoaștere a jertfei de sânge care a sfințit pământul traco-geto-dac” și, în fine, ridicarea Monumentului Regalității și a Monumentului Internațional al Gândirii Ecumenice.

În plan publicistic, se impune editarea Enciclopediei Unirii, după modelul Enciclopediei României, ca și a Atlasului Marii Uniri. Nici domeniul spiritual nu este uitat, Rezoluția propunând ca noua Catedrală a Neamului să fie sfințită în același context aniversar, în prezența tuturor patriarhilor bisericilor ortodoxe surori.

La rândul ei, Academia României, prin glasul prof. univ. Ilie Bădescu, directorul Institutului de Sociologie și președintele Asociației Civic Media, a propus, în cadrul unei sesiuni științifice desfășurate la 29 martie 2014, organizarea unor Comitete de Acțiune, după modelul Comisiilor Biroului Păcii, care au funcționat în interbelic, care să permită fiecărui român „apt de muncă” să-și aducă „rodul muncii în folosul națiunii, pentru a reafirma drepturile naturale în spațiul istoric și etnic românesc” (sursa: ziaristionline.ro),

Desigur, astfel de inițiative sunt binevenite, deși vin, după firea și năravurile locale, destul de târziu pentru a mai căpăta concretețe. Ele reprezintă, însă, un necesar punct de plecare al unor discuții, care, cu siguranță, se vor înteți în viitorii ani și care vor stârni, desigur, multe pasiuni politice.

Menținându-ne strict în planul ideatic, vom constata că problema identificării și promovării unor *simboluri identitare,* care să pună în valoare unele strategii naționale de promovare a unor evenimente sau realități istorice nu este nouă, ea apărând în studiile de specialitate încă de la mijlocul secolului al XIX-lea. Astfel, potrivit cercetătorului Laurențiu Vlad (*Imagini ale identității naționale,* Iași, Institutul European, 2007, p. 12), prima referire pe această temă aparține cercetătorului englez Paul Greenhalgh, care a publicat studiul cu caracter istoric „The National Profile”, în volumul *Exhibitions and World's Fairs* (Mancester, University Press, 1988). Ideea centrală a unui asemenea demers este aceea că imaginile identitare conțin adesea scheme și clișee care trimit în mod direct la un anume tip de propagandă, făcută, desigur, prin mijloace persuasive. La rândul său, Harold Lasswell, în lucrarea *The signature of power. Comunication and policy* (New Jersey, New Books, 1979), făcea legătura directă între arhitectură și autoritatea politică, indicând, de pildă, în capitolul *Symbolizing identity,* o serie de procedee prin care arhitectura poate fi înțeleasă ca o interpretare oficială a trecutului, sau ca o proiecție în viitor, făcută de pe aceleași poziții.

Oscilând, astfel, între identitate națională și propagandă, programele naționale de promovare a țării, inclusiv Programul de aniversare a Marii Uniri, ar trebui să plece de la analiza stadiului actual al societății românești, de la obiectivele sale de politică externă, toate subsumate, desigur, unei anumite ideologii naționale, reflectare a prejudecăților pe care opinia publică le are despre evenimentul respectiv. În fond, un Program național, oricât de ambițios ar fi, rămâne până la urmă o formă de *dialog cultural* între civilizații. Dornică să-și afirme apartenența europeană, România este dependentă de opinia pe care mediile de informare străine le au asupra sa, astfel încât un Program de reprezentare națională ar trebui să țină seama și de astfel de susceptibilități. În esență, România anului 2018 are nevoie în primul rând de o identitate politică fermă, bazată pe afirmarea unui potențial economic și uman expansiv. Revendicându-se de la două strălucite civilizații antice, Roma și Bizanțul, având la origine unul dintre cele mai vechi popoare europene, geto-dacii, țara noastră poate aduce în discuție și componenta eroică a istoriei românești. În același timp, latura spirituală, de „apărători ai credinței ortodoxe”, poate constitui unul dintre elementele fundamentale ale „existenței naționale”. Sintetizând, principalele linii ale unui Program coerent, exceptând nuanțele și evitând stereotipurile, ar trebui să cuprindă: moștenirea latină, tradiția bizantină, continuitatea istorică și, implicit, eroismul, confesiunea ortodoxă și valorile arhetipale rurale. La acestea se pot adăuga „culorile locale”: frumusețea femeilor, sonoritățile muzicale, „savuroasele” preparate culinare autohtone, varietatea potențialului natural etc.

Câte dintre aceste stereotipuri culturale mai rezistă astăzi, la presiunea timpului și a evenimentelor politice? Iată, de pildă, descrierea pe care o face comisarul pavilionului României la marea Expoziție universală de la Barcelona, din 1929, istoricul de artă Alexandru Tzigara-Samurcaș: „În mijlocul sălii mediane s-au expus două metope și *mulajul monumentului de la Adamclisi* (s.n.) atribuit împăratului Traian, care a colonizat Dacia cu trupe, în bună parte de proveniență iberică... apoi catapeteasma, de la sfârșitul secolului al 18-lea, a Bisericii Stavropoleos, iar pe pereți icoane vechi, candele, evanghelii completau secțiunea Comisiei Monumentelor Istorice... Alături era sala picturii și sculpturii moderne... Au produs o adâncă impresie lucrările lui Grigorescu, la fel și operele lui Luchian...” (*Memorii III*, București, Ed. Meridiane, 2003, p. 316).

Evocarea aduce în discuție o altă problemă sensibilă a muzeografiei românești: expunerea, pentru prima dată în străinătate, la Expoziția universală de la Paris, din 1867, a Tezaurului de Pietroasa. Pornind de la ideea punerii în circulație a unui anume concept de „specific românesc”, Alexandru Odobescu, comisarul principal al expoziției, a avut în atenție reprezentarea unui amestec „romantic” de latinitate și ruralism, expunând, de pildă, un plug tradițional „ce amintea de vremurile lui Virgiliu”, alături de celebrul Tezaur, ale cărei piese erau deja cunoscute lumii științifice franceze, din studiul lui Charles de Linas, *Orfévrerie mérovingiene*, publicat în 1864. Teza franceză era că piesele nu se puteau compara „prin bogăție și importanță” decât cu mormântul lui Childéric de Tournai, sau cu coroanele vizigoților descoperite la Guarrazar, lângă Toledo. Cum inițiativa lui Odobescu nu a fost fără urmări, asupra sa planând nedrepte și rușinoase bănuieli că ar fi intenționat înstrăinarea Tezaurului, exemplul ne îndeamnă să fim foarte precauți atunci când aducem în atenția publică astfel de comori.

→

Nevoia de românism

Și noi, românii, încotro?

Nicolae MELINESCU

Actualul val migrator transmediteranean nu s-a prăvălit neașteptat și neanunțat peste plajele aurii din sudul Europei numai ca să tulbure tihna turiștilor întinși alene cu burta la soare. Mișcările sale contorsionate de făt agitat în pântecele matern, nerăbdător să dea ochi cu lumea, l-au anunțat în plin Război Rece, când peste 13 milioane de oameni au reușit să treacă din estul comunist în Occident și mai departe dincolo de Atlantic. Câteva zeci de mii de temerari au fost uciși de grăniceri zeloși pe linia de demarcație dintre opresiune și libertate. Aproape două milioane și jumătate de migranți au parcurs calea calvarului din 1980 până în 1990. (Anita Böcker, Kees Groendendijk, Tetti Havinga, Paul Minderhood, eds., *Regulation of Migration, International Experiences,* Het Spinhus Publishing, Amsterdam, 1998.)

O mare parte dintre ei nu au primit încuviințarea de emigrare din partea oficialităților, și-au riscat viața și au fugit de represiunea dictatorilor din blocul patronat de Moscova, forțați să călătorească ilegal prin Europa divizată de Cortina de Fier.

Occidentul și America de Nord i-au primit cu brațele deschise și le-au oferit șansa unui nou destin, a împlinirii profesionale și umane. Și nu dintr-un umanism romanțios. Transfugii erau în marea lor majoritate persoane cu calificări excepționale în profesiuni de elită: medici, ingineri, cercetători, inovatori, oameni de cultură cu recunoaștere universală. Gestul lor dramatic de a-și abandona țara, o parte din familie, locurile îndrăgite, reprezenta, la nivel global, un triumf ideologic în confruntarea dintre comunismul dictatorial și societățile libere și democratice. Lapidar, fenomenul migraționist putea fi privit în acest stadiu și ca o formă de manifestare a voinței de libertate pe care nu o poate suprima emanația leninisto-stalinistă. De neuitat și de neignorat este prețul acestui succes, agonia trăită de cei plecați, care nu știau dacă și cum vor ajunge în noua lume spre care porniseră, și de către cei apropiați rămași acasă, devastați de spectrul prigoanei poliției politice și de nesiguranța că-i mai revedeau vreodată pe cei plecați să-și croiască un alt drum în viață.

Confruntările propagandistice dintre hegemonii bipolarismului universal au provocat mai multe spasme migratorii. Unul dintre cele mai dramatice momente ale procesului s-a declanșat în 1978 și s-a prelungit în manifestări din ce în ce mai atenuate până spre 1990. Totul a început cu campania de „reeducare politică și cetățenească” a sud-vietnamezilor care făcuseră parte din regimul proamerican al lui Nguyen Van Thieu. După ce tancurile generalului Nguyen Van Giap au pătruns în Saigon, pe 29 aprilie 1975, a urmat o prigonire acerbă a tot ceea ce fusese opoziție față de nordul comunist de-a lungul celor 14 ani de război. Re-educarea însemna spălarea creierelor, abrutizarea prin munca epuizantă în junglă, unde supraviețuirea asigurată de gărzile militare ale Hanoiului nu depășea câteva săptămâni. Spectrul acestui proces degradant era pentru mii de oameni mai sinistru decât moartea însăși. Opt sute de mii dintre sud-vietnamezii amenințați de lagărele morții și de munca silnică au ajuns pe țărmurile Malaeziei, Indoneziei sau Filipinelor, după plutirea în derivă zile și săptămâni, atacați de pirați, epuizați, nemâncați și nedoriți de nimeni. Greu de spus câți dintre emigranți au murit în valuri sau abandonați pe malurile unor insule pustii. (Robinson W. Courtland, *Terms of Refugee*, Zed Books, London, 1998.)

Foarte interesant este modul total diferit de reacție a comunității internaționale față de acești disperați, denumiți de presă „boat people”, în comparație cu autoexilații europeni. Depuși de traficanți pe o insulă indoneziană nelocuită, 1.500 de migranți au fost respinși, trimiși înapoi pe mare. Malaezia a refuzat la început să se implice în situația creată de refugiații sud-vietnamezi. Când numărul lor a depășit câteva mii, a fost amenajată pe insula Bidong o tabără pentru patru mii de transfugi. În mai puțin de o jumătate de an numărul lor a ajuns la 45 de mii și a fost nevoie de intervenția Înaltului Comisariat ONU pentru Refugiați ca aceștia să fie hrăniți, înregistrați și direcționați *temporar* către un țărm al speranței. Însă 109 mii trei sute douăzeci și două de persoane, inclusiv femei, adolescenți și vârstnici au fost repatriați voluntar sau *forțat* (Idem) în Vietnamul reunificat după marșul triumfal al comuniștilor de la Hanoi. Conferința de la Geneva consacrată problemei „boat people” din iulie 1979 a decis înființarea unor centre de detenție temporară a refugiaților până la repatrierea sau relocarea acestora. Cheltuielile de întreținere a acestora au fost preluate de țările dezvoltate. Aproape o jumătate dintre refugiați au ajuns la cunoștințe sau rude stabilite deja în Statele Unite, în Canada, Australia, Thailanda și Hong Kong, enclava aflată la acea vreme sub administrația colonială britanică.

Vietnamezii se aruncau disperați în necunoscut, își riscau viața pe marea plină de capcane umane (pirați, traficanți) sau naturale. Până la un punct, și ei și actualii migranți au câte ceva în comun, dominantă fiind dorința de a scăpa de teroarea și prigoana locală și speranța unei vieți libere într-o nouă patrie de adopție. Migranții din nordul Africii și din Orient se refugiază din calea războaielor interne prelungite, din Irak, Afganistan și Siria, din calea unor regimuri brutale din Eritrea sau Somalia, sau din calea grupărilor fundamentaliste din Libia, Nigeria, Ghana și Republica Mali.

Migrația ilegală pe axa nord-sud, dinspre Africa spre centura mediteraneană a Europei, nu a pornit brusc. Ani de zile spaniolii au încercat să stăvilească pătrunderea africanilor în cele doua enclave ale lor, Ceuta și Melilla, și au ridicat în calea refugiaților garduri înalte de șase metri. Fenomenul a fost considerat nesemnificativ, de interes local, aflat exclusiv în grija Spaniei. Vizita în zonă a regelui Juan Carlos pe 5 noiembrie 2007 a consfințit caracterul aparent limitat al fenomenului. Aparent, pentru că și atunci, ca și acum, emigranții ilegali intenționau să ajungă în interiorul Uniunii Europene și să se bucure de libertatea de mișcare în acest spațiu generos.

După anul 2000, capul de pod european pentru migrația ilegală a devenit insula Lampedusa, parte a teritoriului italian. Pe 20 de kilometri pătrați trăiesc aproximativ patru mii cinci sute de localnici, pescari și lucrători în cele 75 de hoteluri. Aflată la numai 113 kilometri nord de țărmurile tunisiene, micuța insulă a fost luată cu asalt de azilanți. La început câteva zeci, au ajuns să depășească numărul locuitorilor originari, în special după „primăvara arabă”. Căderea regimului Gaddafi în Libia și haosul din Tunisia și Egipt au amplificat valul de emigranți ajunși pe insulă, numărând nu mai puțin de 48 de mii de suflete. La început, localnicii i-au tratat omenește pe acești oropsiți ai soartei, le-au dat haine, apă, mâncare, pături, ca o minimă alinare după trauma traversării Mediteranei în condiții extrem de riscante. Copleșiți de numărul tot mai mare al nou-veniților, insularii au cerut ajutorul autorității centrale, care au acționat cu lentoarea birocrațiilor oficiale. În paralel, tentativa inițială a azilanților de a scăpa de teroarea politică și sărăcia cruntă a fost speculată de crima organizată și transformată într-o industrie subterană controlată de rețelele de traficanți. Aceștia au manevrat destine și nu au fost descurajați de naufragiile care au făcut trei sute, opt sute și chiar o mie trei sute de victime o dată („Lampedusa boat disaster: Aerial search mounted”, *BBC News*, 5 October 2013, www.bbc.com/news/world-europe-24407808, accesat la 28 august 2015). Depășirea capacității fizice de preluare a migranților i-a îndreptat pe aceștia spre Italia continentală și spre estul Mediteranei, în insulele grecești. Numărul lor a crescut amenințător, a depășit pragul sutelor de mii și cifrele bilanțiere au trezit din somnolență bătrâna Europă, așa cum a denumit-o fostul secretar american al apărării Donald Rumsfeld. Desteptarea a fost bruscă și reacția bâlbâită, chiar dacă fenomenul nu a fost imprevizibil. Situația a devenit tot mai alarmantă din cauza a două procese geopolitice majore.

Primul a fost schimbarea violentă de regim în Tunisia, Libia, Egipt și Yemen după decembrie 2010 și războiul civil din Siria. Dispariția dictatorilor în frunte cu Gaddafi a lipsit sudul european de o stavilă organizată și brutală în calea migranților ilegali.

Al doilea fenomen a fost menținerea Turciei la porțile Uniunii Europene. Ankara s-a concentrat asupra propriilor probleme provocate de evenimentele din Siria, de militantismul kurzilor și de avansarea trupelor Daesh spre propria graniță din nord. Migranții veniți din Eritrea sau Sudan au avut cale liberă, turcii fiind bucuroși să scape cât mai repede de ei și să nu fie nevoiți să stea la pândă pe frontiera de sud ca să-și apere teritoriul de invazia azilanților.

→

În acest sens, plănuita, de către I.C.R., expoziție *Aurul dacilor* ar merita completată cu piese din Tezaurul de la Moscova, cu condiția ca aceste obiecte de nepreţuit să mai poată fi identificate și recuperate până în 2018. Altfel, ajungem la vorba aceluiași Tzigara-Samurcaș, care semnala o știre apărută în presa vieneză, din 1926, anume că pe piața liberă ar circula tablouri de Grigorescu, din celebra colecție transportată la Moscova, purtând inclusiv sigla/ștampila, în rusește, cu inscripția „Departamentul principal al Cultelor și Artelor Frumoase. Admis pentru export în străinătate”. Cu alte cuvinte, sovieticii, care se prezentau oficial drept mari protectori ai artei, vindeau clandestin din prada de război, pe piețele occidentale (*op. cit.*, p. 228). O notă de subsol a aceleiași cărți indică amănuntul, deloc imposibil, că un samsar de artă, Eduard Arie, originar din România, s-ar fi lăudat că poate obține *la preț de nimic* (s.n.) inclusiv comoara de la Pietroasa. Cum, parțial, piesele Tezaurului de la Pietroasa, au fost restituite oficial statului român în 1957, rezultă că tranzacția nu a mai avut loc.

În fine, poate că nu ar fi lipsit de interes ca încă de pe acum să se stabilească și să înceapă amenajarea în Capitală a unui spațiu demn de a găzdui serbările din 2018. Cum Parcul Carol, cu Monumentul Eroilor Socialismului în centru, nu pare locul cel mai potrivit, deschiderea, eventual în zona Pipera, a unui astfel de Parc național tematic, se impune. În spiritul promovării unei arhitecturi identitare, aici ar trebui construită o Casă românească, unde să fie reunite elementele tradiționale cu stilul modern și care să găzduiască unitar expozițiile și celelalte manifestări specifice. La fel, din imediata apropiere ar trebui să pornească preconizata autostradă care să facă legătura cu provinciile românești istorice. După modelul altor metropole europene care au găzduit în prag de secol 21 evenimente de amploare naționale și internaționale – Lisabona, Barcelona, Sevilla etc. – spațiile construite, prevăzute cu drumuri de acces funcționale, vor putea fi utilizate și pe viitor pentru expoziții sau drept centre comerciale. În context, inaugurarea Catedralei Neamului ar aduce un plus de autoritate instituției bisericești oficiale.

Ca o concluzie, problema organizării Centenarului Marii Uniri este departe de a fi tranșată. Rezolvarea ei este deopotrivă o problemă românească, dar și europeană, în măsura în care clișeele și stereotipurile naționale se încadrează în spațiul cultural european. A lăsa totul pe seama „spiritului pitoresc” și a „culorii locale” ar însemna să pierdem o șansă reală de afirmare și să dăm apă la moară celor care încearcă să acrediteze ideea „caracterului ușuratic”, unica expresie a libertății românilor, moștenire certă a spiritului latin.

Nevoia de românism

Cele două fenomene nu au întârziat să se facă resimțite în plan european. A devenit evident că nu Grecia și Italia erau ținta refugiaților, ci Germania, Marea Britanie sau țările scandinave, unde protecția socială le-ar asigura un trai de lux în comparație cu condițiile din țările de origine. Migrația ilegală a fost prezentată ca o problemă a tuturor europenilor și, în consecință, toți au fost chemați să o rezolve prin preluarea unor cote de azilanți repartizați pe țări. Strigătul de ajutor, chemarea la solidaritatea comunitarilor a fost o cascadorie mediatică spectaculoasă, îmbrăcată în haina umanitarismului universal. De fapt, este vorba de o tentativă ipocrită a statelor foste metropole coloniale de a se elibera de obligațiile care le-ar fi revenit moralmente după dominarea Africii de-a lungul secolului de colonialism oficial. Problema migrației ilegale NU este o problemă directă a noilor membri ai Uniunii. Este, într-adevăr, o provocare pentru cei șapte cuceritori ai Africii: Marea Britanie, Franța, Belgia, Portugalia, Spania, Italia și Germania. În 1884, 1885, Conferința de la Berlin a ciopârțit teritoriile africane cu rigla și creionul așa cum măcelarul tranșează carcasa unei vite. În 1870, europenii controlau 10 la sută din pământul Africii sub-sahariene. În mai puțin de jumătate de secol au ajuns să domine 90 la sută din aceasta. (Kevin Shillington, *History of Africa,* revised 2nd edition, MacMillian Publishers Limited, New York, 2005.) România nu a fost parte a acestei defalcări abuzive și arbitrare. Cei câțiva specialiști români în administrație locală angajați de autoritățile coloniale și-au abandonat posturile africane, mult mai bine plătite decât echivalentul de acasă, șocați de tratamentul inuman aplicat de belgieni congolezilor cărora le tăiau mâinile dacă nu munceau cu suficientă abnegație pentru tătucul Leopold de la Bruxelles. (Mircea Aghelescu, *Călători români în Africa*, editura Sport-Turism, București, 1983.)

Românilor li se cere acum să fie solidari cu fostele metropole coloniale. Până la un punct este firesc ca partenerii să manifeste unitate la bine și, mai ales, la greu. Cei puternici din UE înțeleg solidaritatea și o acceptă până la limita la care este atins interesul național. Sigur că propunerea detașării unor cote de azilanți – cam 2.300, pentru România – este poleită cu sclipiri ademenitoare. Uniunea este gata să plătească 6.000 de euro pentru întreținerea fiecărui individ. Nu este clar, însă, de ce tabăra de refugiați de la Târgoviște trebuie amenajată pentru patru mii de azilanți. Revenind la situația din Lampedusa, tabăra de acolo a fost deschisă inițial pentru opt sute de oameni ca să adăpostească la apogeu 48 de mii de suflete, de douăsprezece ori mai mult decât populația băștinașă. E adevărat că România nu se plasează pe ambrazura primei redute, dar devine evident că odată instituționalizat sistemul preluării de azilanți, aceștia vor fi tot mai numeroși, tentați să nu mai renunțe la bunăvoința comunitarilor de a le oferi șansa intrării pe pământul făgăduinței. Nu e de mirare că Marea Britanie și Austria au sfidat declarațiile liniștitoare ale lui Paul Junkers și au respins ideea cotelor obligatorii de emigranți. Slovacia s-a declarat dispusă să primească doar două sute dintre cei care sunt creștini, iar doi dintre vecinii noștri au trimis tancuri ca să consolideze apărarea granițelor, într-unul din cazuri chiar și prin ridicarea unui gard de sârmă ghimpată. Obiecțiile celor care nu vor să accepte Dictatul de la Bruxelles, redactat la Berlin și Paris, sunt justificate. Locomotivele Europei încearcă să plaseze povara migrației ilegale în curtea din spate a Uniunii (a se citi, teritoriul țărilor admise în urma procesului de extindere) și sunt gata să plătească gunoierii și vidanjorii pentru ca grădina cu flori multicolore din fața casei comune europene să rămână parfumată și pitorească.

În sprijinul acestei manevre exemplar cosmetizate vin și partenerii confortabil izolați de amenințarea unei invazii de azilanți prin Oceanul Atlantic. Revista *Foreign Affairs,* citată pe negândite și de publicații de pe la noi, argumenta că azilanții aduc o forță proaspătă, care poate relansa economiile Europei îmbătrânite și cu prea mulți pensionari. Nu contează dacă între miile de africani și orientali ajung în Uniune și câteva sute de jihadiști și islamiști extremiști, nerăbdători să reducă numărul infidelilor prin decapitare și atentate cu bombe. Din recomandările transoceanice nu lipsește nici ideea potrivit căreia cotele azilanților nu sunt copleșitoare față de populația actuală a Uniunii Europene, de 500 de milioane de oameni. Dar atunci cum se mai susține prima teză, potrivit căreia venirea emigranților ilegali, relativ puțini, ar relansa progresul și dinamica europeană, în măsura în care numărul lor rămâne nesemnificativ?

Ca să calmeze reținerea sau chiar opoziția față de linia destul de nebuloasă pe care Uniunea vrea să o impună, a fost lansată varianta unui proces temporar. Odată stabilizată situația în țările de origine, azilanții vor fi repatriați. Aceasta în urma unor negocieri cu guvernele din țările de origine, pentru aplicarea unor planuri echilibrate și eficiente de reinserție socială, etnică și confesională a celor porniți într-un exil forțat. Asemenea tratative cu Libia, de exemplu, trebuie să aștepte mult și bine până când va funcționa un guvern stabil, recunoscut internațional, deținător al tuturor atribuțiilor și instituțiilor unui stat democratic. Presupunând că Siria iese din devastatorul război civil, e greu de crezut că în următoarele luni după preluarea puterii, succesorii lui Bashar al-Assad vor intra în agonie de grija compatrioților răspândiți prin taberele europene. Aceștia la rândul lor, vor dori să rămână în Europa generoasă și primitoare și să lase pe mai târziu revenirea din exil. Până atunci, este foarte probabil să ne pomenim cu nenumărate promisiuni de rezolvare rapidă și benefică a actualei crize în timp ce alte mii și mii de refugiați vor aduce cu ei probleme de ordin social, educațional, demografic, economic și nu în ultimul rând de ordin politic. Deja migranți sirieni au demonstrat la sfârșitul lui august în fața Ambasadei americane la București. Nu este important mobilul demersului lor, dar este un semn că, odată intrați pe teritoriul unei democrații, sunt gata să folosească libertățile dintr-un stat de drept în relația cu mediul social și politic în care au ajuns, păstrând în interiorul comunităților lor cutume, ierarhii și reguli pe care domnia legii nu le poate ataca decât cu riscul unor acuzații de încălcare a drepturilor omului (căsătoriile de complezență, vendete, omorurile pentru onoarea familiei etc.).

Revine, în acest context întrebarea din titlu. Spre vest? Hemoragia creierelor impune standardul competențelor și acceptarea tinerilor super-dotați, super-calificați, desprinși de doctrinele identității naționale și ale interesului național. Spre est? De acolo vine mareea chineză, indiană, sud-coreeană și indoneziană și cade ca o ghilotină necunoașterea limbilor locale. Dacă tot românul învață repede, pentru că e inteligent, franceza, italiana, spaniola și nu-i ia mult timp să vorbească ceva engleză sau germană, cu urdu, hindi e ceva mai greu și fără să comunice în limba locală nu poate deveni mai mult decât un expatriat circumscris în cercul profesional, dar izolat de viața comunităților orientale.

Ceea ce rămâne de făcut este ca, într-adevăr, statele membre UE să pună cu toatele umărul la stăvilirea valului migraționist, la rezolvarea unei mari amenințări umanitare, acționând *la sursa* fenomenului, pentru restabilirea autorității statului, pentru stingerea conflictelor interne, pentru eliminarea amenințării extremiștilor Daesh, pentru stingerea confruntărilor dintre musulmani și creștini, acolo unde aceștia din urmă sunt minoritari.

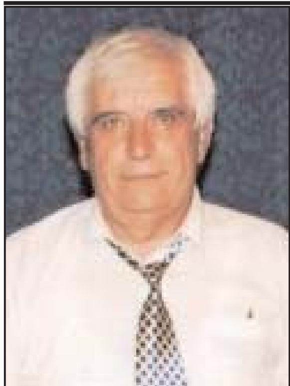
Criza azilanților are soluții și eficacitatea acestora depinde de elaborarea și aplicarea lor la origini, în țările actualmente eșuate, alterate, slabe, lipsite de resurse pentru reabilitarea economică, politică, militară și diplomatică. O condiție vitală în abordarea fenomenului este analizarea variabilelor nu prin perceperea lor europeană, ci din perspectiva locală, ținând seama de toate precedentele care au generat și au amplificat actuala criză. Sacrificarea unora pentru siguranța și liniștea asimetrică a altora poate fi o ieșire îngustă și de moment, cu consecințe devastatoare în timp. Tratarea dezechilibrată a amenințărilor, transmutarea sau ignorarea lor poate încuraja manifestările extremiste, terorismul intern și haosul economic, politic și social.

Migrația transmediteraneană reprezintă cea mai mare provocare după căderea Cortinei de Fier. Uniunea Europeană dispune de mecanismele, structurile și resursele stăvilirii ei cu condiția unei tratări unitare, nediscriminatorii și a stabilirii unor obiective de perspectivă, alimentate de voința politică menită să garanteze securitatea colectivă și libertățile comune și individuale.

Iar noi, suntem și am fost români, nu plecăm niciunde!

Rămânem aici, în casa noastră, pe pământul nostru, cu credința noastră și cu dorința de a fi respectați, pentru ca să contribuim în mod real la solidaritatea care ni se cere. Avem o identitate națională, parte a europenismului, avem o tradiție spirituală, culturală și materială pe care o împărtășim cu partenerii și prietenii noștri, avem un spirit tolerant, care le oferă celor prigoniți un adăpost și un refugiu. Cum a rezistat românismul în furtuna timpului trebuie să reziste și acum pentru că are cu ce și are de ce.

Lacrima Anei

Nicolae Vălăreanu Sârbu s-a născut la 1 ianuarie 1948 în Vălari, comuna Stănești, jud. Gorj. A absolvit Facultatea de Științe Economice în 1971 și Facultatea de Filosofie în 1978, din cadrul Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca. Din 1971 este stabilit la Sibiu.

Dintre cărțile publicate: *Ferestrele nopții* (2010), *Poeme vălărene* (2011), *Poeme pentru mai târziu* (2012), *Frigul însingurării* (2013), *Abur de vis* (2014), *Tăcerea umbrei* (2014).

Poemul alăturat este inedit.

Nimic nu se dărâmă, doar se înalță

Nopțile se perindă monotone,
o liniște se descompune și curge din pereți,
nu se poate locui casa bântuită
fără să deschizi larg ferestrele,
să pătrundă sunetul stelelor
și lumina lunii.

Catedralele cerului se simt goale,
în ziduri poartă duhurile Anelor lumii
ce-și cer eliberarea
să-și ierte pe bărbații ziditori,
să-i cheme la ultima liturghie
înaintea plecării-n mănăstirile cosmice
la penitență.

Rugile din cuvintele lor au picioare de plumb,
greutatea sub care se zbate pământul
putrezește în oasele timpului,
nimeni nu se încumetă
să cântărească piatra lumii
cu inima zdrobită.

Aici a intervenit lumina,
se lucrează ziua și noaptea,
nimic nu se dărâmă, doar se înalță
până prinde conturul din gândul de început
în care pășesc turlele spre infinit
cu păsări cu tot.
Clopotele se declanșează singure,
clipele plâng cu sunete sparte
alungate în moarte să se întregească.

Înainte de a-și lepăda pielea
în sângele trupului din alt trup,
șarpele crește în umbra lemnului uscat
care riscă să se aprindă
și odată cu el pădurea.

Cerul rămâne cu respirația rănită,
o zeiță a memoriei
veghează cum se îngroapă
fărădelegea sub nisipul mișcător
al pustiului orb
și se retrage din lume.

Un român erudit, avocat de succes în Germania

Octavian CURPAŞ

Constantin Sperneac-Wolfer s-a născut pe malul Begăi, în Timişoara, iar destinul său, acela de bănăţean, cetăţean român şi german, membru al comunităţii europene, începuse să se contureze încă din copilărie. Pe atunci, prin anii '60, Banatul mai păstra ceva din diversitatea monarhiei austro-ungare, aşa că el a avut şansa să crească într-un mediu absolut multicultural şi să vină în contact cu limbi şi culturi diferite – maghiara, sârba, ceha, germana, idiş etc.

De când se ştie, pe Sperneac-Wolfer l-au fascinat depărtările, necunoscutul, noul, de aceea, de la bun început, dar şi în plină perioadă ceauşistă, cu toate că nu trecuse niciodată graniţa înainte de anii '90, s-a simţit ca un european, convins fiind că va găsi până la urmă „lumea largă" pe care o descoperise în lecturile sale şi la care visa. Totuşi, odată ajuns în Germania, după Revoluţia din România, la care a luat parte direct, nu a aflat acelaşi spirit larg european, cultivat în Timişoara sa natală.

O.C. *La ce vârstă v-aţi decis că doriţi să studiaţi dreptul şi de ce? Unde aţi studiat şi în ce perioadă? De ce v-aţi orientat spre avocatură?*

C.S.W. Cred că, în cazul meu, alegerea profesiei este oarecum legată de spiritul oraşului în care m-am născut. La 18 ani, când trebuia să le comunic părinţilor, absolut îngrijoraţi de dezorientarea mea profesională din acel moment, ce anume intenţionez să studiez după liceu, nu aveam încă un răspuns. Nu ştiam decât două lucruri, dar le ştiam foarte bine. În primul rând, voiam să fiu cât mai departe de casă! Iaşiul m-a salvat atunci. În acest oraş exista una dintre cele patru facultăţi de drept din ţară, iar distanţa faţă de Timişoara era de aproape 16 ore de mers cu trenul. În al doilea rând, nu voiam să îmbrăţişez o meserie prin care să fiu obligat să intru în partidul comunist sau să mă aflu la dispoziţia altora, oameni care ar putea să-mi impună cum să trăiesc şi să gândesc. La vremea respectivă, în România dictaturii comuniste, o singură meserie îţi permitea o relativă libertate profesională şi intelectuală – avocatura. Această profesie era considerată ca un bibelou de porţelan, de care, de fapt, nu ai nevoie, dar pe care îl păstrezi, pe de o parte, ca să nu zică lumea internaţională că România nu are un sistem juridic independent, iar, pe de altă parte, şi ca „ladă de gunoi", care permitea „trecerea pe linie moartă" a celor care se poticniseră în sistemul politic existent. Când am terminat facultatea la Iaşi şi am început să profesez ca avocat în Rădăuţi, la 24 de ani, eram unul dintre puţinii şi printre cei mai tineri avocaţi veniţi direct de pe băncile şcolii. Cei mai mulţi dintre colegi, la fel şi în alte barouri, erau foşti juristconsulţi, judecători, procurori, miliţieni cu stagii de drept la fără frecvenţă, care avuseseră ghinionul de a nu fi plăcut cuiva din partid şi, prin urmare, fuseseră direct catapultaţi la „lada de gunoi" a avocaturii, aşa cum se spunea în jargonul acelor ani.

O.C. *Ce s-a întâmplat după absolvirea facultăţii, cum aţi evoluat? Ce specializări aveţi? În ce constă activitatea din prezent?*

C.S.W. După Rădăuţi, au urmat alţi ani de avocatură la Lugoj şi Timişoara, unde lupta pentru clienţi, şi prin asta vreau să zic lupta pentru existenţă, era extrem de grea pentru stagiarii fără „pile" şi relaţii, cum eram eu. Plafonul maximal de câştig era limitat pe lună la suma fabuloasă pe atunci de 3.000 de lei, dar nu exista un plafon minim de încasări – capitalism pur! Nu atât în studenţie, ci fiind avocat stagiar, am învăţat ce este foamea, nereuşind uneori să-mi câştig nici măcar banii pentru bucata de pâine din ziua respectivă sau ca să-mi plătesc gazda. Dar eram liber şi aceasta conta; liber să profesez o profesie liberală fără clienţi, să citesc cărţi pe care nu le citea nimeni, să umblu în natură, lucru care nu interesa pe nimeni, să iubesc la modul deschis, acolo unde ceilalţi căutau doar avantajele unei poziţii sociale adecvate. Atunci am învăţat că în viaţă lucrurile cele mai minunate le primim de fapt, gratis. Imediat după Revoluţie, după şapte ani de avocatură în România, am fost tentat să intru în viaţa politică, după ce, în sfârşit, mi-am văzut împlinit visul căderii dictaturii comuniste. Am fost printre primii care încă în zilele în care se trăgea la Timişoara, am participat la întâlnirile Partidului Liberal, care se ţineau pe atunci într-o cămăruţă dosnică dintr-o clădire dărăpănată din cartierul vechi. Îmi închipui că poate aş fi avut ceva şanse să avansez în viaţa politică, cel puţin la nivel local şi regional. Participasem nemijlocit la Revoluţie, nu fusesem membru de partid, făcusem parte din diferite grupări, să le spunem disidente, cum era cea a *Dialogului* din Iaşi, unde scriam în timpul studenţiei, fusesem de câteva ori convocat şi ameninţat cu represalii de Securitate, în Rădăuţi şi Timişoara etc. Mi-am dat însă seama, imediat, că nu un succes politic de scurtă durată, ci doar o pregătire profesională serioasă este adevărata mea şansă să mă împlinesc ca om şi ca profesionist. Am hotărât, aşadar, să fac studiile juridice în Germania, cu atât mai mult cu cât urmasem, ca singurul elev român, şcoala generală cu limba de predare germană şi eram în stare să înţeleg textele de specialitate. Când am început al doilea studiu, în Mannheim, m-am axat pe dreptul administrativ şi constituţional, materii juridice care au contribuit la transformarea Germaniei în doar câteva decenii după război într-o ţară democratică şi stabilă economic, aşa cum îmi închipuiam eu atunci România postrevoluţionară. La aceasta s-a adăugat dreptul ecologic, reprezentând o altă aplecare a mea spre natură şi drumeţii. Din păcate, dacă voiam să rămân pe o astfel de specialitate ca avocat, după terminarea studiilor, şansele să-mi întreţin familia şi cei doi băieţi erau minime, având în vedere preţurile extrem de reduse, prevăzute pe atunci, în tariful avocaţilor germani. Cu toate că am făcut practica în calitate de procuror şi judecător, respectiv am lucrat ca stagiar în administraţia publică, mărturisesc că spiritul liberal, adus din Timişoara, m-a inspirat şi de această dată şi, în cele din urmă, am decis să renunţ să mai caut un post în justiţie sau administraţie, continuând în liberala avocatură. La 35 de ani, câţi aveam după absolvirea celui de-al doilea an de studii de drept, şansa de a găsi un serviciu, ca avocat angajat, era, atunci ca şi astăzi, aproape nulă; iar fără experienţă profesională, nicio bancă nu mi-ar fi finanţat deschiderea unui birou privat de avocatură. A trebuit să mă reprofilez pe materii noi şi foarte speciale – dreptul impozitelor, drept financiar, comercial etc. Am continuat să studiez, să învăţ, să mă perfecţionez, atât în Germania (în Mannheim, Heidelberg şi Tübingen), cât şi în străinătate (în Anvers şi Rotterdam). În cele din urmă, am fost angajat la cel mai mare şi mai important birou de avocatură din Germania de la momentul respectiv. Experienţa unui birou internaţional cu peste două mii cinci sute de avocaţi angajaţi, având sedii din Tokio până în Shanghai, Milano, Praga, Londra şi Bucureşti! Am avut ocazia să învăţ enorm, dar şi să-mi văd ţara natală de pe „celălalt mal", însoţind investitori marcanţi, în România. Am lucrat apoi într-un birou de avocatură britanic internaţional, „Lovells", tot în Frankfurt, până când am preluat conducerea departamentului juridic al unui birou de experţi contabili şi în taxe, de mărime mijlocie, din cea mai frumoasă regiune a Germaniei, Baden. În 2004, m-am „privatizat", deschizându-mi un birou în oraşul visurilor şi al cărţilor mele de adolescent: Baden-Baden. Menţionez doar că în acest oraş, fosta capitală de vară a Europei în secolele trecute, se găseşte capela mortuară a ultimului domnitor al Moldovei, Sturza, capela aparţinând Mitropoliei Moldovei şi în care se ţine în mod tradiţional slujba ortodoxă în limba română. În sfârşit, găsisem amestecul ideal căutat de atâţia ani – cultură, natură, spirit naţional sănătos.

O.C. *Este adevărat că doar cei bogati apelează la serviciile unui avocat specializat pentru a-şi întocmi testamentul?*

C.S.W. În Baden-Baden, desigur că şi clienţii au un anumit nivel şi, în consecinţă, tema întocmirii unui testament este deosebit de interesantă, atât ca materie, cât şi ca onorariu. Dar clientul meu ideal nu este neapărat cel bogat, ci cel internaţional, care îmi oferă posibilitatea de a mă ocupa de aspecte juridice noi. Acesta este şi motivul pentru care ofer consultanţă în domeniul testamentelor în mai multe ţări, în special clienţilor care au avere sau domiciliul în Germania, respectiv avere în străinătate, dar şi românilor din Germania cu avere moştenită în România. Atunci când mă refer la consultanţă în acest domeniu, înţeleg nu doar redactarea unui testament, ci şi consultanţă legată de aspectul impozitului pe moştenire, împărţirea averii, vânzarea acesteia, desfăşurarea de procese legate de moştenire etc.

O.C. *Ce face, de obicei, un executor testamentar?*

C.S.W. Este adevărat că una dintre calificările mele şi, în consecinţă, unul dintre titlurile protejate profesional purtate de mine este acela de executor testamentar. Aceasta înseamnă că sunt însărcinat de defunct, respectiv de instanţa competentă, să îi folosesc averea după moarte, conform voinţei sale. Poate fi vorba de înfiinţarea unei fundaţii sau de gestionarea unei firme până la majorat, atunci când copiii moştenitori sunt încă minori, sau de împărţirea moştenirii conform ultimei voinţe a defunctului.

O.C. *Vorbind despre contracte, cât de veridic este faptul că o singură virgulă poate da loc la interpretări diferite? Care sunt cele mai frecvente greşeli pe care le-aţi întâlnit în ceea ce priveşte întocmirea unui contract?*

C.S.W. Cea mai frecventă greşeală, mai ales privind activitatea firmelor româneşti în Germania, este aceea de a nu face niciun contract sau de a folosi contracte tipizate, care nu se potrivesc în niciun fel. Costurile de proces şi, mai ales, riscul de a pierde sunt de câteva ori mai mari decât taxa plătită la început unui avocat specializat să întocmească un contract bilingv, cu toate clauzele necesare. Principiul meu este acela de a evita procesele în viitor, prin redactarea unor contracte viabile, în care se regăseşte voinţa părţilor.

→

Dialoguri esenţiale

O.C. *De cât timp vă ocupaţi de falimentul firmelor şi câte cazuri soluţionaţi cu aproximaţie lunar/anual?*

C.S.W. Este adevărat că am dreptul, mai bine zis privilegiul, de a fi admis în listele de sindici cu titlul de administrator/lichidator al instanţelor din Heidelberg, Mannheim şi Ludwigshaven, dar mărturisesc că evoluţia bună a economiei germane până la începutul acestui an a făcut ca materia restructurărilor de firme şi a fuzionărilor să fie mai interesantă şi mai lucrativă decât lichidarea lor, aşa că acesta este domeniul în care am fost activ cu precădere, în ultima perioadă. Dacă actuala criză va conduce la falimente şi care vor fi consecinţele, va trebui să întrebăm un oracol.

O.C. *Care ar fi primul lucru pe care l-aţi propune pentru îmbunătăţirea legislaţiei comerciale?*

C.S.W. La acest punct trebuie să vă mărturisesc o mare dezamăgire: în toţi aceşti ani care au trecut de la Revoluţie, nu am reuşit să stabilesc o legătură profesională cu colegi sau instituţii în România. Acum câtiva ani, le-am făcut o ofertă multor camere de comerţ şi industrie din România privind colaborarea, livrarea de materiale de drept economic şi comercial, susţinerea de cursuri şi schimburi de informaţii juridice etc. Nu am primit decât un singur răspuns, şi acela doar confirmare de primire. Acelaşi lucru l-am înregistrat şi anul trecut, când le-am scris mai multor barouri de avocatură din România (circa 37), propunându-le colegilor interesaţi un schimb de infomaţii pe dreptul german, sprijin privind materiale juridice pentru eventuale lucrări de doctorat, colaborarea pe cauze privind interesele clienţilor în Germania sau România etc. Am primit două răspunsuri de confirmare şi atât. Se pare că nu există nici cel mai mic interes în acest sens, cu toate că în România, cu câteva excepţii privind în parte dreptul economic şi comercial, celelalte materii de drept, în special dreptul procesual, civil şi succesoral, provenite din perioada de origine a Codului Civil Român de la sfârşitul secolului XIX, sunt total depăşite. Mă mir că nu se înţelege că legislaţia şi jurisprudenţa sunt atuuri foarte importante în concurenţa globală internaţională, mai importante chiar decât infrastructura şi avantajele de taxe oferite investitorilor străini, aşa cum s-a practicat, în mod tradiţional, până acum, în România. Pe de altă parte, se încearcă să se inventeze ceea ce există deja demult în dreptul european. Rezultatul? Comisia Europeană relevă că principalele carenţe ale României se află tocmai la nivelul sistemului de drept. Dar, fără să intrăm în detalii „tehnice", este suficient să ne întrebăm cum arată accesul la justiţie al omului de rând din România, care sunt costurile legate de aceasta, în cât timp se soluţionează o cauză, în ce condiţii se poate executa sentinţa. Răspunsul cred că îl cunoaştem cu toţii, cei care mai avem prieteni sau cunoştinţe în România.

O.C. *Care sunt cele mai riscante şi mai obositoare aspecte în activitatea dvs. profesională?*

C.S.W. Activitatea mea pare interesantă, la prima vedere. Între timp, am dobândit prin cursuri şi nenumărate examene, calificări deosebite – dreptul muncii, dreptul falimentului, dreptul impozitelor, dreptul moştenirilor etc. Comunic zilnic personal sau la telefon şi electronic, cu o mulţime de oameni, rezolv o mulţime de probleme extrem de interesante şi mai ales diverse, începând de la consultanţa firmelor până la întocmirea unui testament privind, uneori, averi considerabile etc. Dar munca este stresantă, presupune o răspundere profesională extrem de mare. Cea mai mică neatenţie poate costa enorm. Iar capitalul biroului şi al meu personal – singurul, de altfel – este extrem de fragil, şi anume, încrederea clientului. Avantajul meu faţă de colegii din Germania care pratică avocatura la modul „clasic" să-i spunem este experienţa dobândită în România, care mă ajută să caut şi să găsesc de fiecare dată, în cele mai deosebite situaţii, soluţii creative de rezolvare. Desigur, mă ajută şi faptul că m-am ocupat în acest răstimp de 25 de ani, de când am fost numit avocat stagiar la Rădăuţi în 1984, de multe domenii juridice şi sunt în măsură să ofer soluţii variate şi pragmatice, în cele mai multe situaţii. Deviza mea este: nu dispera niciodată, trebuie să mai existe o cale!

O.C. *Sunteţi mulţumit de realizările profesionale pe care le-aţi avut până în prezent? Ce vă place şi ce vă displace cel mai mult în munca dvs.?*

C.S.W. Sunt mulţumit că am reuşit în ultimii ani, în pofida unui ritm înnebunitor de muncă, să aprofundez şi alte sisteme de drept, în aşa fel încât, în prezent, sunt în măsură să ofer consultanţă în limba de specialitate în drept spaniol, italian şi francez. Sunt de altfel şi membru în asociaţiile de jurişti respective, fiind informat cu privire la tot ce se întâmplă în celelalte sisteme de drept european. Mi-ar plăcea să deschid, într-o bună zi, birouri de consultanţă în acele ţări. Cine ştie, dacă aş găsi un partener potrivit şi o nişă specială în consultanţă, de exemplu, dreptul succesoral internaţional, mi-aş dori să fac un prim pas în afara Germaniei, cu birouri pe piaţa internaţională de consultanţă.

O.C. *Ce le-aţi recomanda absolvenţilor de drept care intenţionează să înceapă o carieră în domeniul dreptului comercial?*

C.S.W. Admir tinerii români veniţi în vest la studii, care muncesc enorm şi sunt hotărâţi să se dezvolte profesional. Îmi amintesc că în timpul studenţiei citeam cu cei mai apropiaţi colegi şi prieteni textele lui Iorga, despre centrul de studii înfiinţat de el în Italia, respectiv ideile lui Pârvan privind autonomia universitară în Romania, de după Unirea din 1918. Cred că acelaşi patos îl regăsesc şi la aceşti tineri. Trăsăturile de caracter care se desprind din textele amintite mai sus consider că le regăsesc şi la ei.

O.C. *Ce hobby-uri aveţi? Ce mesaj aţi dori să le transmiteţi românilor, indiferent că se află în România sau în altă parte a lumii?*

C.S.W. Hobby-urile mele – călătoriile, filosofia şi teologia – le-am integrat în profesia mea. Nu las clientul să vină la mine la birou, ci mă deplasez eu la el, deci călătoresc, iar în tren sau în avion citesc cărţi de filosofie. Până să ajung la destinaţie, intru în cele mai deosebite biserici şi/sau muzee pe care le întâlnesc. Doresc să îi încurajez pe cei care au emigrat să înţeleagă că prin muncă şi seriozitate se poate obţine orice, chiar dacă fructele vin târziu; în lumea valorilor, însă, niciodată nu este prea târziu. Românilor, în special celor tineri aflaţi în ţară, le adresez îndemnul de a profita de pe urma aderării ţării noastre la UE. Să încerce cât mai multe experienţe profesionale internaţionale şi să-şi verifice competenţa la acest nivel. Nu locul de muncă obişnuit, de acasă, ci faptul de a-ţi putea câştiga în mod onorabil şi profesionist pâinea în vest este adevărata măsură a lucrurilor, după părerea mea. Să nu le fie teamă de această experienţă. Aventura cunoaşterii este întotdeauna fascinantă!

(Phoenix, Arizona)

(Urmare de la pag. 4)

Junimismul, pentru a începe lista celor câteva exemple/repere pe care le amintim, a fost, desigur, expresia unor opţiuni estetice importante, dar observăm, *la o a doua lectură,* că a avut şi *un filon de critică socială* viguroasă, de exemplu, prin articolele gânditorului, logicianului Titu Liviu Maiorescu (1840-1917), eseuri memorabile într-o filosofie normativă a culturii. „În aparenţă, – scrie Maiorescu şi pentru noi cei de azi – după statistica formelor dinafară, românii posedă astăzi aproape întreaga civilizare occidentală. Avem politică şi ştiinţă, avem jurnale şi academii, avem şcoli şi literatură, avem muzee, conservatorii, avem teatru, avem chiar o constituţiune. Dar în realitate toate aceste sunt producţiuni moarte, pretenţii fără fundament, stafii fără trup, iluzii fără adevăr, şi astfel cultura claselor mai înalte ale românilor este nulă şi fără valoare, şi abisul ce ne desparte de poporul de jos devine din zi în zi mai adânc" [3]. Mai trebuie să amintim şi „Beţia de cuvinte" din *Revista Contimporană,* articol subintitulat „Studiu de patologie literară", scris de Titu Maiorescu în 1873, în care erau criticate enunţurile care încearcau să ascundă o „lipsă de idei".

Marii noştri înaintaşi ne-au dat modele de scriere şi conduită, deşi şi ei trebuia să împărtăşească grijile inerente unei societăţi în dezvoltare. Unii, de exemplu, au analizat raporturile noastre cu ţările avansate din Europa, în termeni care astăzi ne sună familiar. Astfel, Ion Ghica îi scria lui Anghelescu (26 mai 1856) următoarele: „Lectura Tratatului (de la Paris, n.a.) şi a protocoalelor de la Paris şi Viena mi-a lăsat impresia că guvernele contractante doresc într-adevăr binele acestei ţări... Dar acolo mai e ceva, că în stăruinţa lor, se cred îndreptăţite să cultive arbitrariul, neţinând seama mai deloc de autonomia noastră, de instituţiile noastre trecute, convinse fiind că ne vom bucura de binele ce ni-l pregătesc. E justiţia nouă – a celui drept şi tare. Şi îşi justifică felul de a acţiona prin dezbinările noastre interne, prin obiceiurile şi urile noastre şi, ceea ce e şi mai serios, prin corupţia noastră... Aşa că au imaginat Comisia Europeană..." [2].

Au existat şi după Titu Maiorescu evaluări critice privind adoptarea necontrolată a unor mentalităţi fără legături cu valori morale. De exemplu, în articolul „Constatări triste", din 1906, Spiru Haret scria următoarele: „Pe noi ne încântă strălucirea exterioară, mulţimea palatelor clădite şi lungimea şinelor de fier care străbat ţara; nu băgăm însă de seamă că lăsăm neatins fondul moral care forma temelia mizeriei bizantine, împlântată la noi de infamul regim fanariot. Dar tocmai aceasta este principala, unica reformă care trebuie făcută, ca să avem dreptul a vorbi de repedea noastră intrare în lumea civilizată" [1]. Deşi referirea la „mizeria bizantină" ne indică limitele judecăţii de valoare făcute de Haret, cam sumare, observăm totuşi sublinierea importanţei fondului moral. Neputând lăsa de o parte tema *fondului moral,* componenta definitorie dintr-o civilizaţie, vom reveni asupra acestei teme; cât despre „lungimea şinelor de fier"...

Completăm cele susţinute în acest articol cu convingerea că expunerile atemporale, oricât de frumoase, cu referinţe instructive, nu sunt totuşi suficiente pentru a susţine reformele necesare, tot aşa după cum studiile economice strălucite dublate de forţa tinereţii nu se dovedesc a fi în stare să ne simplifice cu ceva gestiunea financiară, în prezent, pusă exclusiv pe umerii cetăţeanului nepregătit să îi facă faţă. În trecut, statul prelua mult din corvoada administrativă, în timp ce acum suntem forţaţi să ne lăsăm munca pentru a deveni noi înşine contabili fără voie, într-o birocraţie care numai de tip occidental nu pare a fi, semănând puţin cu lucrul din gubernia în care s-a născut. (Va urma.)

Bibliografie

[1] Spiru Haret, „Constatări triste", *Revista generală a învăţământului,* octombrie 1906, *Operele lui Spiru C. Haret,* vol. VIII, p. 278, Ediţie îngrijită, studiu introductiv şi note de Constantin Schifirneţ. Prefaţă de Remus Pricopie.

[2] Georgeta Filliti, „Pe vremuri oamenii îşi trimeteau scrisori", *Magazin Istoric,* august 2012, pp. 15-16.

[3] Titu Maiorescu, „În contra direcţiei de astăzi în cultura română", *Convorbiri Literare,* 1868.

[4] T. Vianu, *Filosofia culturii* (ediţia a II-a), Publicom, Bucureşti, 1945.

Poezia ca undă și corpuscul

Ioan GROȘAN

La Editura Tracus Arte (București) a apărut de curând (2015) cartea *Poker cosmic* de Valentin Iacob, cu o prefață de Ioan Groșan, coperta și ilustrațiile (merită semnalate) de Marcel Bunea. La final, volumul are și un „Cuvânt de încheiere al autorului", intitulat *Nostalgia axiomelor* (care include și o secțiune „Mic manual de utilizare a poemelor ciber-matematice", considerate „o mixtură de versuri lirice și de realități matematice"). O scurtă biobibliografie a lui Valentin Iacob apare în numărul din iulie 2014 al revistei, la rubrica „Lacrima Anei" – reamintim doar că s-a născut în octombrie și că este matematician-informatician. Cu permisiunea autorului, reluăm aici prefața cărții și, deloc în ciuda lui Ioan Groșan, un poem... ciber-matematic, considerat de Tudor Dumitrescu unul dintre cele mai importante poeme ale lui Valentin Iacob, căci matricea invocată aici nu este un simplu tablou cu N dimensiuni, ci un arhetip: „Matricea devine elementul unificator dintre creație și jocul planurilor. Este și arhetip al Lumii, și totodată unealtă de trecere de la un plan la altul." (Am reluat din secțiunea „Poemele matematice" a „Cuvântului de încheiere..." – Red.)

Între colegii săi de promoție literară, care au venit în beletristică din spații oarecum înrudite (filologie, filosofie), Valentin Iacob face o figură cu totul aparte. El a absolvit Facultatea de Matematică a Universității din București, secția Informatică, cu o licență în Inteligența Artificială. Așadar, aparent, nimic mai departe de domeniul atât de imprevizibil și gingaș al poeziei. Și totuși, încă de la primul volum (*Petrogradul într-un pahar de șampanie*, Editura Du Style, 1996), Valentin Iacob s-a impus ca o voce lirică pe cât de neașteptată, pe atât de distinctă la vremea respectivă – dovadă fiind și Premiul pentru debut al Asociației Scriitorilor din București și cel al prestigioasei reviste *Poesis*. Spun asta deoarece chiar și la o rapidă ochire asupra structurii volumelor și poemelor sale, autorul nu seamănă, în opinia mea, aproape deloc cu niciunul dintre cei care au debutat și-au devenit niște nume importante după 1990 și nici cu „douămiiștii" ulteriori. Voi încerca, pe scurt, să demonstrez de ce și, în consecință, să circumscriu originalitatea lui Valentin Iacob, pornind chiar de la antologia de față.

Să luăm prima piesă a volumului, „Balada Craiului de Tobă", precedată de un amplu motto biblic, din *Cântarea cântărilor* și *Apocalipsa lui Ioan*, structurată în șaisprezece părți și care începe cu o „Strigare". Te-ai aștepta ca „Strigarea" să fie o invocație „clasică" a unei muze sau în genul invocației lui Șerban Foarță de pe discul *Cantafabule* al formației Phoenix. Când colo, dăm peste o sarabandă de versuri fracturate într-un aiuritor, captivant amestec de arhaisme, cuvinte rare, neologisme, termeni de specialitate (*lălăi, rebegit, calciu hurducat, computer, simulator, potir, manutanță, clearing, isihasm, lobotomia*) ș.a.m.d. Abia în finalul „Strigării" dăm cât de cât de o formă a unei invocații tradiționale, dar cu aceeași originalitate a viziunii: *Să curgă deci Balada Craiului de Tobă/ îndrăgostitul de o ghindă/ cel care-n vene și-a cusut Portanță/ zăludul, cruntul, bietul din poveste/ cel ce n-a fost, dar încă este –/ alt amărât din altă Importanță,/ Balada Craiului de Tobă/ cel rătăcit în Transmutanță...* Și „Balada..." curge cu același fascinant spectacol al vocabularului, cu ruperi de ritm și rime amintind de Dimov, într-un fel de suprarealism sui-generis. Să nu se creadă însă că poetul se lasă în seama unui dicteu automat incontrolabil; dimpotrivă: din când în când, o fertilă conștiință critică așază grila ironiei peste întreg materialul, cum se poate observa în „Crai Kremlin": *Scalzi, scalzi mai departe, cuvioase Kremlin/ o biserică, un nagan, un aisberg de vin./ Stoi! Îngere, Stoi! arhanghel de sos,/ Cumpătat genocid, hibrid sprit de os/, Deviantă Nevă, deviant Hristos,/ Nu mai buchisi pe litere: „Libertate, țigane, te-am ros".*

De același savuros limbaj, cu iz de letopiseț, se bucură și poemul „Principesa slavă și tăierea capului polcovnicului", o parodie versificând parcă o variantă apocrifă din *O samă de cuvinte*. Și aici revin la titlul acestor sumare notații: poeziei lui Valentin Iacob (și în general oricărei poezii de valoare) i se potrivește ca o mănușă ceea ce a descoperit, în fizică, Einstein și a generalizat, apoi, Louis de Broglie, anume natura duală a luminii, care e deopotrivă undă și corpuscul. Astfel, „corpusculul" textual, ceea ce vedem scris efectiv, ajunge la noi ca o „undă" afectivă, provocându-ne printr-o alchimie misterioasă emoția estetică.

De o altă natură este bucata în proză „Poker cosmic", unde, într-un decor fellinian, de *Satyricon* science-fiction, naratorul joacă poker cu... Hristos. E mai puțin important rezultatul „partidei", cât atmosfera pe care, din amănunte și observații infinitezimale, autorul știe s-o creeze.

Mărturisesc că am mai puțin „feeling" pentru partea ultimă cărții, cea cu *Poeme ciber-matematice*. Însă bănuiesc că pentru Solomon Marcus, autorul acelui fundamental eseu despre *Poetica matematică*, aceste texte vor constitui un deliciu...

În concluzie, *Poker cosmic* este un volum de mare forță și originalitate, aducându-l pe Valentin Iacob în prima linie a poeziei de azi.

FACEREA LUMII PE MATRICI

(poem algebric)

lui Belu Zilber, in memoriam

Să fi fost odată dintr-un Rai colțos, abstract dată...
Ori poate că din cel neeuclidian cu vitralii de Purgatoriu,
o singură dată.
Și de-a fost, atunci numai din fagurile îngerilor, pe un colț formal de cer...
prin vreo galaxie duh cu logicile de pământ –
descărnate valori de adevăr, înspicate – a fost dată.

Dar a fost, căci ei știu dar nu spun că demult, pe când nevăzuții înțelepți
ai logicii pe uraniu – descălecătorii din spații formale,
arhanghelii abstracți care cu toții au și trup și nume...
Și totul se știe, chiar dacă ceilalți tac!...
Părinții cei vechi dar, Nevăzătorii, constructorii de Golgote înjumătățite...
Neobosiții, demult pe când au gândit ei Lumea la început –
un altul decât la Big Bang!

Începutul cel în halou de iasomie tăiat,
începutul calculat după Biblia algebrizată, la Facerea Lumii cu bucluc...
Atunci așadar, pe-un unghi gânditor, pe-un unghi neuronal de Cosmos
gravată, să fi fost dată – și numai o singură dată! – o Matrice.
Al Lumii moroi descleiat pe linii, coloane.

O matrice tocmai bună de potcovit purecii cu ea.
Că de n-ar fi nici nu s-ar intui.
Iară ei, Heruvimii-matematicieni,
răzbunătorii cu sulițe – algebre și scuturi – teorii,
vor fi înzidit-o ei după soiul normal al matricilor „rare" numite
Cu nule nenumărate și prea puține – piatră viermuitoare.

Și tot atunci, în vremi de-nceput cu orologii ambigui, pe când Lumile
se umpleau pe rând de soartă, carne, pâine, circ – atunci s-au și fost botezat
matricea.
Cu-n nume astăzi uitat.
Da'-i sigur c-a fost de bărbat!

Și în tot ce zero stat-a scris în matrice să fie,
Ei, Heruvimii-algebriști l-au voit umplut de ape cu nod ucigaș... catedrale
captive... topitură de râuri pe linii, încuiată-n zerouri.
Greu și-unui purec să se-ncalțe cu ele!
Și s-au umplut!

Pe când din elementele nenule ale matricii Sale, Domnu-a voit să facă insule.
Și puhoi de insule s-au fost strămutat!
De-un soi înnebunitor, absorbant.
Ochiul lui Dumnezeu, mutant!

Că atunci, la Facerea abstractă a Lumii, matricea *ALFA* astfel s-a înfățișat:

$$
ALFA = \begin{matrix}
0\ 0\ 0 \ \ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots \ 0\ 0\ 0 \\
\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots \\
0\ a_1\ 0 \ \ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots \ 0\ 0\ 0 \\
\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots \\
0\ 0\ 0 \ \ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots \ 0\ a_2\ 0 \\
\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots \\
0\ 0\ a_n \ \ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots \ 0\ 0\ 0
\end{matrix}
$$

cu: a_1, a_2, a_3,..., a_n – insule,
și zerourile – ochiuri statice ale morții.

Graalul *ALFA* pe linii și pe coloane lucrat de Arhangheli
și-ncercuit în padoc – *într-un Spațiu-Timp asudat...*
Cânva, la Facerea lumii abstracte... prin mila algebrică a lui Dumnezeu.
Of, și de n-ar mai fi fost, că așa nici nu s-ar mai intui, și nici dibui!
Că doar purecilor le-a rămas de-ncălțat Spațiul ăsta-Timp ridat,
înghițitor de vitralii,
de logici prinse pe cranii,
cândva pe la Big Bang, fără scăpare!...

În vremea asta Bolta Lumii va fi călărit fără frâie, fără șele
printre varietăți diferențiabile și stele
pe drumul mătăsii... la Calea Algebrică...
Bolta Lumii, pe doi cai-cămile, deodat' –
Ba pe-un morfism inspirat – armăsar numai spume, norocos, solitar
din teoria grupurilor scăpat, ba pe matricea aia, de har...

Numai că de atunci, nimănui mila formalizată a Domnului
nu i s-a mai arătat...

Cărți și autori

Valențele (pro)moderne ale sacrificiului uman

Gheorghe A. STROIA

Cu certitudine, Sisif, ca personaj mitologic, a stârnit de-a lungul timpului o multitudine de controverse legate de sacrificiul său interminabil, de necesitatea și nu în ultimă instanță, de rezultatul acestuia (nu degeaba Sisif era catalogat ca fiind cel mai înțelept dintre muritori, dar cu o acerbă înclinație spre viclenie/hoție…). La baza sa se găsește blestemul sinistru, acela de a căra în spinare un bolovan, până în vârf de munte, care apoi să se rostogolească la poalele acestuia, munca începând iarăși, însă cu aceeași putere, aceeași neclintită voință, cu aceeași stăpânire de sine și resemnare (Albert Camus: „trebuie să ni-l imaginăm pe Sisif fericit" – chinul transformat în victorie). Mitul lui Sisif nu mai este astăzi privit ca un supliciu. În dragoste, de pildă, acest antic „sport" s-ar traduce prin fidelitate, iubire declarată pe veci, uniune atemporală a două suflete. În materie de sinceritate, de pildă, acest străvechi „privilegiu" s-ar interpreta prin rostirea la nesfârșit a unui adevăr, însă și riscul de a nu fi crezut (precum în blestemul Casandrei, la căderea Troiei). În materie de război, de pildă, această perpetuă „bătălie" s-ar traduce prin nesfârșita luptă cu sinele, încercarea corectării erorilor propriei constituții, aplecarea spre precaritatea existențială a acestei lumi, fapt care ar implica o multitudine de valențe, o serie întreagă de răsturnări de situație, polemici (tactici sau strategii) uneori cu/alteori fără rezultat.

Pornind de la aceste considerente, fără a încerca să fațeteze mitul original, conferindu-i nuanțe multiple de alb (romantism diafan), roșu (modernism pasional), albastru (extrapolări meditative) sau verde (contrarii retorice), Valeriu Marius Ciungan abordează mitul lui Sisif (*Sisif pe casa scărilor*, Adenium, Iași, 2013, prezentul volum fiind al patrulea titlu propriu de carte, după *Poveste de toamnă* – 2008; *Haina de molton* – 2009; *Oameni în pardesie* – 2012) din nevoia de a „mima" înțelegerea încastrării propriei existențe în cea generală, de a-și insera jocurile semantice într-o lirică venală, de a-și conferi aura sacrificiului – pe care poetul în genere și-l atribuie – în înțelegerea rostului existenței umane în ecuația vieții. Pornind de a un concept simplu, acela de a „desena" cercuri în „lanuri de porumb", poetul se întoarce de fiecare dată, printr-o ciclicitate a lexicului, în lumea plină de paradoxuri, dar bine ascunsă în eposul unei povești reinventate: *Știam ce ea n-avea/ Știa ce îmi lipsea/ Știam ce își dorea/ Știam ce îmi doresc/ Știa că eu sunt ea//… Ci nu știam cum este/ Ci nu știam să aflu/ Ci nu știam de e poveste/ Sau doar un cântec sacru/ Iubirea ce ți-o cânt în versuri/ îmi este* (*Două cuvinte, op. cit.*, p. 47).

Lucid – dar visător, mucalit – dar grav prin exprimare, eul liric tinde să devină el însuși un mit al lui Sisif, în sensul completării anamnezice a întregului, de fiecare dată potent fiind în a-și devoala noi crâmpeie existențiale, dacă nu contrarii, măcar extinderi ale celor anterior însușite. Lirica din *Sisif pe casa scărilor* este concentrică, exploziile de lirism fiind undele concentrice ale picăturii (chinezești) căzute într-un creuzet cu distilări retorice. În această concentricitate a formelor și geometriilor lexicale, apare ea – iubita/iubirea, căreia poetul îi atribuie caracteristicile unui joc („mima", „ploaia de stele", „exercițiul") în care actorii sunt veșnicii *doi,* iar cadrul general se derulează secvențial (centrifug/centripet), uneori lent, alteori rapid: *mă crezi/ un basm/ între zăpezi/ te cred/ o noapte/ 'ntre amiezi/ te văd/ vedeai/ așa frumos/ cum trec/ mă vezi!* (*Cum trec, op. cit.,* p. 64).

Unele titluri sunt surprinzătoare (*Scurt studiu ortopedic, Sotron, Cuvânt nesătul*), parcă descinse dintr-o extragere dadaistă. Valeriu Marius Ciungan are, „la purtător", o lejeritate senzorială, o detașare care-l face fie să vadă lucrurile într-un mod sinergic propriu, dar mereu din altă și altă perspectivă, fie să dobândească o capacitate specială de a transforma banalul cotidian în acel „ceva" de ținut minte: *mă plămădea/ cană de cafea/ conturul ei/ rotund/ cu buzele fierbinți/ la mic dejun/ mă-mpresura/ eram/ o creație/ trupul meu/ în rotație/ și-n fugă-mișcarea/ mâinii tale/ mă forța/ cu-o forță// ba centripetă dimineața/ ba seara centrifugă!* (*Cana, op. cit.*, p. 60).

Dacă, printre rânduri, regăsim ca principii de lucru ale autorului negarea oricăror constrângeri formale, proclamarea subiectivității absolute a artistului, dinamismul, libertatea absolută de creație, care permite abaterea (controlată, totuși) de la estetica tradițională și de la normele lingvistice generale, atunci lirica poetului medieșean este de tip avangardist (subtile afinități ideatice cu lirica lui T.T. Coșovei). Ea aparține unui nou val, cu incizii adânci asupra semnificațiilor cotidianului și amplificarea valențelor socio-umane ale poeziei. În acest nou „seism" liric îi întâlnim și pe Radu Andriescu (*Naspa la sânge*) și Traian Rotărescu (*Fusion music*).

Fără nicio îndoială, prin acest nou volum de versuri, Valeriu Marius Ciungan își consolidează stilul liric, își definește definitiv și irevocabil amprenta auctorială, dar își rezervă dreptul de a se reinventa cu fiecare „aruncătură" de peniță. Un poet în plină ascensiune valorică, poezia sa, desprinsă din cotidian, fiind convertită în mod constant în poveste, cu nuanțe uneori romantice/ idilice, alteori acide/ludice. Dacă POEZIA este, în genere, *...un mod ceremonial, ineficient de a comunica iraționalul, este forma goală a activității intelectuale. Ca să se facă înțeleși, poeții se joacă, făcând, ca și nebunii, gestul comunicării fără să comunice, în fond, nimic, decât nevoia fundamentală a sufletului uman de a prinde sensul lumii* (George Călinescu), atunci, prin sinceritatea actului artistic incumbat, *Sisif pe casa scărilor* se conformează întrutotul acestei sintetizări protazice. Cât despre autorul său, suntem ferm convinși că vom mai auzi.

Fănuș Neagu, universul narativ și eflorescența metaforei

Aureliu GOCI

Condiția lirismului prozei lui Fănuș Neagu rămâne o problemă știută și afirmată, cu rezoluția evidenței, de toată lumea, fără a fi însă explicată credibil în ceea ce reprezintă motivația, specificitatea și aderența organică la text.

Fănuș Neagu rămâne, în tot ce a scris – romane, nuvele, schițe, piese de teatru sau cronici sportive – un poet travestit. Dacă ne amintim bine, autorul *Frumoșilor nebuni...* nu a scris niciodată poezie, sau poate numai întâmplător, adică nu și-a asumat condiția poetului și nici nu a ambiționat explicit să fie considerat un poet.

Dar poeticitatea discursului său narativ este în afara oricărui dubiu: este imagistic, metaforizant, păstrând o dimensiune fragilă cu dimensiunile concretului. Starea de mimesis, de copie a realității este slăbită de mimesis-ul lingvistic, de construcția expresivă, care își proiectează în sine aspirația și performanța estatică. Cuvintele frumoase sunt insensibile la realitățile concrete, dar puternic autoreflexive și autoreferențiale. Nu luciditatea este puterea creativă, ci inspirația incontrolabilă, capricioasă, inefabilă. Lirismul fănușian este de tip discursiv organic, nu de esență memorialistică, pentru că nu amintirea, ci viziunea generează distribuția imagistic-metaforică a prozei sale.

Genul romanesc a cunoscut, începând cu a doua jumătate a secolului XX, o explozie de stiluri care păreau, la un moment dat, că ar fi epuizat posibilitățile creatoare la nivel mondial: romanul psihologic, fluviu, modern, postmodern, romanul realismului magic, romanul „saga" sunt numai câteva dintre „formulele" creatoare recunoscute chiar și de Academia din Stockholm care i-a răsplătit pe unii dintre autori cu mult-râvnitul Nobel. Marii scriitori au făcut din metaforă și din fraza amplă, stufoasă, un univers magic care poate construi o lume – să ne amintim, de pildă, ce face Borges din labirintul unei biblioteci, sau cum descrie Márquez satul primordial, de la capătul lumii, care-i avea drept fondatori pe doi îndrăgostiți urmăriți de spectrul rivalului ucis.

La noi, Fănuș Neagu își dovedește contemporaneitatea cu marii scriitori ai lumii dezvăluind un potențial metaforic și lingvistic de mare rafinament. *Frumoșii nebuni ai marilor orașe* sau povestirile din volumul *Dincolo de nisipuri* dezvăluie un univers specific aparte, dar care se află în consonanță cu metafora marquesiană.

În proza lui Fănuș Neagu, distincțiile caracteristice au fost delimitate: specificul tipologic al unei comunități ancestrale în tangență cu miturile și arhetipurile, universul socio-lingvistic halucinant, umanitatea lunatică a câmpiei și universul acvatic ca o lentilă între natură și ființa conștientă definesc spațiul funcțional fănușian. Îl definesc, însă, numai într-o creație scriptural-românească, pentru că i se văd dominantele și rădăcinile, distinctivitatea, să-i spunem oximoronică, ceea ce face ca textul fănușian să fie foarte greu traductibil în alte culturi, în alte limbi.

Într-o perspectivă europeană și universală devine extrem de dificil de a-i descoperi autori înrudiți tipologic sau congeneri în specific conform canoanelor clasice.

Totuși, se poate vedea că Fănuș Neagu este perfect contemporan cu marea proză sud-americană, cu Llosa și Márquez, dar și cu Valentin Rasputin, care prezintă Siberia ca pe un tărâm fabulos, oarecum înrudit cu sălbaticul Bărăgan fănușian. Am putea spune că și albanezul Ismail Kadare, de sorginte balcanică, prezintă un univers recognoscibil cititorului român pasionat de scrierile lui Fănuș; dacă luăm în considerare specificul fiecărui autor citat, vedem că ceea ce-i înrudește este atmosfera literară de secol XX-XXI mai degrabă decât o cunoaștere sau o influență „trans-frontalieră" a operelor respective, atâta timp cât fiecare dintre ei a apelat la miturile și la comunitățile arhetipale.

După anii '60, de fapt, perfect sincronic cu debutul său, apare și noua mare proză rusească, așa-numita școală siberiană. Dar Fănuș Neagu rămâne fidel genului de proză secvențială, coagulantă prin povestiri decameronice și nu noilor tehnici episodale sub influența filmului și televiziunii, tehnici de reconstrucție periodică și unitate semnificantă la distanță, prin acumulare aleatorie.

Posteritatea imediată nu obligă să reanalizăm „legenda personală", evitând susținerea autorului, un mare personaj, în maniera în care proza se poate susține și singură. O confruntare cu mediul biografic ne certifică suveranitatea ficțiunii, creativitatea ca proces psihic deconstructiv și nonrealist.

→

Cherchez la femme

Femeia cu scrisoarea, de pe vremea când se mai scriau scrisori

Paula ROMANESCU

În secolul bezmeticei viteze care a dat năvală peste noi, aruncându-ne în mileniul al III-lea, eră a comunicării virtuale, a agramatismului, a culturii firave și a înstrăinării ființei umane în vastul pustiu populat numit societate, abia dacă mai știm că odinioară (ca și ieri) comunicarea prin scrisori avea parfum indicibil de poveste de care sufletul nu ne era străin, ba dimpotrivă.

Cu câtă nerăbdare va fi așteptat domnița de la Curtea domnească de la Argeș vești de la *fiul falnicului domn* plecat la bătălie pe undeva *de din vale de Rovine,* prin codrii aceia de stejari sunători de la care n-au mai rămas astăzi pe câmpul de la marginea Țuțuleștilor decât numele înscris parcă în roșul sângelui celor năvălitori care „cum veniră se făcură toți o apă și-un pământ”: *Rovina Mare, Rovina Mică, Tufele Roșii* și, dincolo de ele, spre sud, *Drumul Omorului!*

Câtă dramă și câtă mândrie în *Scrisoarea* Poetului Nepereche al graiului românesc!

Dar pictura ce mărturii ne lasă despre vremea când încă se mai scriau scrisori?

Să adăstăm puțin prin veacul de aur al picturii olandeze, când au apărut pe harta cu strălucite piscuri ale lumii artelor nume ca Rubens, van Dyck, Rembrandt, Vermeer, piscuri prea îndeajuns înalte ca omul simplu să se mândrească de-a fi om.

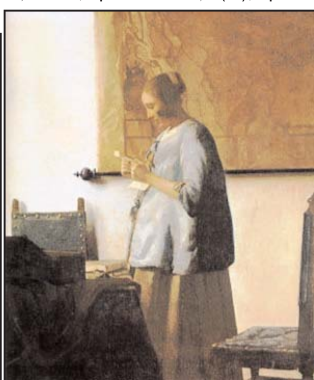
Dacă cei dintâi își aveau modele din marea protipendadă nobiliară și de pe la curțile regale ale unei Europe prin care zburdau tăietorii de frunză la ogarii de vânătoare, înzorzonați cu giuvaiericale și dantele cu care-și drapau nula cu superbie, Vermeer (1632-1675), discret și abia știut de contemporanii săi, și-a îndreptat privirile spre făpturi anonime surprinse în gesturi și atitudini din care orice „poză” era exclusă, făcând firescul cu atât mai relevant.

Femeile din pictura sa par toate cuprinse de nevăzute pânze ale singurătății. Viața sa abia dacă a traversat 43 de ani. Lucrările rămase de la el, tot 43. N-a avut decât un singur cumpărător: colecționarul Pieter van Ruijven. Singurul lux pe care și l-a oferit i-a fost bucuria de a picta, nemurind prin arta sa muritorii asupra cărora a cernut lumină.

Dantelăreasa lui concentrează în aplecarea capului peste lucrul mâinilor sale întreaga migală a brodeuzelor lumii, truda lor, greul liniștii, tremurul flăcăruii opaițului – ecou stins al luminii din sălile de bal unde ea, mărunta lucrătoare, nu avea să pășească niciodată.

Dar printre temele cele mai dragi artistului pictor se detașează net *Femeia cu scrisoarea: Femeie citind scrisoarea la fereastră, Femeie în albastru citind o scrisoare, Doamna și servanta.*

Bucata aceea magică de hârtie aducătoare de vești este citită de primitoarea ei cu nerăbdare, stând în picioare în dreptul ferestrei, într-o totală uitare de sine. Hârtia pare „obosită”, semn că mesajul primit a fost citit și răscitit ca și cum drumul inimii îndrăgostite s-ar vrea refăcut iar și iar, cât să ajungă până la iubitul de departe. Nici harta din perete nu se află chiar întâmplător la vedere. Ea, femeia în așteptare, îndrăgostită, urmărește cu privirea drumul pe ape, peste zări, al celui drag, rătăcitor sub alte ceruri, spre alte tărmuri, spre alte brațe (?!), spre uitare poate…

Pe chipul ei e numai concentrare. Nici umbră de zâmbet, nicio licărire în ochii adumbriți de pleoapele lăsate. Parcă și timpul a încremenit. Dar cu câtă infinită grijă ține în mâini răvașul și câtă încordare în pumnii strânși!... O draperie roșie, ca o aripă de pasăre rănită, se zbate la fereastra deschisă (spre neant?) ca pentru o bună (rea?) vestire…

Iat-o și pe *Femeia în albastru cu scrisoarea* ei. Are pântecul rotunjit binișor, fața fără zâmbet. Hârtia păstrează îndoiturile nealterate din timpul cât va fi parcurs distanța de la expeditor la primitor. Este deci la prima citire. Chipul crispat al femeii parcă ar lăsa să se înțeleagă că veștile primite nu-i sunt de înțeles. Harta (da, și aici există o hartă!) are apele tulburate de o depărtare fără nume. Să nu ne grăbim însă! Cititoarea n-a ajuns încă la sfârșitul scrisorii. Poate, cine știe, totul nu-i decât o măruntă neînțelegere… Sobre, severe, de neclintit, două scaune cu spătarul înalt încadrează femeia, ca două santinele mute. Să se fi întâmplat ceva rău cu cel plecat? Să fi aflat cumva că ea urmează să nască? Dar dacă el este plecat de mai bine de un an? Dacă pruncul nenăscut este proba vie a necredinței acestei Penelope care n-o fi știind să țeasă?... Dacă bărbatul de departe o vestește că se întoarce acasă, iar ea ar vrea ca *tocmai* acest lucru să nu se întâmple? Cum să aruncăm o privire peste rândurile înscrise pe acea carte? Și-apoi, de ce? Povestea nu-i a noastră. Să păstrăm deci discreție și să avem înțelegere.

Ce dar frumos ne-a lăsat meșterul culorii, Vermeer!

Să ne oprim privirile și asupra tabloului *Doamna și servanta.* Aici scrisoarea face dublu tur.

Așezată la masa de scris, doamna (solară, înveșmântată în culori de miere și polen) pare o floare a soarelui oglindită în albul hârtiei peste care mâna ei întârzie. Pe brunul rochiei servitoarei, călimările sclipesc ca două ferestruici de taină c-o rază prinsă-n geam, de nu chiar ca doi ochi de jivină… Aceasta (servanta) aduce o scrisorică tinerei domnițe care, surprinsă (?!) își duce mâna nu prea știutoare într-ale scrisului la bărbie. Presupunem că e îndrăgostită. Zulufii din jurul frunții sunt mărturia evidentă că s-a făcut frumoasă întârziind destul în fața oglinzii. Pentru ochii cui?

Apariția servantei să-i fie frumoasei noastre semn de deranj sau binecuvântare?

Că servanta nu aduce scrisoarea pe o tavă de argint este semn că protocolul scorțos de la casele mari nu-i pe aici… la el acasă.

Zâmbetul parșiv al slujnicuței, privirea ei cu multe înțelesuri parcă ar zice „la nu mai face pe mirata, coniță, că știu eu bine că-ți ardea sufletul după scrisorica asta!” Iar ea, conița frumușică, își strunește nerăbdarea mimând inocența și surpriza, simțind că este stăpână învingătoare peste inima lui…

Scrisoarea ei însă poate să mai aștepte… Sau nu! Să i-o trimită suspinătorului cât mai degrabă că, iată, noaptea a și înveșmântat pereții iatacului ei… O avea gata scrisă. Mironosița!

Minunea unei scrisori nu va mai fi, vai! cunoscută de trăitorii din vremea haoticei viteze a comunicării.

Nici telegramele nu se mai poartă spre a vesti din poartă-n poartă cum că nu se mai știe pe care câmp de bătălie într-o zi nefastă vreo tânără nevastă află că bărbatul ei căzu… erou într-un timp prea nou și mult prea hain când scrisori nu vin cu „Să știi că-s sănătos/ Că, mulțămind lui Cristos,/ Te sărut, doamnă, frumos”.

O, femeia cu scrisoarea, ce nume va fi purtat? Nu cumva chiar numele tău, domniță cu Facebook-ul în fâlfâire?

Confruntarea geografică de teren rămâne cel puțin contrariantă. Dacă bați drumul lung de la Brăila la Grădiștea natală mai descoperi niște elemente de peisaj ori monumente umane cu referențialitate romanescă. Însă când ajungi la Grădiștea, nu vei întâlni nici Dunăre, nici bălți, nici canale, ci o întinsă și halucinantă câmpie, contrazisă fundamental de descrierile fănușiene; la intrarea în sat te întâmpină un deal destul de impunător, udat la bază doar de apa săracă a Buzăului.

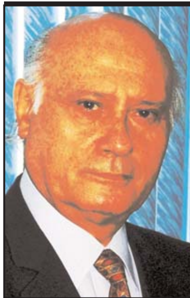
Spațiul genetic natal nu seamănă deloc cu geografia ficțională, dar mai ales nu seamănă cu distincțiile emoționale ale comunității grădiștene supraviețuitoare, mult mai apropiată de universul moromețian de la Siliștea-Gumești. Poate de aceea, după dispariția autorului, proza fănușiană a devenit contrariantă și oximoronică.

Fănuș Neagu este romancier sau povestitor. „Poveștile și povestirile” propun o lectură mai degajată, mai flexibilă, mai creativă, pentru că ne place să credem că nu știm cărui gen aparțin. Povestea, ca și povestirea, poate să fie orice: un reportaj mai simțit, un eseu mai puțin liber în decorații, dar care bate câmpii cu grație. Povestea și povestirea pot să fie variate specii sau subspecii literare, chiar povestea unui roman sau povestirea unui volum de versuri. Pe când o carte care se subintitulează „roman” ar trebui să fie cât de cât reprezentativă pentru genul proteic, ca structură, ca profile psihologice sau ca acțiune, dar la post-post-moderniștii europeni, inclusiv la Fănuș Neagu, textul devine surprinzător: romanul este o metaforă formidabilă, ca impact emoțional și ca dimensiune, și ecranează elementele clasice de compoziție. În schimb, povestea, povestirea ne pot introduce în felurite medii și acțiuni, dar mai ales ficțiuni, așa cum apare „candida Erendira” la Márquez, privită cu ocheanul de către bărbații pofticioși aflați la marginea satului.

A fost Fănuș Neagu romancier sau doar un povestitor? Este o întrebare cu un singur răspuns, pentru că Fănuș Neagu este tot atât de romancier ca Mihail Sadoveanu, povestitor de geniu și acesta, dar care a scris și *Baltagul* și *Frații Jderi.* Sadoveanu însă nu are poeticitatea discursului narativ al lui Fănuș Neagu, cât o plăcere a povestirii pentru povestire, un instinct șeherezadic devenit la celălalt doar o apetență decameronică.

Recuperarea diasporei

Virgil Nemoianu

Florea FIRAN

Personalitate marcantă a culturii românești contemporane, cu un larg orizont european și universal, Virgil Nemoianu se impune ca teoretician, comparatist și istoric literar, eseist și traducător. S-a născut la 12 martie 1940 în București. Este fiul lui Virgil Camil Nemoianu, jurist, și al Victoriei (născută Boldea), casnică, ambii originari din Banatul de Sud-Est, zona Caransebeșului. Începe studiile gimnaziale în 1946 la Caransebeș și le continuă la Liceul „Titu Maiorescu“, devenit „I.L. Caragiale“, din Capitală (1954–1956), după care urmează Facultatea de Filologie a Universității din București, secția germană-engleză (1956–1961). Obține doctoratul în literatura comparată la University of California, San Diego (1969–1971), cu o teză consacrată idilei, pe care o publică în 1977 sub titlul *Micro-Harmony. The Growth and Uses of the Idyllic Model in Literature* (Berna, Peter Lang) și tradusă în română cu titlul *Micro-armonia. Dezvoltarea și utilizarea modelului idilic în literatură* (Ed. Polirom, 1996), în care abordează ca metodă paradigma, urmărind destinul și eșantioanele istorice ale idilei și studiul vizând literaturile central și est-europene, în mod special pe cea română.

Virgil Nemoianu se formează în atmosfera tinerilor membri ai Cercului Literar de la Sibiu – I. Negoițescu, Șt. Aug. Doinaș, C. Regman, D. Stanca, I.D. Sîrbu, care rămân exemplari prin opțiunile lor flexibile, îmbinând modul tradițional cu cel cosmopolit. Împreună cu Irina Bădescu, Sanda Golopenția, Mihaela Mancaș, Alexandra Roceric și Mihai Zamfir, colegi de generație, și cu M. Nasta, Sorin Alexandrescu și Al. Niculescu frecventează, la începutul anilor ’60, Cercul de stilistică și poetică condus de Mihai Pop, Alexandru Rosetti și Tudor Vianu, mai înainte pe cel de literatură universală condus de Edgar Papu.

La absolvirea facultății este încadrat redactor la Editura Academiei (1961–1962), documentarist la *Contemporanul* (1962–1964), după care intră în învățământul universitar, mai întâi ca asistent, apoi lector la Facultatea de Engleză din București (1964–1973). În perioada 1973–1974 este lector de limba și literatura română la Școala de Studii Est-Europene a Universității din Londra, apoi lector de literatură comparată și română la University of California, Berkeley (1975–1978).

În 1975 emigrează și se stabilește în Statele Unite. Mai întâi este *assistant professor* de engleză și literatură comparată la Universitatea Cincinnati (1978–1979), apoi *associate professor* (1979–1984) și din 1984 profesor la Catholic University of America, din Washington, D.C., o perioadă director al programului de literatură comparată și prorector al universității respective.

Cu o activitate remarcabilă și recunoscută în țara natală, Virgil Nemoianu reușește să se integreze repede în lumea academică americană, unde are o carieră de succes. În acest context pot fi amintiți și Matei Călinescu, Toma Pavel, Mihai Spăriosu, Marcel Corniș-Pop.

Beneficiază de burse de studii din partea unor instituții prestigioase, precum National Endowment for the Humanities, DAAD, Fundațiile Humboldt, Earhart și Taft. Ocupă poziții științifice importante: consultant și referent pentru diverse fundații, reviste, universități și edituri universitare, redactor la *The Scriblerian* (1977–1986) și *Southeastern Europe*, organizator al mai multor congrese, conferințe și sesiuni ale International Comparative Literature Association (ICLA), Modern Language Association și Asociațiile Americane de Literatură Comparată: Berkeley (1977), Innsbruck (1979), New York (1981), Granada (1986), München (1988) etc. Secretar, apoi vicepreședinte al ICLA; președinte al Secției de studiu al romantismului și al secolului al XIX-lea, în cadrul aceleiași asociații; membru în colectivul de coordonare a prestigioasei serii *History of World Literature in European Languages*; membru al comitetelor editoriale: *Stanford Literary Studies* (din 1985), *Romanticism Past and Present* (din 1986), *Cultura Ludens* (Amsterdam), *Utrecht Studies in Comparative Literature, Comparatio. Revue Internationale de Littérature Comparée* – (Geneva), *Agora* (Philadelphia) ș.a., menționate și de Cl.-A. Mihăilescu în *Dicționarul Scriitorilor Români,* M–Q, (2001).

Este distins cu Premiul Asociației Americane de Literatură Comparată (Harry Levin Prize) pe 1986 și Premiul Academiei Româno-Americane pe 1989; în 2003 i se conferă titlul de Doctor Honoris Causa al Universității „Babeș-Bolyai“ din Cluj-Napoca, iar în 2010, al Universității „Alexandru Ioan Cuza“ din Iași.

În 1961 debutează cu o cronică (*Theater der Zeit*) în revista *Teatru,* apoi în 1964–1965 publică studii în *Analele Universității din București* și *Cahiers linguistiques*, privind paralelisme în structura dramei shakespeariene și relevanța semantică a rimei, în 1966 apare în volumul colectiv *Studii de stilistică și poetică* al E.P.L.

Împreună cu acad. Solomon Marcus

Debutul editorial se produce cu studiul *Structuralismul* (cu o culegere de texte traduse împreună cu Gabriela Rădulescu), volum apărut la E.L.U., în 1967, un gest care poate fi considerat „de legitimare, cu semnificații mai curând sociale decât intelectuale“, după mărturisirile autorului. De acum, Virgil Nemoianu scrie intens și publică mai ales în revistele *Secolul XX, Luceafărul, Viața Românească, România literară, Familia,* în ziarul *Scânteia,* eseuri pe marginea literaturii și actualității culturale românești, comentarii însoțite de traduceri din literatura străină contemporană, în special din cea așa-zis decadentă americană, articole de atitudine etc. În *Scânteia* susține și o serie de articole de orientare sub genericul *Sfaturi către editori,* reluate sub acest titlu și în volumul *Utilul și plăcutul. Comentarii asupra literaturii și culturii* (Ed. Eminescu, 1973), dar și în *Calmul valorilor* (Ed. Dacia, 1971). Mai înainte, în 1969, V. Nemoianu publicase la EPL (reeditat în 1995 la Institutul European din Iași) un mic volum de proză intitulat *Simptome*, care cuprinde scurte eseuri aforistice pe teme precum „superstițiile, morala, sentimentele, ticurile sau relațiile dintre oameni, anotimpurile și umorile, fericirea și moartea, naturalul și artificialul, visul și artele, literatura“, despre care autorul spunea: „Mai bine decât orice, cărticica aceasta rezumă pentru mine deceniul de speranțe și iluzii, anii mei 20“. Fragmente din volum au fost traduse în revistele *Antaios, Kenyon Review* și *Exquisite Corpse.*

Virgil Nemoianu a publicat peste 15 cărți și 600 de studii, articole și recenzii în diferite publicații din România, Elveția, Anglia, Statele Unite, Olanda, Canada, Germania, Ungaria și în alte țări.

La plecarea din țară, lasă Editurii Eminescu o primă versiune a monografiei *Surâsul abundenței. Cunoaștere lirică și modele ideologice la St. Aug. Doinaș,* care va fi publicată abia în 1994 într-o versiune extensivă. O nouă ediție apare în 2004, la Fundația Culturală Secolul 21. Este o monografie dedicată unui poet important contemporan, „cap de serie în devenirea poeziei românești“, anatomia poeziei lui Doinaș prilejuindu-i lui Nemoianu un clasic *studiu de caz.*

În memorialistică, publicistică și corespondență, etalonul *Biedermeier* este pentru Virgil Nemoianu un instrument de autoreflexivitate și de autoevaluare, susține Monica Spiridon. Volumul *Arhipelag interior. Eseuri memorialistice (1940 –1975)*, publicat la Editura Amarcord din Timișoara (1994), prin tematică, este revelator pentru comparatistul și teoreticianul Virgil Nemoianu, înclinat constant spre problematizarea propriei condiții intelectuale. O obsesie a identității cu o notă nostalgică domină cartea de la un capăt la altul. Volumul oferă radiografii ale celor două lumi de adopțiune unde s-a format autorul, respectiv mediul cultural bucureștean al anilor ’50 –’70, apoi cel din America.

În aceeași idee mai trebuie menționate alte două lucrări: *The Taming of Romanticism. European Literature and the Age of Biedermeier* (Harvard University Press, 1984) și *A Theory of the Secondary. Literature, Progres and Reaction* (The Johns Hopkins University Press, 1989), aceasta din urmă cu deschideri spre spațiul cultural românesc, oferind repere din veacurile al XVII-lea și al XIX-lea.

Împreună cu fostul său doctorand Robert Royal publică două volume: *The Hospitable Canon. Essays on Literary Play, Scholarly Choice and Popular Pressures* (John Benjamins, 1991) și *Play, Literature, Religion. Essays in Cultural Intertextuality* (SUNY Albany Press, 1992), în Seria *Margins of Literature,* coordonată de Mihai Spăriosu.

Virgil Nemoianu editează volumul *Traversarea cortinei,* de I.D. Sîrbu (Editura de Vest, Timișoara, 1994), care reunește scrisorile dintre Ion D. Sîrbu și Ion Negoițescu, Virgil Nemoianu, Mihai Șora, timp de un deceniu (octombrie 1979 – iulie 1989), carte tulburătoare, prin care I.D. Sîrbu se conturează ca un portret emblematic pentru scriitorul și intelectualul român în general, angajat într-o luptă epuizantă în sistemul comunist.

Autorul scrie și publică tot mai mult. În 2006 îi apar trei cărți: *Imperfection and Defeat. The Role of Aesthetic Imagination in Human Society* (CEU University Press, Budapest), în care se întrevăd noile sale reflexii, *Străin prin Europa. Note de călătorie 1983–1992,* volum apărut în țară, la Institutul Cultural Român, și *The Triumph of Imperfection: The Silver Age of Sociocultural Moderation in Early Nineteenth-Century Europe, 1815–1848* (University of South Carolina Press), studiu consacrat romantismului. Autorul susține că romantismul n-ar fi fost atât de antitradițional și de demolator al canoanelor cum se crede și nici un adversar înverșunat al tradiției.

În alte două cărți, Virgil Nemoianu se află în dialog pe teme contemporane importante, prima cu Robert Lazu (*Înțelepciunea calmă*, Iași, Sapientia, 2002), cea de-a doua cu Sorin Antohi (*România noastră. Conversații berlineze,* Ed. Muzeului Literaturii Române, 2009).

Virgil Nemoianu s-a implicat activ în presa postdecembristă în dezbateri privind canonul literar, vizând literatura postbelică și destinul canonului poetic eminescian, prin articole de atitudine, dezamăgit de perioada de tranziție. În ultimii ani colaborează la publicații culturale românești precum *România literară, Vatra, Scrisul Românesc, Convorbiri literare* ș.a. În *Scrisul Românesc* susține în perioada 2011–2012 o rubrică intitulată *Note de lectură,* în care publică o serie de articole reunite sub același generic în volumul apărut în 2013.

Jocurile divinității: gândire, libertate și religie la sfârșit de mileniu (Polirom, 2000), cu o prefață de Monica Spiridon, reunește cronicile radiofonice pe teme religioase pe care V. Nemoianu le-a susținut în anii ’80 la Europa Liberă și o serie de articole apărute în presa americană și română, prin care se readuce în discuție rezistența la obscurantismul practicat în perioada comunistă.

→

La pas prin satul global

Pe urmele Şeherezadei

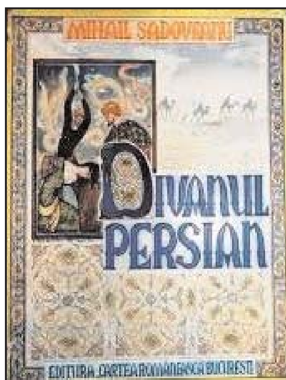
Ion PĂTRAŞCU

Începând serialul *Povestiri persane,* m-am înscris într-o cursă lungă. Pentru a nu mă rătăci, am nevoie de un ghid bun, unul local, deci tot persan. Aşa că, în acest moment, gândul îmi fuge la Şeherezada, cea cu har dumnezeiesc de naratoare. Desigur, povestea ei este arhicunoscută în lumea întreagă, dar eu nu-mi închipui serialul meu iranian fără această eroină. De aceea, le propun cititorilor să ne amintim câte ceva despre culegerea de povestiri *O mie şi una de nopţi*, care are la bază o veche lucrare persană, numită *O mie de poveşti,* şi unde Şeherezada deţine prim-planul. După cum se ştie, aceasta sintetizează anumite elemente definitorii ale înţelepciunii orientale, sub forma unei antologii de poveşti, adunate timp de secole de diferiţi autori şi traducători, din zone geografice vaste, de la Ind la Nil şi de la Marea Caspică la Golful Persic. Este un ciclu de basme fermecătoare despre miraculosul Orient al împăraţilor din India şi Persia, cu palate aurite, cu viziri şi dervişi (călugări musulmani peregrini sau sedentari), cu haremuri şi eunuci, cu moschei, cu lampa fermecată a lui Aladin etc. Pe la anul 987, cărturarul arab Mohamed ibn Ishak en-Nadin consemna în lucrările sale că perşii au fost cei dintâi care au plăsmuit basme şi le-au adunat în cărţi. Nucleul cărţii persane, scria cărturarul arab, fusese împrumutat de perşi din vechea literatură indiană, care mai apoi a fost preluat şi de arabi.

Colecţia *O mie şi una de nopţi* apare adesea cu titlul de *Halimá*, nume arab, care semnifică gentileţe, generozitate, dar şi povestire cu peripeţii, încurcături, confuzii, zăpăceală etc. Este una dintre cele mai frumoase colecţii de poveşti orientale transmise literaturii europene. Prima versiune europeană a apărut la Paris, în anul 1715, în traducerea orientalistului francez Antoine Gallang (1646-1715), sub titlul *Les mille et une nuit* (*O mie şi una de nopţi*). Concetăţeanul său, François Pétis de la Croix (1653-1713) a publicat ceea ce se poate chema o replică, sub numele de *Les mille et un jour* (*O mie şi una de zile,* Paris, 1710). Spun replică, întrucât acţiunea acesteia se centrează în jurul unei eroine care nutreşte ură şi dispreţ faţă de bărbaţi. Din povestirile doicii sale, eroina înţelege, însă, că se mai găsesc şi bărbaţi credincioşi. Pe unul dintre ei îl şi visează. Era chiar prinţ. Şi el o visează, iar visele lor devin realitate. Cei doi se căsătoresc şi acced la tronul regilor persani.

În ambele variante, ţesătura narativă este cu adevărat una orientală, în care se topesc influenţe indiene, arabe, egiptene, siriene, babiloniene şi unde, pe parcurs, au intervenit elemente greceşti, turceşti şi cine mai ştie de care. Aceste contribuţii *multinaţionale* sunt urmare a faptului că, încă de la primele povestiri, ascultătorul sau cititorul este invitat să se implice, să-şi folosească imaginaţia şi să aducă completări textului. Este ceea ce criticii definesc drept *libertatea imaginaţiei şi dorinţa de a nu rămâne indiferent.* Deci, îl provoacă pe ascultător/cititor să mediteze asupra întrebărilor esenţiale ale existenţei şi chiar să provoace noi întrebări. În opinia scriitorului argentinian Jorge Luis Borges, titlul *O mie şi una de nopţi* ar fi sinonim în mintea cititorului cu *infinite* sau *nenumărate* nopţi. Şi, singură acea ultimă noapte ar induce ideea de eternitate. Eternitate care la poetul şi prozatorul german Heinrich Heine avea alte dimensiuni, atunci când spunea *te voi iubi etern şi chiar după aceea.*

De-a lungul veacurilor, colecţia *O mie şi una de nopţi* a exercitat o influenţă considerabilă asupra unor scriitori şi a operelor lor, începând cu romancierul şi dramaturgul englez Henry Fielding şi încheind cu Naghib Mahfuz. Astfel, scriitorul egiptean, Naghib Mahfuz, laureat al Premiului Nobel pentru literatură (1982), a publicat, printre multe alte lucrări, *O mie una de nopţi şi zile*, nuvelă remarcabilă, în care ficţiunea se împleteşte cu subtile accente satirice (traducerea a apărut în 2010, la Editura Humanitas). O altă nuvelă deosebită este *Când visul călătoreşte,* semnată de scriitoarea indiană Githa Hariharan. Din această enumerare succintă şi, desigur, aleatorie, să amintim şi de scriitoarea americană Cameron Dokey, care a oferit copiilor cartea *Fiica povestitorului* (o repovestire a *Nopţilor arabe,* numele sub care apare prima colecţie în limba arabă a *O mie şi una de nopţi*). Sub aceeaşi influenţă, Bill Willingham a dat lumii seria de fabule comice *Fables: 1001 Nights of Snowfall* (*Fabule: 1001 nopţi de ninsoare*). Să nu-l uităm pe scriitorul american Edgar Allan Poe, cel care a scris *The Thousand and Second Tale of Seherezade* (*A o mie doua poveste a Şeherezadei*).

Colecţia ***O mie şi una de nopţi,*** ca atare, şi mai ales miezul ei, povestea Şeherezadei, au avut o influenţă notabilă asupra creaţiei artistice universale. Este colecţia care, de-a lungul anilor, s-a impus drept subiect îndrăgit pentru filme, piese de teatru, operete, adaptări pentru televiziune, creaţii muzicale, jocuri video (prin care scriitorul şi dramaturgul american Jordan Mechner a devenit celebru cu Prinţul Persiei) etc. Însă, să reţinem în mod special suita simfonică op. 35, *Şeherezada,* de Nicolai Rimski-Korsakov, cea mai cunoscută lucrare a lui. *Şeherezada* compozitorului rus a fost, nu demult, şi la Bucureşti, pentru a participa la o călătorie muzicală în romantism, la Ateneul Român (*Stagiunea Regală*, 20 iunie 2015).

Şeherezada nu era pentru prima dată pe plaiurile noastre româneşti. Colecţia de povestiri populare *Halimá* a fost tradusă, localizată şi răspândită în numeroase manuscrise româneşti, încă din a doua jumătate al secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea. Printre altele, se susţine că prima versiune integrală în limba română, datată 1783, aparţine monahului Rafail de la Mănăstirea Horezu, fiind tipărită între anii 1835 şi 1838, de I. Gherasim Gorjanu, sub numele de *Halimá sau povestiri mitologhiceşti arăbeşti.* În literatura noastră, colecţia de poveşti *Halimá* se află în două variante: *O mie şi una de nopţi,* respectiv *O mie şi una de zile,* ambele primite pe filieră franceză, după cum ne asigură scriitorul Nicolae Cartojan, în celebra sa lucrare *Cărţile populare în literatura românească* (Bucureşti, 1929-1938). La noi, printr-un proces semantic, *Halimá* a devenit un nume comun, cu sensul de poveste lungă şi încurcată.

Ajunse şi la noi, povestile din *Halimá* au prins repede rădăcini, ele împletindu-se cu basmele locale. Unele dintre ele au fost chiar integrate în folclorul nostru, cum ar fi *Asinul, boul şi ţăranul* (*Omul care înţelege limba animalelor*). O snoavă din *O mie şi una de nopţi* a fost culeasă chiar de la un ţăran român de către Franz Obert, preot şi profesor din Mediaş. Anton Pann, la rândul lui, a versificat una dintre poveştile *Halimei* şi a inclus-o în poema sa *O şezătoare la ţară sau Povestea lui Moş Albu.* Apoi, *Divanul persian* al lui Mihail Sadoveanu ne duce cu gândul tot la *O mie şi una de nopţi,* la acel ciclu de snoave mucalite, care, unele dintre ele, au rostul să scoată în relief viclenia, nestatornicia şi necredinţa femeilor, trăsături care l-au înrăit pe regele Shahryan.

Marele nostru povestitor era încântat de acele basme persane, care au darul de a-l purta pe ascultător sau cititor pe tărâmul fermecat al dervişilor şi al padişahilor (monarh, şah, sultan, în Orientul Mijlociu), tărâm unde o pasăre care făcea ouă de aur deţinea secretul fericirii, unde un leu se teme de un măgar, iar un dovleac este însufleţit de dorinţa unei femei de a deveni mamă. Tot acolo, visele celor cu inima bună se împlinesc, însă nu înainte de a trece prin anumite încercări. Pe această cale, chiar şi fiica negustorului îşi recapătă *lacrimile de mărgăritar,* iar giuvaergiul regăseşte norocul. Persia a fost şi este bogată în basme, fabule şi pilde, din creaţie proprie sau prin slefuirea celor venite din India antică. Cunoscându-le, stai şi te întrebi dacă ai de a face cu realitatea ficţiunii sau cu ficţiunea realităţii. Până la urmă, ne dăm seama că în fiecare adevăr se află o poveste şi în fiecare poveste se află un adevăr.

Chiar mai înainte de Sadoveanu, chemarea Orientului a fost puternic resimţită de poetul nostru naţional Mihai Eminescu. Din bogatele-i lecturi, Eminescu era încărcat de splendorile Orientului, pe care ni le transmite, cu o deosebită sensibilitate, prin poemul său *În căutarea Şeherezadei,* apreciat de critică drept o operă de măreţie liniştită. Privind în depărtare, el vedea Orientul ca pe un adevărat rai, plasat în *Umbra dulcilor poveşti;/ Din nopţi o mie una.* Din acel ţinut de basm, el reţinea: *E Orientul. Codrii cu grandoare,/ Cu vârfii nalţi vor norii să-i disfeţe,/ Cetăţi prin ei îşi pierd a lor splendoare.* Şi încă ceva: *Pe scări culcate fete albe, suave./ Părul cel negru-l piaptănă în soare,/ Ori visătoare stau de-amor bolnave.*

Fiind un bun cunoscător şi al acestui areal cultural, Mihai Eminescu ştia de influenţa folclorului indian asupra celor *O mie şi una de nopţi*. De aceea, în poemul său, Şeherezada i se înfăţişează în India. *Ah, e cetatea cea strălucitoare/ Unde-mpăratul Indiei reşade:/ Un soare însuşi este el sub soare.// Nevasta lui e-acea Şeherezade,/ De-nţelepciune plină şi de frumuseţe:/ S-a o privi doar soarelui se cade.*

Deci, în acest cadru de basm, are loc întâlnirea poetului cu Şeherezada. O întâlnire cu totul specială, o întâlnire a două culturi, cu valenţe proprii, pe care a mijlocit-o Eminescu. Dar să admirăm şi acest moment de confluenţă româno-persană: *Cine-ar vedea făr-în genunchi să cadă?/ Am genuncheat. – Eu am ştiut, străine,/ Că ai să vii – a dorurilor pradă –// Ca să m-asculţi şi să duci de la mine/ A-nţelepciunii ş-a frumuseţii floare,/ Să luminezi gândurile din tine.* Cât despre momentele de intimitate din finalul poemului, se cade să fim discreţi.

În ***România şi liberalismele ei. Atracţii şi împotriviri*** (Editura Fundaţiei Culturale Române, 2000) este relevată reacţia inadecvată a societăţii şi a culturii româneşti faţă de modernitate, de o modernizare întârziată, anevoioasă şi incompletă pe care Nemoianu o consideră „nemulţumirea tranziţiei".

În *Tradiţie şi libertate* (Curtea Veche, 2001), Virgil Nemoianu îşi relevă o parte dintre opţiunile şi valorile sale definitorii cu referiri la redenumirea corectă a umanismului estetic şi relevanta sa contemporană; funcţia „socială" a literaturii şi relaţia sa cu ideologia; spiritualitatea religioasă şi acomodarea sa cu pragmatismul lumii moderne.

Străin prin Europa (Institutul Cultural Român, 2006) prezintă notele de călătorie ale lui Virgil Nemoianu, din intervalul 1983–1992. Un mic preambul avertizează că autorul şi-a propus „să dezamorseze măcar câteva dintre rigidităţile ideologice ale criticii".

România noastră. Conversaţii berlineze (Muzeul Naţional al Literaturii Române, 2009), semnată de Virgil Nemoianu şi Sorin Antohi, reprezintă, de fapt, transcrierea unui dialog avut la Berlin în iunie 2005 din care se reţine perspectiva critică asupra României, a cadrului general din perioada 1940–1970, viaţa intelectuală în România anilor 1980–2000 pe fundalul crizei instituţionale româneşti etc.

Monica Spiridon a publicat volumul *Europa centrală de peste Ocean. Exil şi construcţie identitară* (Scrisul Românesc, 2011), în care poate fi urmărit traseul existenţial al lui Virgil Nemoianu, susţinând că este „*exemplar* prin modul în care ilustrează dinamica unei culturi la care a fost tot timpul racordat şi prin *vocaţia* construcţiei lucide de sine".

Cazul Macedonski versus Eminescu

Elis RÂPEANU

În ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, literatura română capătă conştiinţa de sine prin capodoperele şi operele scriitorilor clasici care au zugrăvit realităţile vremii, aspectele psiho-sociale şi mentalităţile care-şi căutau un drum nou. Revistele de umor sunt concurate de reviste *magazin*; apar şi publicaţii cu caracter ştiinţific, precumpănind cele cu caracter istoric.

Deşi epigrama, ca denumire şi semnificaţie, nu era cunoscută în toate straturile sociale, catrenul era familiar românilor, am putea spune că era în spiritul său, cuprins în creaţiile populare amintite, chiar în *doină* (în cele patru versuri reluate), dar şi în *refrenul din romanţele populare* – ivite ca o transfigurare a doinelor – care apar şi ca ecou pseudo-orăşenesc la lăutarii din diverse zone ale ţării, în *dedicaţiile* şi *urările* din albume, în „amintirile" din caietele tinerilor etc. Iată mesajul dintr-o doină despre Vasile Lucaciu (1852-1923), preot şi politician român din Ardeal, unul dintre iniţiatorii şi susţinătorii *Memorandumului,* închis de mai multe ori de stăpânirea maghiară:

Cântă mierla în păduri,
Robu-i Lucaci la unguri
Pentru sfânta libertate
De care noi n-avem parte.

Având următorul final: *Vine dalba primăvară/ Fi-va Lucaci liber iară…*

Caietele de amintiri ale adolescenţilor sunt pline de catrene, puerile azi, purtând primele învăluiri ale zborului spre iubirile nevinovate:

Eşti o floare, eşti un crin,
Eşti parfumul cel mai fin
Şi ca semn că te iubesc
Colea jos mă iscălesc.

După Războiul de Independenţă, revistele de umor revin în peisajul literar cu proză scurtă, glume, cronici rimate, epigrame. Catrenul în care rimau numai două versuri (4 cu 2) se perfecţionează, incluzând două perechi de rime. Deşi epigrama se cultivă, de preferinţă, în Principatele Unite, în preocupările literare ale intelectualilor transilvăneni umorul a deţinut un loc de frunte. Pe lângă numeroase publicaţii de toate categoriile, în cei 57 de ani care au premers Unirea de la 1 Decembrie 1918, au apărut 11 reviste de profil, dintre care amintim *Tutti Frutti* (1861), *Strigoiul* (1862), *Umoristul* (1863), *Gura Satului* (1867), *Calicul* (1881), *Cucul, Nueluşa, Veselia* (1900). În paginile lor apar strigături sub formă de catrene, unele putând fi socotite epigrame populare: *Măi bărbate, strugur dulce,/ Să fii om unde te-i duce,/ Că şi eu unde mă duc/ Îs muiere, nu butuc. // – Vai, mândruţo, cum te-aş strânge,/ Dar eşti tânără şi-i plânge!/ – Strânge, badeo, cât îi vrea/ Că îmi place şi-oi tăcea!* Cu toate că epigramele nu abundă, ele nu lipsesc din scrierile ardelenilor. Sextil Puşcariu (1877-1948) publică, la 19 ani, volumul *Juvenalia*, care, printre alte producţii umoristice, cuprinde 30 de epigrame, dintre care cităm:

Unui poet pesimist
Lumea e deşertăciune
Zice-acest poet mereu
Eu îl cred că prea des spune:
E o lume-n capul meu.

Unui poet modern
Vezi, la alţii chiar şi proza
Câteodată-i poezie,
Pe când versurile tale
Proză bine-ar fi să fie.

Unui poet „original"
M-ai rugat să-ţi văd lucrarea
Şi s-o critic, cât de scurt;
Critica mi-e foarte scurtă
Căci e numai vorba FURT.

Unei doamne mărinimoase
Că inima ţi-e mare, doamnă,
O cred şi eu şi-s toţi convinşi
Că dacă nu, putea-vei oare
Să-ngropi în ea atâţia inşi?

[Cf. Corneliu Albu, *Sextil Puşcariu epigramist*, în *Perpetuum comic '91* (*Moftul Român*), p. 90]

În deceniile sfârşitului de veac XIX, scriitorii se preocupă de culegeri de folclor, cizelând, în acelaşi timp, epigrama cultă. Paralel, catrenele cunosc o mare circulaţie. Însuşi tânărul Eminescu ia legătura cu publiciştii de la *Albina Pindului,* făcându-şi cunoscută intenţia de a culege folclor din Moldova. Din colecţia sa de poezii populare, a transcris, pe marginea unei doine de dragoste, catrenul: *Cine-n lume s-a afla/ Pe noi a ne despreuna?/ Iacă dealul s-a aflat/ Pe noi ne-a despreunat.* Pe alt manuscris, redactarea introduce în context chiar numele Veronicăi Micle:

Alei, Veronică dragă,
Uite, frunza cea pribeagă
E ca viaţa noastră-ntreagă,
Alei, dulce Veronică,
Despărţirea rău ne strică,
Viaţa trece, frunza pică.

Printre imputările adresate Veronicăi, la ceas de tulburare vremelnică a relaţiilor lor din cauza lui Caragiale, se află şi ideea din următorul catren:

Întregul sufletului chin
Va răsări prin cântu-mi,
În mintea vremilor ce vin
Ca iarba pe mormântu-mi.

Pe filele albumului poetei *Cornelia din Moldova* (Kernbach), Veronica scrie, la 30 ianuarie 1883, un catren izvorât din descurajare, cu o sensibilă notă de epitaf:

În toată viaţa, tainic şi dulce,
Prin lumi de visuri călătorim,
Odată însă, lângă o cruce,
Pentru vecie noi ne oprim.

În acelaşi timp, la Bucureşti, Eminescu rechema „în gând, suvenirul rămurosului tei ieşean":

Unde-i teiul cu-a sa umbră,
Cu-a lui flori până-n pământ?
Vis au fost viaţa noastră,
Iar norocul nostru vânt.

Eminescu şi-a marcat numele şi în domeniul epigramei româneşti, dăruind literaturii şi câteva epigrame, dintre care cităm:

De pofţiţi la nemurire,
Câtă am, v-o dau acuşi
Ca să cumpăr dragii mele
O pereche de mănuşi!

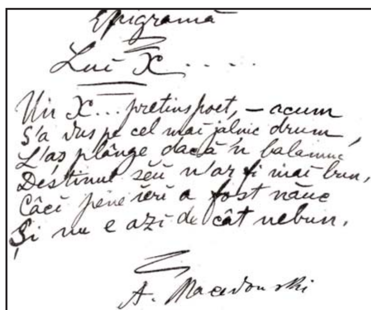
Vrei să fii Pallas Athena?
O, fetiţă, fii cuminte!
Tu ai pierde din frum'seţe,
Dar n-ai câştiga la minte!

Genialul poet ne-a lăsat şi un catren înrudit cu *robaiul* persan: *Catren filosofic pe un motiv persan*

Când ai venit pe lume, plângeai sfâşietor
Şi-n preajmă numai zâmbet în ochii tuturor;
Când ai plecat, un zâmbet plutea pe chipul tău
Şi-n preajmă numai lacrimi, pârău lângă pârău!

În 1883, când se produce primul atac al bolii care avea să ducă la internarea lui Eminescu la spital, Macedonski, care se considera cel mai mare poet român, publică neinspirata epigramă pe care George Călinescu o califica drept „crudă, nefericită şi seacă":

Un X… pretins poet, – acum
S-a dus pe cel mai jalnic drum…
L-aş plânge dacă-n balamuc
Destinul lui n-ar fi mai bun,
Căci până ieri a fost năuc
Şi azi nu e decât nebun.

Epigrama
Lui X…
Un X… pretins poet, – acum
S'a dus pe cel mai jalnic drum
L'aş plânge dacă-n balamuc
Destinul seu n'ar fi mai bun,
Căci pene ieri a fost năuc
Şi nu e azi decât nebun.
A. Macedonski

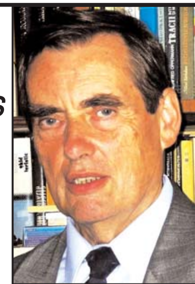
[Copia manuscrisului ne-a fost pusă la dispoziţie de domnul ambasador Petre Gigea Gorun, cu ocazia Festivalului de Epigramă „Traian Demetrescu", Craiova, 3-5 iulie 2015.]

Între timp, nu ar strica să încercăm să pătrundem şi noi tâlcurile acestei poveşti a Şeherezadei. Dacă tot e poveste, să începem cu *a fost odată* un rege persan, numit Shahryan (nume cu sensul de conducător, rege) şi o prinţesă, tot persană (numele ei înseamnă nobilă, principesă), care sunt protagoniştii unei istorioare fantastice. El, regele, după ce a aflat de infidelitatea primei soţii, pe care a şi decapitat-o, era decis să se răzbune pe tot neamul femeiesc. Se căsătorea doar cu virgine, o singură noapte, pentru ca în zori să le dea pe mâinile gâdelui. Când s-au terminat virginele din regat, şi-a prezentat şi Şeherezada candidatura. Acel rege încrâncenat împotriva tuturor femeilor nici nu bănuia ce-i pregătea nou-venita. La noi se spune că *orice naş îşi are naşul.* Shahryan îşi găsise însă *naşa,* care, prin poveştile ei incitante, lăsate în suspensie în zori de zi, a adus regele pe calea cea bună. Acesta chiar că a început să aibă remuşcări pentru crimele şi nedreptăţile săvârşite de el. Şi astfel, cu o dibace ţesătură narativă, Şeherezada a reuşit să evite gâdele în o mie şi una de dimineţi. În acest timp, ea i-a dăruit regelui şi trei fii, care salvau succesiunea dinastică în regat. Aşa că a fost cruţată, asigurându-i poziţia de regină şi, dacă ne luăm după basm, *cei doi au trăit fericiţi până la adânci bătrâneţi.*

Desigur, basmul e basm, însă este greu de închipuit o Şeherezadă lipsită de universul ficţiunii. În afara cadrului acelor povestiri fantastice, ea pare ireală. În fond, ea a fost una dintre cele mai puternice eroine create vreodată. Ca structură, Şeherezada era un adevărat mozaic cultural: cu nume persan, vorbea limba arabă şi povestea în stilul inconfundabil al naratorilor indieni. Salvându-şi viaţa cu ajutorul poveştilor, ea ne sugerează că şi violenţa poate fi vindecată pe aceeaşi cale. Aşa se ajunge la concluzia că povestea are un rol curativ, putând fi chiar şi o punte spre eternitate. De acest aspect este legată şi istoria cu insomniile lui Alexandru Macedon, în timpul campaniei de cucerire din Egipt, când ar fi fost lecuit de *povestitorii nopţii* egipteni.

Este greu de anticipat cum vor fi receptate de către cititori povestirile mele persane şi cum (dacă) vor înrâuri ele măcar câteva clipe din viaţa lor. Personal, eu simt încă vraja acelor locuri de basm, deşi şederea mea a fost de doar zece zile şi zece nopţi. Este ceea ce am văzut şi simţit eu. Vă asigur că acolo totul este real, la vedere, bine documentat cu relicve ale unui trecut fabulos al perşilor, ale uneia dintre cele mai vechi şi splendide civilizaţii ale omenirii. De aceea, în serialul de articole care urmează nu va fi nevoie de ficţiune, ci doar de timp şi capacitate de a transpune în cuvinte miraculosul tezaur material şi spiritual creat de persanul de ieri şi de iranianul de azi.

Puterea selecției și miliardele de ani

Dan D. FARCAȘ

Am încercat să evoc, în articolele precedente, câteva argumente care să ilustreze modul în care viața putea să apară pe Pământ. Între altele – spuneam – această cale este deocamdată singura disponibilă pentru a evalua, prin analogie, șansele noastre de a găsi viață și inteligență în alte colțuri ale Universului. Dar, acceptând scenariile de apariție a vieții, apare imediat și o a doua întrebare, nu mai puțin încâlcită: care au fost mecanismele prin care, de la primii germeni de viață, acum aproape patru miliarde de ani, s-a ajuns la perfecțiunea făpturilor pe care le vedem în jurul nostru și cum s-a ajuns, mai ales, la ființa inteligentă, cea capabilă să creeze nave cosmice, internetul, ingineria genetică etc.

În multe raționamente în care ne aflăm în fața Cosmosului, inclusiv în acest caz, ne confruntăm cu niște imensități care depășesc puterea de intuiție a minții umane. În astfel de situații, putem cădea pradă ușor tentației de a recurge la explicații comode, tip *Deus ex machina*, care sunt mai lesne accesibile imaginației noastre.

În cazul evoluției vieții pe Pământ, de la bacterie la om, sunt două astfel de „imensități”, pe care voi încerca să le ilustrez, pe scurt, în cele ce urmează: prima este puterea extraordinară a selecției naturale, a doua, imposibilitatea de a ne imagina, cu adevărat, ce înseamnă acele aproape patru miliarde de ani.

Deci, la început au fost – născute aici, venite din alte colțuri ale Universului sau poate chiar sădite de o inteligență – doar niște molecule extrem de complicate, care aveau două însușiri: pe de o parte, își puteau atașa anumiți atomi din vecinătate, crescând pe seama acestora; iar, pe de altă parte, când o moleculă devenea foarte mare, ea se desfăcea în altele două, identice, fiecare continuând, la fel, să crească și să se înmulțească, luând-o din nou și din nou de la capăt.

Au fost și situații în care miraculoasele molecule n-au mai avut pe seama cui să crească, întrucât și-au epuizat resursele din preajmă. Cu această ocazie s-a vădit că, de fapt, moleculele nu erau identice; atunci când se despicau, se mai întâmplau mici „erori de transcriere”, numite și mutații. Majoritatea mutațiilor erau fatale, dar din când în când apăreau și mutații avantajoase. Datorită lor, unele molecule acționau mai bine decât celelalte, adică puteau atinge situațiile favorabile sau să evite pe cele nefavorabile cu o probabilitate mai mare decât cele din jur, ceea ce le ajuta să se înmulțească mai repede. Treptat, ele au învățat și alte acțiuni; de pildă, se îndepărtau mai iute atunci când se apropia un pericol, sau își asigurau creșterea și înmulțirea consumându-și sistematic suratele. Explicația succesului învingătorilor sta în faptul că, atunci când acționau, ei cunoșteau mai bine decât ceilalți lumea înconjurătoare.

→

Nici contemporanii, nici posteritatea nu-l iartă pentru acest gest neloial față de un adversar care nu se mai putea apăra. *Ciulinul* din 18 august 1883 publică următoarea replică:

Prin frumoasa-i epigramă,
Un poet,… cel mai vestit,
Crede-a-și fi făcut reclamă
Cum că el nu e smintit,
Dar când toată lumea-l vede
Că deja este năuc,
Spuneți, oare nu va crede
Când va fi în Balamuc
Că și el, chiar el e un… Nebun?

[Cf. Adrian Marino, *Viața lui Alexandru Macedonski*, E.P.L., 1996, cap. VI – Polemici, p. 169]

De altfel, atitudinea anti-Eminescu a lui Macedonski e mai veche. Încă din 1882, în „Viața de apoi“ care continuă „Noaptea de Noiembrie“, acesta îl vede pe Eminescu transformat, după moarte, în pământ bun pentru ciuperci, deci în gunoi, pe când el va da sevă florilor:

Greoiul Eminescu, poet de școală nouă
Era într-o ciupercă schimbat, ca să nu-l plouă!

Tudor Vianu remarcă faptul că, deși Macedonski a înălțat un monument de aramă poeziei românești, puțini îl cunosc și și mai puțini îl gustă, dar numărul celor care îl condamnă și azi pentru lovitura nepermisă dată lui Eminescu în momentul prăbușirii sale e mult mai mare.

Atitudinea de condamnare față de acest gest de impietate față de geniul tutelar al poeziei românești se extinde și asupra creației cu adevărat valoroase a lui Macedonski. „A înălțat cu propria lui mână perete de gheață între el și cititori“, spune Vianu. Folosind cuvintele lui Șerban Cioculescu, se poate afirma că „omul a prejudiciat artistul“. Zadarnic Macedonski însuși și posteritatea au încercat să-l disculpe. După mărturisirile lui Cincinat Pavelescu, făcute nepotului lui Eminescu, ofițerul Gh. Eminescu (fiul lui Matei), în vara anului 1927, pe când acesta comanda o brigadă de grăniceri în vecinătatea unei stațiuni balneare, unde epigramistul se afla la sanatoriul din stațiunea respectivă, epigrama cu pricina nu l-ar fi vizat pe Eminescu, ci a fost o nefericită coincidență. E de bănuit, mai curând, că Pavelescu își apăra maestrul. Chiar dacă-l credem și pe Victor Eftimiu, care-i declara lui Gh. Eminescu, la 75 de ani de la moartea lui Eminescu, că însuși Macedonski i-a mărturisit că epigrama n-ar avea nimic cu Eminescu, există suficiente dovezi că publicarea incriminatei epigrame n-a fost o simplă coincidență. Pentru contemporani, lucrurile erau clare, pentru urmași, și mai clare. În primul rând, Macedonski n-a contestat, la momentul respectiv, nimic din cele spuse despre Eminescu și n-a dezmințit direcția atacului imediat după publicarea epigramei. În al doilea rând, patima antieminesciană se manifestă înainte de 1883, așa cum am văzut. În al treilea rând, acest resentiment persistă și după moartea poetului. În fine, poetul „rozelor ce mor“ plătește scump greșeala, deși adversitățile antijunimiste au fost alimentate și de ziaristul Eminescu, ba se susține chiar că primul care a atacat a fost Eminescu.

Spre cinstea mânuitorilor condeiului ascuțit, prieteni și adversari, împreună își manifestă *atitudinea de reprobare față de Macedonski,* rostind adevărul privind geniul lui Eminescu, fără prejudecăți și patimă. Reacția a fost atât de puternică, încât Macedonski se autoexilează la Paris, de unde revine după câțiva ani, când își publică poeziile simboliste. Printre cei care nu l-au iertat a fost George Ranetti – prietenul lui Matei Eminescu. Când Macedonski publică poezia:

Do – mi – sol – la
Veseli cântați din gusla,
Trăsura la scară oprește
Do – mi – sol – la
A zilei regină sosește
Do – mi – sol – la
Amurgul e roz și lila,

George Ranetti o reproduce în revista *Furnica*, însoțită de următorul comentariu: „Si ne crede Al. Macedonski atât de stupizi încât, după citirea versurilor abracadabrante de mai sus, să-l proclamăm și noi cel mai mare poet al neamului? Îi vom răspunde cu versul lui Eminescu «Nu-nvie morții, e-n zadar, copile» sau – mai pe românește, mai las-o, Popescule. Și pentru că acum e vară, cu călduri tropicale și omul bate ușor câmpii, putem și noi face versuri de felul acesta:

Do – re – mi – fa – sol,
Ești țicnit, parol.
Știm că la poeți
Le cântă sticleți,
Dar ție îți cântă
Mult mai strașnic, crez
Și-asta ne-nspăimântă
Si – re – fa diez.
Bard nepriceput,
Geniu ne-nțeles
Care n-ai ades
În pungă un pol
La – sol – fa bemol.

Posteritatea se cuvine să privească problema în contextul de atunci, deci, credem noi, să țină cont de următoarele:

– Eminescu nu era atât de cunoscut, atitudinea de indiferență a bucureștenilor față de valorile moldave fiind, de fapt, o reacție la respingerea muntenilor de către elitiștii junimiști.

– Structurile total diferite ale celor doi nu puteau duce la simpatii reciproce.

– Macedonski fusese liberal și ziaristul Eminescu servea un ziar conservator.

– Adversitățile încep cu mult înainte și se pare că Eminescu e cel care a atacat primul („Macedonski nu obișnuia să deschidă din senin ostilitățile, fără o prealabilă provocare, ce lua îndată în spiritul său proporții enorme și deplasate“, scrie Adrian Marino, *op. cit.*, p. 189).

– Atacul lui Macedonski, printr-o epigramă, nu era ieșit din comun pe vremea aceea, dar momentul în care a publicat-o a fost total nepotrivit și, în plus, a fost continuat și după moartea lui Eminescu.

– Atacul lui Macedonski îndreptat împotriva poetului oficial al „noii direcțiuni“ oferă victimei o aureolă de martir, mulți se indignează de „răutatea de bestie“ a lui Macedonski, iar Eminescu, mai puțin cunoscut până atunci, câștigă popularitate (Al. Vlahuță, *Polidor*, în *Revista nouă*, II, 5, din 15 mai 1883, p. 178).

– Reacția antimacedonskiană cunoaște și alt aspect: curentul îi duce de-a valma pe cei mari și pe cei mici și, astfel, orice scriitoraș care ia atitudine împotriva lui Macedonski se face cunoscut, devenind „mare scriitor“. Macedonski însuși scrie despre cei care-l critică: „Pe unii îi obligasem, pe alții îi lovisem“. „În socoteala acestei epigrame nu s-a speculat numai nimicirea mea și numai înălțarea lui Eminescu. Mulțumită ei s-au ridicat microbii literari de astăzi. Bunăoară, reputațiunea lui Vlahuță n-are altă sorginte. A fost un timp când era destul să te declari apărător al lui Eminescu ca să fii proclamat poet sau prozator mare. În asemenea condițiuni, era logic ca cei mai mulți să se arunce asupra mea.“ (*Literatorul*, nr. 7, din 15 decembrie 1892, pp. 3-6).

Cu toate acestea, Macedonski rămâne poetul delicat al bijuteriilor poetice care îi conferă un loc aparte în literatura noastră.

Orizont SF

Poeme în proză

Mircea OPRIȚĂ

Înscris în acte cu prenumele Gheorghe-Cornel, **George Suru** s-a născut la 16 februarie 1940, în Caransebeș. Și-a făcut studiile medii în orașul natal, lucrând ulterior ca profesor suplinitor, în vreme ce urma la fără frecvență cursuri de filologie la Institutul Pedagogic din Cluj (terminate în 1970). A mai fost metodist cultural la Reșița, iar după încheierea studiilor profesor în Caransebeș, în ultimii ani de viață. A murit relativ tânăr, la 29 mai 1979, în Caransebeș. Manifestându-se în principal ca poet, a debutat în revista *Tribuna*, iar editorial cu placheta *Pentru a iubi* (1967). A publicat versuri în numeroase reviste, precum și recenzii în *Scrisul bănățean* și *Orizont*. Are și un volum de povestiri pentru copii.

Interesul său pentru anticipație a fost de scurtă durată. *Colecția „Povestiri Științifico-Fantastice”* îl publică în 1968 cu un grupaj de schițe lirice pe teme SF, unele dintre ele prelucrând simboluri mitologice în vecinătatea unor concepte ale genului nostru. Motivul antic al sirenei îmbracă veșmânt poetic și, totodată, paleoastronautic, în schița *Ulise*, unde niște extratereștri melomani, tulburați de împrejurarea că descopereau viață pe una dintre planetele vizitate, aruncă în apele mării emițătoare cu creațiile celui mai mare compozitor din lumea lor de obârșie. Rezultatul acestei inițiative cosmice va fi cel știut din *Odiseea* homerică:

„Corăbierii, în peregrinările lor, le-au auzit de atunci mereu și, vrăjiți, au plecat înot spre ele, dar marea i-a înghițit, nemiloasă. Atunci, în locurile pe care le numeau blestemate, își puneau ceară în urechi și treceau zâmbitori în surzenie. Unul singur și-a rugat prietenii să fie legat de catarg pentru a le auzi.

Când a fost dezlegat de cei cu ceară în urechi, surzenia lor era atât de mare încât n-au putut auzi cum în sinea sa cel care a fost legat de catarg se străduia, nostalgic, să repete cele auzite. Ajuns în țara de piatră, n-a mai fost războinicul de altădată. Stătea zile în șir, mișca ușor buzele și privea marea, marea întinsă.”

Prin urmare, Ulise aude înrobitoarea melopee fără să piară, dar efectul acestui contact cu perfecțiunea nepământeană îl va mutila sufletește pentru totdeauna, transformându-l într-un autist contemplativ. O rezolvare asemănătoare găsim la Georgina-Viorica Rogoz, în mai vechea povestire intitulată *Strania maladie siderală* (1964). Stări SF vagi, manipulate liric, apar și în alte schițe ale lui George Suru, însă autorul tinde să scoată sistematic din ele un sens moralist. Astfel, un personaj are parte de periodice regenerări artificiale în „fluxul” de pe planeta vizitată de el, cu perspectiva de a „atinge vârsta stelelor și a galaxiilor”, dar în deplină singurătate. Gândurile, amintirile lui devin stranii, chinuitoare (pentru că și le dorește la modul maniacal) și din ce în ce mai străine de persoana care le formulează (*Singur*). Un altul, care descoperă modalitatea de a stăpâni materia până la a-și transforma propriul trup în absolut orice, plătește rolul de demiurg cu sentimentul unei nemotivate zădărnicii, încât renunță la talentul cucerit și se pierde fericit printre anonimi (*Metamorfoza*).

Tot de un mesaj paleoastronautic e vorba și în *Fragmentul,* însă veritabila idee SF a textului sugerează o planetă unde gândurile locuitorilor, imposibil de ascuns sau de trucat, plutesc în permanență în văzduh, chiar și după moartea ființei care le generează, neavând astfel nevoie să se înregistreze pe un suport mecanic. Iar în scurta desfășurare poematică intitulată *Conurile verzi,* o stranie intervenție, probabil tot extraterestră, emisă dintr-un fel de mineral gânditor, influențează personalitatea umană până la proiecția ei într-un sublim abstract care schimbă până și natura, îmblânzindu-i anotimpurile.

„Astăzi, în seara aceasta de iarnă, nu mai pot să mă opun și voi urma conul verde. Conul verde, din clipa în care am cedat, am acceptat, din urmăritor a devenit călăuză. Îl urmez, știu că trebuie să-l urmez, conul verde cu vârful în jos din simplă prezență invizibilă mi-a devenit realitate vizibilă, dar doar pentru mine, care l-am acceptat. Mă simt tot mai mult ca fiind mai apropiat de mine, de esența mea, cu toate că știu, aș vrea să știu că e un paradox.

A doua zi, în plină iarnă, locuitorii urbei au privit cu uimire roadele verii din arborii de pe marginea râului, tânărul pe care îl știau retras și timid din cale afară dansa printre ei, oglindindu-se în apa limpede a râului dezrobit de ghețuri. Lângă arbori, conurile verzi cu vârful în jos primeau locuitorii cu sunete pure de cristale, pe când mai departe de ei continua să ningă.”

Aceeași exaltare lirică a unui motiv al genului produce și germinația miraculoasă din schița *Arborele*: „O tulpină subțire, de culoare albastră, se înălța din pământ. Creștea deosebit de încet, dar odată cu trecerea anilor tulpina se îngroșa, întindea ramuri, ramurile se umplură cu frunze prelungi, subțiri, asemănătoare corzilor de harfă. Când creșterea se opri (era ciudat, arborele rămăsese la înălțimea de doi metri, după care în el nu mai surveni nicio modificare, când frunzele prelungi atinseră pământul […], o melodie stranie, de o frumusețe deplină, se răspândi în sera numărul 9. O melodie sfâșietor de frumoasă, în fiecare zi o alta, mereu alta, fără să se repete vreodată una dintre ele. La auzul ei, oamenii se deschideau ca florile, gândurile deveneau zburătoare, ochii reflectau o bucurie reținută.”

Universul acestor sugestii poetico-utopice este, totuși, destul de îngust, de unde și nevoia de a-și repeta motivele. Lipsit de forța epică pe care o pretinde SF-ul de amploare, George Suru ar fi putut ajunge totuși, în caz că viața i-ar fi dat răgaz să continue, un autor de felul lui Mihnea Moisescu, specializat și el în anticipația poetică și în SF-ul juvenil.

Această cunoaștere era înscrisă, în bună măsură (dar nu exclusiv), în ceea ce numim informația genetică, mai ales în acizi nucleici de tipul ARN sau ADN, sub forma a ceea ce învățații numesc gene. Genele unui individ codifică și transmit urmașilor caracteristicile sale (înfățișarea, comportamentul, durata de viață etc.). Un virus are câteva gene; o bacterie precum *Escherichia coli* are circa 4.000 de gene, drojdia de bere 6.000, musculița de vin 13.000, viermii în jur de 19.000, pe când omul are, în ADN-ul său cam 25.000 gene. Există și vietăți cu mai multe gene, deci aparent mai complexe, din punct de vedere biologic, decât omul. Astfel, plopul are 45.000, iar orezul 50.000 de gene. Transmise de la părinți la urmași, genele pot suferi mutații – schimbări întâmplătoare, cauzate de numeroși factori: radiații, contactul cu anumiți compuși chimici etc. Aceste schimbări sunt de cele mai multe ori dezavantajoase; de pildă, din părinți normali se pot naște copii cu șase degete sau cu buză de iepure, dar și cu malformații mai grave, care fac viața imposibilă. În mod excepțional, însă, unele mutații pot fi indiferente sau chiar avantajoase, dând naștere la o altă varietate, rasă sau, în anumite condiții, la o altă specie.

Pentru a înțelege imensa presiune a acestui mecanism, propun cititorului un mic calcul speculativ. S-a spus că o femeie, dacă nu e supusă niciunor îngrădiri sau metode de planificare familială, va avea, într-o viață fertilă, în medie opt copii viabili, dintre care patru fete. Să acceptăm că vârsta mediană a nașterilor este de 25 de ani și că nu există probleme care să afecteze supraviețuirea copiilor. În acest caz, o pereche de oameni (să zicem Adam și Eva) vor avea, peste 100 de ani, cam 256 (doi la puterea a opta) urmașe de sex feminin. Dacă acestea beneficiază, în continuare, de aceleași șanse de a se înmulți, dacă există hrană suficientă și toate celelalte condiții de viață, atunci, după *numai* o mie de ani, numărul femeilor va fi de doi la puterea optzeci, iar al oamenilor dublu. Cu scuze pentru simplismul calculului (de pildă, că nu am mai socotit cât trăiesc oamenii ș.a.m.d.), adaug că, socotind greutatea medie a unui om la 60 kg, masa totală a omenirii ar fi, în acel moment, de douăzeci de ori mai mare decât masa planetei noastre, Terra! Totuși, în istoria omenirii, adesea, după o mie de ani, numărul oamenilor era cam același, sau doar un pic mai mare. Deci, din toată acea imensitate de potențiali urmași ai perechii primordiale nu supraviețuiau decât tot doi. Desigur, probabil cei mai bine adaptați la condițiile mediului în care trăiau, deci aceia doi care erau cei mai puternici, cei mai inteligenți, cei mai prevăzători, cei mai adaptați alimentelor și climei din zonă ș.a.m.d.

Dar majoritatea ființelor au o rată de înmulțire mult mai mare decât a oamenilor. O pereche de muște va avea, la sfârșitul unui singur sezon anual, un milion de urmași. În sezonul următor numărul de muște rămâne totuși cam același. Așadar, supraviețuiesc, în medie, doar două, cele mai adaptate, din acel milion. La inventarea DDT-ului, acest praf omora toate gângăniile. Dar a fost suficient ca, din milioane de exemplare, unul singur să aibă acea mutație prin care să reziste insecticidului, că urmașii acestuia au repopulat peisajul, așa că, la ora actuală, DDT-ul e scos din uz ca ineficient. În cazul microorganismelor, viteza de înmulțire și diversificare este chiar înspăimântător de mare (să ne gândim la legenda cu boabele de grâu, dublate pe fiecare dintre cele 64 de pătrate ale tablei de șah). Dacă, la descoperirea penicilinei, chiar doze mici făceau minuni, la ora actuală microbii s-au adaptat și suntem nevoiți să inventăm noi și noi antibiotice pentru a ține în frâu infecții banale. Cele de mai sus sunt valabile pentru toate ființele Pământului. Proliferarea lor a fost mereu în balanță cu supraviețuirea doar a celor mai buni, dat fiind că hrana și celelalte condiții de viață au fost mereu limitate, mai ales din cauza concurenței celorlalte specii.

Pentru a înțelege și cealaltă „imensitate” implicată, cea a timpului, ajunge să ne gândim că raționamentele de mai sus le-am făcut doar pentru perioade de câteva zeci, sau cel mult o mie de ani. Or, tot acest mecanism de selecție și adaptare durează, *zi de zi*, de aproape patru miliarde de ani... Față de timpii din exemplele pe care le-am dat, diferența este ca aceea dintre un singur pas și distanța până la capătul lumii, sau până la Lună... (Va urma.)

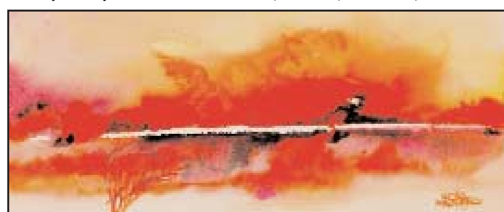
Ioana Mihăiescu

Ioana Mihăiescu s-a născut la 5 noiembrie 1954, în comuna Dozești, județul Vâlcea. A absolvit Institutul de Arhitectură „Ion Mincu" din București. A lucrat ca arhitect la Târgu-Jiu și Reșița, iar din 1990 are propriul birou de arhitectură, la Reșița. Specialist în restaurare monumente. Membru al Uniunii Arhitecților din România (1990), membru fondator al Ordinului Arhitecților din România (2001), membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România (1997), membru fondator al Clubului Rotary Reșița (2005).

A participat la concursuri naționale și internațio-

nale (Japonia, Marea Britanie, Franța) de arhitectură și grafică, la unele dintre acestea obținând premii și distincții.

Numeroase expoziții de grafică, acuarelă și pictură pe mătase, în țară, din 1985 și până în prezent (saloane naționale și județene, Reșița, Băile Herculane etc.) și internaționale (Germania, Franța, Serbia). Are lucrări în colecții particulare din România, Germania, Franța, Italia, SUA, Australia. A participat la mai multe tabere de creație, din țară, Franța, Muntenegru.

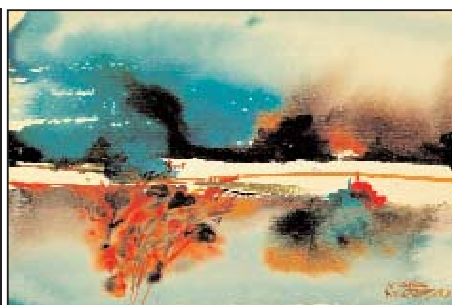
Are o foarte bogată activitate ca arhitect, șef de proiect și autor de soluții de arhitectură, precum și de restaurare și amenajări interioare.

Ioana Mihăiescu, artist plastic și arhitect în domeniul restaurării și conservării monumentelor istorice, nu își trădează vârsta poate și datorită faptului că artiștii, în general, au în fire o sensibilitate creatoare pozitivă și tonifiantă ce transmite în jurul lor frumusețe, tinerețe, speranță. Acest entuziasm existențial se reflectă, de altfel, și în acuarelele sale pline de lumină și culoare, armonizate în tușe expresive de o gândire dătătoare de viață. (*Radio România Reșița*, noiembrie 2014)

Ioana Mihăiescu, omul care a știut de la început că arhitectura o va completa și o va defini ca personalitate, și-a lăsat amprenta pe cele mai reprezentative lucrări ale urbei și nu numai. (...) Ea subliniază faptul că arhitectura nu se face numai pe hârtie, ea trebuie pusă apoi în practică și urmărită: „Poți să ai un proiect perfect, dacă constructorul nu ți-l execută cum trebuie și dacă tu nu-l observi, nu-l urmărești tot timpul, acesta poate să eșueze!" (...)

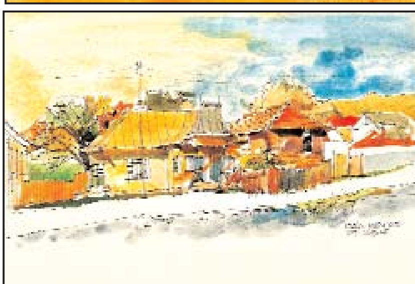

În puținul timp liber care îi rămâne lucrează acuarelă și pictură pe mătase, cu care se prezintă la expoziții sau tabere. Ioana Mihăiescu se gândește ca în viitor să-și gestioneze mai bine timpul și să lase mai mult acestui segment.

În cei 30 de ani de activitate, a reușit să deschidă câteva expoziții personale de pictură, de acuarelă, atât în țară cât și în străinătate, și câteva expoziții de pictură pe mătase, care de regulă se vernisează în 24 iunie, cu ocazia Sânzienelor. „Este o îndeletnicire care mie îmi dă o stare de liniște, de fericire și de împlinire greu de descris, în care folosesc foarte mult partea emoțională și mai puțin cea mentală și în care mă simt foarte confortabil. Rezultatul sper să fie niște ferestre luminoase pe care oamenii să le poată expune în casele lor, să le aducă bucurie și lumină!"

Dincolo de aceste cuvinte se vede limpede că sufletul de artist dă valoare oricărui lucru sau situații și că transpunerea în material este, de fapt, o reflecție inedită a trăirilor lăuntrice pe care numai un artist le poate genera. (Elena Franț, în săptămânalul *Prisma*, Reșița, 16-22 aprilie 2015)

Număr ilustrat cu lucrări de Ioana Mihăiescu.

Semnează în acest număr